

**R. P. Georgii de Rhodes Avenionensis S. J. disputationum
theologiae scholasticae tomus ...**

Rhodes, Georges de

Lugduni, 1661

Dispvtatio V. Breuiculus de virtutibus moralibus supernaturalibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81987](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-81987)

bus. Deinde scandalum magnum esset illi omnibus qui viderent eum ad bonum illum, & aduersario etiam provocatori cui occasionem daret ruine. Tertiò est ea acceptatio rei intrinsecè male, quæ semper mala est & illicita.

Ad confirmationem satis ex dictis liquet, quomodo acceptatio duelli repugnet iustitia in Deum & proximum, charitati etiam alienæ ac propriæ, obedientiæ quæ debetur Ecclesiæ, Principibus, & demum violet iura omnia positiva diuina & humana, & ius ipsum naturæ.

S. IV.

Quænam sint pœnae duellantium.

Pœnae anti-
qui iuris.

Non ago de antiquo illo iure, quod præcessit tempora concilij Tridentinij, nam ex C. monachiam de clericis duellantibus solum constat quod clericus committens duellum suspensus erat non ipso facto, sed post iudicis sententiam, ut recte docent Henr. Suares, Sanches. Sed neque ago de duellis solemnibus quæ sunt valde rara, licet de illis ferè solis agatur in Tridentino, & in bulla Pij. IV.

Tota ergo controversia est, de pœnis statutis aduersus duella priuata, per bullas Gregorij XIII. & Clementis VIII. in quibus pœnae omnes statuta in Tridentino aduersus duella solemnia, extenduntur ad duella etiam priuata, unde mihi breuiter exponendæ sunt pœnae ipsorum duellantibus, spectatorum, & eorum qui aliquo modo iuvant.

Dico primò, illos omnes qui duellum committunt sive prouocent, sive prouocentur incurrire pœnam excommunicationis latæ sententiæ, procriptionis bonorum, infamiae, & priuationis Ecclesiasticae sepulturæ: ita enim habetur in Bullis prædictorum Pontificum quorum verba expressa sunt, tametsi ex iis pœnis proscriptio bonorum & infamia non incurvantur nisi post sententiam iudicis.

Dubitatur autem primò, utrum etiam pugna non sequitur incurvantur à duellantibus hæc pœna. Ita enim affirmant Filiuci Tract. 29, n. 170. Peregrinus Tract. de duello q. 4, n. 1. & alij plures apud Dianam part. 5. Tract. 14, resolut. 102. sed verius tamen videatur excommunicationem non incurri à duellantibus pugnâ non sequutâ, quamvis duelli adiutores etiam non sequutâ pugnâ excommunicentur, ut expressè habetur in vtrâque Bulla, sic autem docent Sanches n. 28. Bonacina, Hurtadus. Nam bulla Gregorij XIII. expressè habet pugnam sequutam esse, neque Clemens circa hæc quidquam addidit.

Dubitatur secundò, de reservatione huius excommunicationis, nam à Clemente VIII. huius ab olorio aperte referatur Pontifici, non autem à Gregorio XIII. cuius bullæ addidit illud Clemens. Verum recte negat Hurtadus potestatem ablatam propterea esse religiosis Societatis, quia eorum priuilegiis non expressè derogatur in ea Bulla. Contrarium tamen probat Diana resolut. 103. quod eos qui commorantur in Italia, quoad alios certa videtur sententia Hurtadi, quam etiam recte probat §. 201.

Reservatio
excommunicationis.

Ecclesiastica
sepultura.

Dubitatur, tertio, de sepultura Ecclesiastica cum enim, certè sit, eos qui occumbunt in ipso duello sepeliri non posse in loco sacro, nec ritu sacro cum pompa funebri & canto Ecclesia institutis; tamen alii qui post duellum moriantur ex vulnere, controversia est, utrum sepeliri debeant ritu sacro. Verius autem videtur quod si moriantur extra locum conflictus quantumvis ex accepto vulnere moriantur sepeliri possunt sacro ritu, quia in Concilio Late-

ranensi dicitur, *si ibi moriantur, in Tridentino autem, si moriantur in conflictu quod intelligendum videtur physice.*

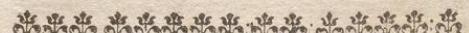
Dico secundò, excommunicari etiam in iisdem spectatores Bullis illos omnes qui ex condicione, & ex composito sunt spectatores duelli, sic enim expressè dicitur in Concilio & à Pontificibus extenditur ad priuata duella. Vbi spectat orum nomine primò non intelligitur sacerdos excepturus Confessiones eorum qui egerent. Secundò non intelliguntur famuli aut amici accessi sacerdotem aut Chirurgum si opus sit. Tertiò nec illi qui forte fortuna illuc transeuntes in locum incurvant duelli, nihil de illo cogitantes. Denique nec illi omnes qui se habent per accidens ad duellum, quales illi sunt qui ex occulto spectarent loco, vel ex spatio ita remoto ut nihil censerentur influere in duellum. Illi ergo duntaxat intelliguntur excommunicari qui ex condicione se offerunt ut sint spectatores & testes certaminis, quia scilicet acceditur ex illorum præfentia pugnantium furor, ita enim constat ex verbis Concilij & Pontificum, probantque Sanches n. 31. Conink disp. 32. de charitate n. 29. Reginaldus, Bonacina; Concilium enim eos solum damnat qui ex condicione id est ex pacto cum duellantibus, vel aliter ex composito ita interfunt ut eorum præfentia promoueat duellum.

Dico tertio excommunicationi etiam subiacere ipso facto illos omnes qui duellum quoquo modo promouent, mandato, concilio, consensu, adiutorio, scriptione armorum subministratio. Primò enim ipso facto illi excommunicantur, ut habent citata bullæ, quod intelligitur si per te non steterit quo minus sequeretur duellum, sienim mandates aut consyluissis duellum, deinde vero Consilium à te aut mandatum esset reuocatum efficaciter quantum est ex te, certè non esses excommunicatus. secundò neque seruus excommunicatus heri arma defens, non amicus arma commodans magis commoda quam illa cum quibus erat sine dubio pugnatur, non ille qui vulnus, arma vendit, si vero non venderet nisi ad duellum, haud dubium est, quin incurreret excommunicationem.

S E C T I O N I V.

De scandalo prout est peccatum charitati contrarium.

Sicut discordia opponitur paci charitatis, sic fraternali correctioni opponitur scandalum, de quo difficit S. Thomas q. 4, 3; dicitque quid illud, & quotuplex sit: quod illud sit vere peccatum & quidem aliquando valde graue ac speciale: quanam persona scandalizent aut scandalizentur, quanam bona spiritualia omittenda sunt & quanam perdenda sunt bona temporalia ut vitetur scandalum. Quæ omnia dixisse videor quantum satis est disputatione prima de peccatis, lectione ultima.

DISPUTATIO V.

Breuiculus de Virtutibus moralibus supernaturalibus.

Dicitur explicatas satis plenè tres virtutes Theologicas, immensa sequeretur Tractatio de quatuor Moralibus Cardinalibus, que sunt spiritualis paradisi fluentia quatuor è sapientia fonte derivata per quas entraunt in nos gratiarum effusit plenitudo.

Virtutes
quatuor
Cardinales.

do inquit Prosper l. 3. de vita contemplativa c. 18. Quatuor cardinales venti quibus perflatur anima, inquit Olympiodorus in c. 1. Ecclesiaste: quatuor dñi Thymiamatis p̄partitū ut docet S. Nilius 1. deorū. c. 4. quatuor rōte dñi currus quibus Triumphalis gloria Domini animam ingreditur ut ait Ambrosius l. 3. de virginibus: virtutē prohibent voluntatis angustias quod exacerberet præter modum, plenam dare hanc virtutum explicationem quæ magis etiam pertinere videtur ad moralem Philosophiam, vel etiam ad Theologiam practicam casuum. Vnde mihi nunc breuiter dicendū est, primò de Virtutibus supernaturalibus generatim: deinde de Prudentia, Iustitia, & quantum satis est ad dignoscendam earum quidditatem, partes & virtus opposita.

QVÆSTIO I.

De virtutibus moralibus supernaturalibus generatim. S. Thomas 12.

Significatio triplex virtutis.

Tria (virtutis) nomine vulgo significantur, primò, perfectio quælibet & facultas aliquid efficiendi: deinde ipsa operatio talis virtutis, denique maximè propriè perfectio aliqua rationali potentia superaddita, effectrix operationis rationalis perfectæ, vnde definit eam Philosophus 7. Physic. dispositionem perfecti ad optimū, idest ad perfectam operationem: quæ optima operatio, si sit operatio intellectus & versetur indefectibiliter circa verum erit virtus intellectualis: si versetur immediate circa Deum, erit Theologica, si versetur circa bonos mores, idest circa liberas operationes voluntatis conformes rectæ rationi erit virtus moralis. De qua generatim scienda sunt quinque: primò, existentia, secundò quidditas, tertio, varia species, quartò, varia partes, quintò, varia proprietates. Nam de causis Virtutum vix videtur necesse aliquid ponere.

SECTIO I.

Virtutum moralium supernaturalium existentia.

Prima dubitatio.

Ratio dubitandi primò est, quia illa virtus non est per se infusa, quæ per proprios hominis actus acquiri potest, sed nulla est virtus moralis, quæ non possit acquiri per proprios hominis actus, virtus enim moralis versatur circa materiam naturalē, & respicit honestatē proportionatam naturali rationali, nam moralitas est conformitas vel diformitas cum natura rationali, ergo nulla est virtus moralis quæ sit per se infusa sed ad summum infusa per accidens.

Seconda dubitatio.

Secundò, si darentur virtutes morales quæ infunderentur in iustificatione hominis, esset necesse ut per illas excluderentur virtus opposita, & passiones coercerentur, virtutes enim omnes morales preter iustitiam versantur circa passiones. Sed in iustificatione hominis nihil infunditur quo excludantur virtus, ergo non infunduntur virtutes morales. Probatum maior, quia implicat ut voluntas simul inclinetur ad obiecta iustitiae, & iniustitiae, temperantiae ac intemperantiae, sed si essent in eodem virtutes cum habitibus oppositis hoc contingeret, nam temperantia inclinaret ad sobrietatem, intemperantia vero ad ebrietatem ergo &c.

Tertia dubitatio.

Tertiò, non satis appetet qualis esse possit character propriū harum virtutum supernaturalium in quibus nihil omnino est, quod non sit in virtutibus purè naturalibus, ut sibi dicitur est: si enim ad illas

requiritur gratia, certè datur in illis aliquid per quod illam potius requirant quā alia, illud autem assignati non nisi difficile poterit.

Dico primò, certum omnino esse Theologicæ, Dari virtutis quod datur in homine iusto virtutes morales secundum substantiam supernaturalē. Ita docent cum supernaturalē. S. Thoma 12 q 6; art. 4. & quæstione prima de virtutibus art. 10. Suares l. 2. de gratia c. 16. & l. 6. c. 9. Vasques prima 2. disp. 86. c. 2. & alij communiter. Probatio.

Ratio est, quia illa virtutes sunt supernaturalē secundum substantiam, quæ sunt connaturales proprietates gratia sanctificantis, efficientis in nobis statum diuinum: sed virtutes etiam morales sunt connaturales proprietates gratia, nam sicut forma naturalis postulat intrinsecas facultates, quibus possit in omni materia conuenienter operari conformiter ad statum suum, & finem naturalem, ita gratia per quam efficitur in nobis diuinus status, postulat principia intrinsecā, quibus homo posset in qualibet materia diuinè operari conuenienter ad finem supernaturalē, sed hæc principia sunt virtutes morales, ergo illæ sunt proprietates gratia sanctificantis.

Dico secundò, virtutes morales supernaturalē species differre à virtutibus purè naturalibus per honestatē. Differunt species à naturalibus. propt̄ supernaturaliter cognoscibiles, & nob̄. liori modo attingibiles cognitiones autē diueras quibus regulantur esse optimū signum per quod distinctione illa explicatur & cognoscit. Ita omnino sequitur ex saepe dictis de Virtutibus Theologicis.

Ratio enim vniuersim erat, quia implicat ut nob̄. Probatio. bilius virtus non attingat obiectum suum nobilitati modo, & sub nobilitati ratione, quā virtus minus nobilis: virtus supernaturalis est nobilius virtute supernaturali, ergo nobilius modo & sub nobilitati ratione attingit obiectum suum: non potest autē attingere illud nobilitati modo, nisi prius obiectum nobilitati modo sit attingibile fundamentaliter & motu: hæc enim attingibilitas est terminatio sit ipse actus, fundamentaliter tamen est ipsa virtus obiecti ad mouendam potentiam sub ratione nobilitati.

Ad primam, respondeo negando quod virtutes Solutio pri- omnes morales possint acquiri per actus hominis in dubita- naturales: virtus enim supernaturalis versatur circa materiam naturalē sed respicit tamē honestatē proportionatam natura rationali quatenus per gratiam eleuata & recta rationi supernaturali. Sicut enim honestas naturalis est conformitas cum natura rationali & recta ratione naturali, sic honestas su- naturalis est conformitas cum cognitione fidei. Solutio se- cunda.

Ad secundam respondeo virtutes supernaturalē non expellere virtutem, neque passiones coercere, quia non habent effectus formales virtutis contrarios: nam effectus formalis intemperantia est dare facilitatem ad actum naturalē intemperantia, habitus autem supernaturalis non facilitat, sed dat simpliciter operari conferendo potestatem altioris ordinis neque minuit difficultatem quæ oritur ex precedenti consuetudine, vel ex passionibus. Cum igitur homo per illos habitus non inclinetur accipiendo facilitatem, sed nouam potestatem simpliciter operandi, potest esse simul supernaturaliter castus per potestatem accipendi actus supernaturalē, & naturaliter impudicus per qualitatem facilitantem ad actus impudicitiae.

Instabat, actus virtutum supernaturalium ita instantia: sunt oppositi actibus vitorum, ut non possint esse villo modo simul, nemo enim elicere potest actum castitatis supernaturalis, & committere adulterium, ergo

ergo principia illorum actuum se mutuo expellunt; tota enim ratio, cur habitus virtutum naturalium excludant habitus vitiorum, est oppositio illorum actuum.

Respondeo distinguendo consequentiam, ergo principia illorum actuum opponuntur, que sunt eodem modo principia, concedo, que sunt diuerso modo principia nego: habitus vitiosus est principium facilitans: virtus autem supernaturalis non facilitat, sed dat simpliciter operari, unde non opponuntur.

Ad tertiam respondeo solutionem sepedatam pro virtutibus Theologicis veram etiam esse pro moralibus. Quod nimis ratio primo distinctiva naturalium à supernaturalibus sit obiectum formale diuersum in ratione obiecti non autem diuersum in ratione rei.

S E C T I O . I I .

Propria quidditas virtutum moralium.

Definitio
virtutis mor-
alis.

Certum est primò, virtutem moralem recte à Philosopho definiri 2. Ethicorum c. 6. est habitus electius in mediocritate consistens ea, que est ad nos, & propt̄ prudens definierit. Primò dicitur *habitus* quia generatur assuetudine, & actuum frequentia. Deinde dicitur habitus *electius* id est deferuens voluntati eliciendi operationes liberas & deliberatas: denique dicitur *in mediocritate consistens* &c. differentia enim propria virtutis est, quod eligat liberè medium illud quod recta ratio prescribit, *virtus enim inquit Philosophus coniectatrix mediæ est quod recta ratio prescribit* hoc autem ut intelligatur.

Medium, ob-
iectum vir-
tutis.

Certum est secundò, Medium propriè vocari hoc loco illud quod excedit, nec deficit, unde Medium idem est aequaliter, cum enim in quolibet diuisibili tria quædam accipi possint plus, minus, & aequaliter, necesse est ut aequaliter Medium sit inter plus & minus. Medium autem illud (inquit Philosophus) duplex est, aliud dicitur medium rei, quod aequaliter distat ab extremis, & est semper apud omnes idem, sumitur enim per cōparationem absolutam rei ad tē v.g. quaternarius apud omnes idem omnino media inter binarium & senarium à quibus aequaliter distat. Aliud est medium rationis, quod non est apud omnes idem, nec sumitur per comparationem absolutam rei ad rem, sed quod pensatis omnibus circumstatiis recta ratio iudicat debitè recedere ab utroque extremo, id est nec excedere, nec deficit: nam v.g. id quod debet unusquisque sumere cibi ex regulis temperantiae, non est inter omnes idem, quod enim alteri est plus, est alteri minus, sed pensata necessitate personæ, ac ceteris circumstantiis recta ratio prescribit, quid quisque debeat sumere. His positis.

Medium rei.

Controuertitur quomodo qualibet virtus consistat in aliquo Medio, & quod illa sit propria quidditas virtutis. Ratio enim dubitandi prius est, quia si virtus moralis esset mediocritas aliqua, esset necesse ut illa esset semper inter duo vitia extrema: hoc autem non videtur verum, si enim temperantia v.g. opponerentur duo vitia extrema, sequeretur quod duo illa vitia prohiberentur per talē virtutem, consequens autem absurdum est, nam si duo illa vitia prohiberentur per temperantiam sequeretur eum qui nimium ieunat aequi intemperantem esse ac eum, qui nimium caput cibum, nemo autem interperantem vocat hominem nimium ieunii dedicatum, nemo impatientem illum qui excedit patiente initias.

Medium ra-
tionis.

Prima dubi-
tatio, nullam
virtutem es-
se inter vi-
tia.

Secunda du-
bitatio.

Secundò, virtus ed perfectior est quod magis di-

stat à mediocritate, inquit sic virtus constaret ex duabus vitiis, quia medium participat duo extrema, oportet etiam eum qui ab excēdū ad defectū vitij progrederit necessariò habere prius virtutem, quia non peruenit ab uno extremo ad aliud extreum nisi per aliquod medium.

Tertiò, saltem non omnis virtus moralis est in Tertia quod medio, nam iustitia cui opponitur iniustitia, non saltem ali. est inter duo extrema vitia, qui enim nimis parum restituit est reuerā iniustus, qui autem plus restituit quam debeat non est iniustus. Religio quoque media non est inter duo vitia, quia, non possum excēdere Deum honorando: non possum esse nimis patientis in tolerandis iniuriis, non possum nimis obediēre Deo, & superiori: non possum excēdere dolendo de peccatis, saltem ex parte obiecti, quamvis excēdere possim ex parte actus sicut possunt etiam excēdere Fides, Spes, & Charitas.

Quarto denique saltem esse in Medio, non soli conuenit virtuti moralis: nam etiam Fides est in medio nimis credulitatis, & nimis incredulitatis, Quarta illa sola. Spes, inter præsumptionem & desperationem, Charitas etiam inter nimiam severitatem, & nimiam indulgentiam, inter acediam & nimium furorem. Inquit virtutes intellectuæ respiciunt veritatem, id est conformitatem cognitionis cum obiecto, id est ut neque plus, neque minus tribuant obiecto quam oportet.

Dico primò, propriam essentiam virtutis moralis Afferio. esse in eo sitam quod obiectum eius tūm formale tūm materiale sit medium illud quod dicitur rationis, neque illud alij conuenire posse quam virtuti moralis.

Ratio facilis videtur primò, quoad obiectum formale: quia nulla est virtus moralis cuius obiectum formale non sit honestas seu conformitas actus quem imperat cum recta ratione, sed respicere conformitatem actus cum recta ratione tanquam proprium motuum est respicere medium rationis tanquam obiectum formale, nam illud quod recta ratio prescribit nec excedit nec deficit, quod vocatur medium rationis. Hoc autem patet quod nulli conueniat virtuti Theologicæ, cuius proprium obiectum non est honestas, sed perfectio aliqua diuina virtutes quoque intellectuæ non verlantur circa medium quod prescribit recta ratio moralis, sive illud soli virtuti morali est proprium.

Secundò, idem de obiecto materiali virtutum moralium facile ostenditur, quia si obiectum formale harum virtutum, sit medium illud quod prescribit recta ratio, necesse est ut eius obiectum materiale, tūm remotum seu materia circa quam versatur, tūm proximum seu actus versans circa talem materiam, sit aliquid medium inter defectum & excessum, si enim recta ratio prescribit mediocritatem debet illam prescribere in aliqua materia tūm remota tūm proxima: prescribit v.g. quantum cibi sumere debeas, ut si temperans, quantum pecuniam debes restituere ut sis iustus. Et hoc virtuti Theologicæ non conuenit quae non nisi valde per accidens respicit mediocritatem in obiecto suo materiali.

Dico secundò, essentiam virtutis moralis non in eo consistere quod ipsa virtus sit media inter duo extrema vitiola, sed hoc esse illi omnino per accidentem. Ita docet Philosophus loco illo sapientius citato 2. Ethicorum.

Ratio evidens est, quia, ut dixi, multæ virtutes morales non sunt in Medio duorum vitiorum, nam licet minus restituere quam debeat, sit peccatum oppositū iusticie, plus tamen restituere quam debeat non

non est peccatum oppositum iustitiae. Iustitia quidem vindicativa esse potest inter duo vitia, nimium & parum punire, sed illa non est stricta iustitia. Imo parum punire non est contra iustitiam vindicatiuam, sed contra iustitiam legalem. Ex alis Virtutibus vir illa reperitur in qua non idem sit verum, nam gratitudini non opponitur excessus gratitudinis, nec est inobediens qui nimium obedit: nec indeo ut qui nimium orat, nec intemperans, qui nimium ieiunat.

Fateor tamen esse aliquas virtutes quae sumptuosecundum totam suam latitudinem vetant duo vitia extrema, quorum unum est excessus, alterum defectus in eadem materia: quales sunt temperantia, & liberalitas, si vero sumuntur secundum ordinariam, & vulgatam significationem, non vetant nisi unum extreum cui maxime opponuntur & ad quod tollendum praeferunt ordinantur v.g. temperantia vocatur illa solidum virtus quae tollit excellam in voluntatibus. Vnde.

Solutio primæ dubitacionis. Ad primam constat ex dictis, quod virtus moralis non dicitur mediocritas quod versetur inter duo extrema vitia, sed quod totum eius obiectum sit medium rationis, in quo nec est excessus nec defectus. Dixi ergo quod ille qui nimium ieiunando se macebat, non peccat contra temperantiam propterea illa vulgo significat virtutem quae datur ad moderandum id ad quod appetitus maxime inclinat: si vero sumuntur temperantia in tota sua latitudine, certè illi etiam opponitur excessus in ieiuniis.

Solutio secundæ. Ad secundam respondeo virtutem non eod esse perfectiorem quod magis recedit a mediocritate obiecti, sed quo magis recedit ab imperfectione operationis circa talen obiecti mediocritatem: nam eod aliquis est magis temperans quod perfectius operatur circa talen mediocritatem virtus non prosequitur illud medium quod est tale per participationem triusque extremitatis, sed quod est tale per illius negationem, ideoque virtus non componitur ex duplicitate, & potest aliquis tranferre ab excessu ad defectum sine transitu per virtutem.

Solutio tertiae. Ad tertiam responso tota patet ex secunda conclusione vbi dixi necesse non esse ut virtus quilibet moralis habeat duo vitia opposita, quiamus eius obiectum sit semper medium aliquid rationis.

Solutio quartæ. Ad quartam, dictum etiam est, quod Theologicæ licet respiciant mediocritatem propriæ actus & eius circumstantiarum, non respiciunt tamen mediocritatem obiecti formalis neque semper respiciunt mediocritatem obiecti materialis, quam virtutes omnes morales respiciunt.

SECTIO III.

Quænam sunt divisiones generales & partes virtutum.

Virtutes morales Platonici diuidunt in Politicas, Purgatiuas, Purgati animi, & Exemplares: Philosophus secundo Ethicorum & deinceps diuidit virtutes in eas mediocritates quae respiciunt affectus, res externas & conuersationem humanam: septimo autem Ethicorum virtutem diuidit in Heroicam & Communem. Duæ autem sunt inter Theologos celeberrimæ divisiones virtutum, in eas quæ sunt circa actiones, & eas quæ sunt circa passiones: secunda in quatuor Cardinales. De quibus breuiter dici potest.

Ratio enim dubitandi est primò, quia male videtur diuidi virtus vniuersim in eas quæ versantur circa passiones, & circa actiones, si nulla sit virtus quæ non versetur circa honestam operationem, & quæ non moderetur passiones appetitus: sed nulla est virtus moralis quæ non sit huiusmodi, definitur enim quæ

Tom. I.

facit habentem bonum, & operationem eius bonam. Fortitudo v.g. & temperantia versantur circa honestatem propriam, & iustitia moderatur nimium affectu pecuniae, & iracundia quæ ad iniustitiam sepius excitat. Imo Philosophus 2. Ethicorum c. 3. dicit virtutes morales vniuersim versari circa voluptates & dolores.

Secundò, in statu innocentia nulla fuisset passionum perturbatio, & tamen fuissent virtutes morales; & nunc quando nulla passionum est perturbatio in appetitu, potest aliquis temperante comedere, agere fortiter, ergo temperantia & fortitudo non sunt circa solas passiones.

Tertiò, sicut dicitur quatuor esse virtutes Cardinales, sic dici posset esse solum vna, nam ad unitatem virtutis sufficit unitas generica obiecti formalis, sed honestas in genere potest esse vnicum obiectum formale, ergo commodè dici potest esse vna tanquam virtus: Imo si tres sunt in voluntate virtutes Cardinales, tres etiam erunt in intellectu prudentiae.

Dico primò, virtutes morales recte diuidi in eas quae sunt circa actiones, & eas quæ sunt circa passiones, id est in eas quae hominem perficiunt in ordine ad se, & in ordine ad alios. Ita docet S. Thomas 1.2. q.60. art. 2. ex Philosopho 3. & 5. Ethicorum, quos tamen diuerso modo explicant aliqui cum Valque disp. 8. c. 3.

Ratio est, quia tot sunt virtutes morales quod probatur. modis obiecta esse possunt conformia rationi, sed obiecti rectitudo vel simpliciter respicit operantem, & sunt virtutes moderatrices passionum, vel respicit alterum distinctum ab operante & sunt virtutes circa ipsas actiones, ergo virtutes eo modo recte diuiduntur ex propriis numeribus & obiectis. Probatur minor illæ virtutes versantur circa passiones, quorum actus elicitus primariè & immediate non versatur nisi circa mediocritatem passionum appetitus, vel illorum actuum voluntatis qui respondent passionibus appetitus, eo quod circa eadem obiecta versantur, sed virtutes que perficiunt hominem in ordine ad se, fortitudo nimis & temperantia non versantur primariè & immediate, nisi circa mediocritatem huiusmodi actuum appetitus & voluntatis, circa actiones vero ad alterum non versantur nisi ad summum mediari & secundari, imperando actus virtutis iustitia, ergo virtutes quae perficiunt hominem in ordine ad se sunt circa passiones ex propriis obiectis. Similiter virtus iustitia quae perficit hominem in ordine ad alterum, ex obiecto suo habet quod sit circa actiones ad alterum, secundari autem & mediari moderetur passiones imperando actiones alius alterius virtutis v.g. fortitudinis.

Dico secundò, recte quoque ac adequare diuidi virtutes morales in quatuor Cardinales Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, & Temperantiam, quarum aliae omnes sunt partes vel integrales, vel subiecta, vel potentiales. Ita defendunt Theologi omnes potest S. Ambrosium & reliquos Patres qui asserunt vocari Cardinales illas virtutes, quod tota perfectio illis innatur tanquam Cardini ossium.

Ratio primæ partis afferatur a S. Thoma, quia radix totius virtutis est rectitudo rationis, que actiones nostras ad alterum, vel passiones regulat. Jam vero aliae passiones pertinent ad appetitum ut prosequentem aliquod bonum, aliae ad appetitum ut auerstantem aliquod malum. Rectitudo rationis est Prudentia, Iustitia moderatur actiones ad alterum, Temperantia passiones appetitus prosequuntur, Fortitudo passiones appetitus auerstanti, ergo illo diuisio est adiquata.

Secunda pars solà igitur explicacione, partes igitur integrales dicuntur alicuius virtutis, sine quibus non potest virtus elicere vnum suum actum, sicut in

PPP corporē

corpo hominis illæ partes integrales vocantur sine quibus homo non potest sua obire munera. Partes subiectivæ dicuntur quæ sunt verae species virtutis, cuius nimirū propria definitio illis cōuenit, eomodo quo homo cōtinetur sub genere animalis. Partes potentiales dicuntur quæ non habent totā essentia & vim principalis illius virtutis, sed participant tantum aliquid de illa & aliquam habent cum illa similitudinem, sicut intellectus & voluntas sunt partes potentiales animæ, quia non continent totam virtutem ad quam extenditur anima. Sic istæ virtutes partes potentiales dicuntur quia sunt finitima illis virtutibus quærum tamen totam non participant essentiam supererat hinc ostendere nullam omnino virtutem excogitari posse, quæ vni ex quatuor illis Cardinalibus non sit pars vel integralis, vel subiectiva vel potentialis, sed hoc ex decursu constabit totius disputationis, vbi singulis virtutibus suæ partes assinabuntur.

Solutio pri-
mæ dubita-
tionis.

Solutio se-
cundæ.

Solutio ter-
tiaz.

Ad primam ergo respondeo nullam esse virtutem quæ non veretur circa actiones, si nomine (actionis) intelligatur honesta quælibet operatio: solam autem iustitiam versari circa actiones ad alterum: passiones enim secundari tantum & mediatae moderatur imperando actus aliarum virtutum, quo pacto intelligendus etiam est Philosophus.

Ad secundam, respondeo nomine (possum) non solos intelligi actus appetitus sensitui, sed illos etiam actus appetitus sensitui qui respondent passionibus appetitus, & fuissent sine dubio in statu innocentia, suntque tunc etiam quando non est passio vlla in appetitu, tunc enim Fortitudo & Temperantia versantur circa illas.

Ad tertiam, respondeo non posse honestatem esse obiectum formale vnius tantum virtutis, quia virtus generatur per actus qui diuersam specie honestatem respiciunt tolluntque difficultatem potentia: id est nimis generica est ratio illa honestatis ut specificet rationem vnicam virtutis. In intellectu autem vnicam est Prudentia virtus, quia vnicum illius est obiectum formale & vnicam difficultas per ipsam superanda. In voluntate multiplex difficultas superari debet, & multiplex est obiectum formale.

SECTIO IV.

Quænam sint virtutum moralium generales Proprietates.

Sex proprie-
tates virtu-
tum.

Video illas à Philosopho & à S. Thoma sex numerati, prima est connexio virtutum inter se, adeo ut nunquam vna reperiiri possit sine omnibus aliis. Secunda est subordinatio, adeo ut vna reliquarum omnium imperet actiones, tertia est oppositio vitiorum adeo ut proprium virtutis sit expugnare vitia, neque vlla sit virtus, quam plura non expugnent vitia. Quarta est inæqualitas, quinta difficultas, sexta eximia nobilitas, dignitas, excellentia. Quæ omnia parum habent difficultatis, sed habent tamē plurimum utilitatis si attentius expendantur.

§. I.

An & quomodo virtutes morales sint inuicem connexæ.

Assertio.

Dicendum igitur primò est, Virtutes morales etiam acquisitas ita esse sibi mutuo annexas ut vna saltem in gradu Heroico nunquam obtineatur, quin acquirantur aliquo saltem modo alia omnes virtutes. Ita docent Theologi cum Philosopho, & S. Thoma, sed difficile tamen & non uno modo concatenationem illarum virtutum explicant, mihi vide-

tur tripliciter illa ostendi posse.

Primò, ex ratione Prudentiae quæ nunquam est Prima ratio perfecta sine omnibus virtutibus, & vicissim virtutes nunquam sunt perfectæ sine perfectissima prudentia, si enim datur aliquid tertium in quo ita sunt connexæ virtutes, ut illud nunquam sit sine illis, neque illæ sint vñquam sine illo tertio, certè necesse est, ut virtutes omnes sint semper simul quando perfectæ sunt: sed prudentia est virtus, quam nemo perfectam habere potest, quin omnes habeat virtutes, etiam sine Prudentia nemo habet, ergo manifestum est, quod virtutes morales quoties sunt perfectæ, sunt etiam inuicem connexæ. Minorem probat Philosophus 6. Ethicorum c. 12. quia vbi electio est bona, ibi necessariò sunt omnes virtutes; vñquum enim pernuit iudicium circa finem & media, facitque ut homo fallatur circa principia rerum agendarum, nam voluntas trahit intellectum ad iudicandum bonum, id quod amat: vbi ergo est electio bona, ibi sunt omnes virtutes sed vbi est electio bona ibi est prudentia, quia ut fiat electio bona non sufficit *de veritate* seu acumen ad dignoscenda media quod non exigit habitum, sed vocatur malitia, ergo prudentiam nemo perfectam habet sine omnibus virtutibus, & vicissim sine Prudentia nunquam sunt vñllæ virtutes, quia earum directrix, earum fax in dicitur oculus Prudentia est, cum sine illa non possint cognoscere proprium obiectum, quod est mediocritas, neque vlos actus elicere circa illam, nam virtus certa est sine Prudentia, sicut voluntas sine intellectu.

Secundò, probatur ex ratione generica virtutis, Secunda nam ibi sunt omnes virtutes vbi est facilitas & inclinatio ad amandam omnem honestatem & ad obediendum rationi dictanti aliquid esse bonum: sed ibi est vnicam tantum virtus præterim perfecta, ibi est facilitas & inclinatio ad amandam omnem honestatem & ad obediendum rationi, nam in omni actu virtutis amatur honestum ut sic propter se ipsum, ergo qui habet vnam virtutem habet etiam omnes saltem secundum quandam inchoationem cum inclinatur ad omnia obiecta virtutum præcisè ut honesta sunt sub qua ratione amantur à virtutibus.

Tertiò, probatur ex proprio etiam munere virtutis, qui enim exercet actum vnius virtutis participatione quadam videtur exercere actus aliarum virtutum, nam debet sequi mediocritatem, quæ simili est temperantia, debet adequari rationi recte, quod videtur proprium esse iustitiae, debet fortem & immutabilem habere animum, quod est fortitudinis. Scio multa opponi posse contra connexionem illam virtutum, sed loli tamen omnia facile possunt, ex his quæ addidi primò de virtutibus in gradu Heroico, deinde dixi eas esse aliquo modo connexas. Triplex enim est status virtutis continentia, in quo Vigent adhuc passiones & magna sentitur difficultas in eliciendis virtutum actibus, temperantia in quo iam mediocriter sedata sunt passiones & difficultas minor sentitur. Heroicus in quo passiones sedatae sunt & ita subiecta rationi ut non pariant vllam difficultatem voluntati sequenti dictamen rationis. Virtutes in isto tertio statu semper se mutuo sequuntur ob allatas, in duobus primis disjunctae sunt, quamvis etiam connexionem aliquam habeant ratione inclinationis ad honestatem propter se ipsum.

§. II.

An & quomodo virtutes sint subordinatae, Virtutis oppositæ, inæqualis inter se.

Dicendum secundò est, nullam esse virtutem cui non ita subordinantur alia omnes virtutes, ut imperare

imperare possit quosvis eorum actus, nullam, cui non opponantur plura virtus, esse autem illas etiam specificè inæquales inter se.

Vna virtus
imperat
alias virtu-
tes.

Prima pars, de imperio virtutis vnius per aliam virtutem etiam inferiorem, probata est alias contra Vasquem, *disp. 51. c. 1.* potest enim aliquis ieiunare ut possit feruentius orare, potest misereri pauperis, ut iustitia actus facilius exerceat. Tunc ieiunium elicitum à virtute temperantiae, imperatum verò à religione habet intrinsecam bonitatem temperantiae, bonitatem verò religionis denominatiæ solùm ac extrinsecè, elicitur enim propter honestatem virtutis vtriusque.

Opponitur
vno.

Secunda pars de oppositione virtutum & vitiorum probatur à Philologo secundo *Ethicorum c. 8.* quia id, quod est æquale opponitur ei quod excedit, & ei quod deficit, virtus est quid medium & æquale, virtus verò sunt excessus & defectus, ergo virtutes contrariae opponuntur vitiis. Vnde colligit Philosophus quod extremorum vnum, compellit à se medium ipsum ad aliud extremum: atque forte, audax quidem timidum, timidus audacem appellat, & sic de ceteris. Deinde notat, quod virtus extrema vnius virtutis physice sumpta, magis inter se contraria sunt quam cum virtute, quamvis minus opponuntur sumpta moraliter, probatque primò propter maiorem distantiam extremiti vnius ab altero extremito quam à medio. Deinde probat ex maiori dissimilitudine cum virtus extremito, nam prodigus similius est liberali, quam avaro. Denique obleruat quod virtus magis opponitur vni extremito quam alteri: liberalitas v.g. magis opponitur extremito quod deficit id est avaritiae, quam extremito quod excedit, id est prodigalitati & contra, temperantia magis opponitur extremito quod excedit, quam extremito quod deficit. Docetque id euenire primum ex rei natura, quia vnum extremitum est semper dissimilis medio, quam alterum v.g. timiditas dissimilior est fortitudini quam audacia: deinde id euenire ex parte nostra, quia ex inclinatione appetitus semper maiorem habemus propensionem ad vnum extremitum vitiisum quam ad aliud: nam ad excessum voluptatum magis propendemus, quam ad defectum.

Virtutes
sunt inæqua-
les.

Tertia pars, de inæqualitate virtutum negabatur à Stoicis qui volebant omnes virtutes & omnia peccata esse eminē statim, vt loquitur Seneca Epistola 66. id est illas esse inæquales gradualiter, quod aperte falsum est, quia actus virtutum aliquando sunt remissiores, alias autem intensiores, idcōque habitum magis vel minus augent. Deinde inæqualitas specifica & essentialis probatur ex inæqualitate obiectorum, vnde Prudentia cum sit in intellectu reliqua superat dignitatem, inter præ mortales eminet Iustitia, hinc Fortitudo, postrema est Temperantia.

§. III.

Virtutum difficultas & excellentia.

Prima ratio
difficultatis
virtutum.

Dicendum tertio, difficultatem virtutis peti tūm ex ipsis virtutis natura, tūm etiam ex parte nostra: eius autem præstantiam probari ex omnibus eius causis & effectibus.

Primam partem, de virtutis difficultate latè probat Philosophus secundo *Ethic. c. 9.* varijsque rationes assert & remedia. Prima verò ratio est, quia virtus haberi non potest nisi ab eo qui medium intenit in quo nec exceditur nec deficitur. Sed difficillimum est in vna quaque re medium capere, sicut circuli medium inuenire non cuiuslibet, sed scientis est tantum. Ergo virtutem habere difficile est. Accedit quod vir-

Tom. I.

tus ita media est inter excessum & defectum, vt si deficit minima circumstantia non sit virtus, quia bonum est ex integra causa, malum autem ex quolibet defectu, est autem difficile omnes attendere huiusmodi circumstantias, ergo difficillimum est tenere medium virtutis, quia est difficile determinare singularibus quomodo, & quibus, & pro quibus & quo tempore irascendum sit: ij enim interdum laudantur, & mites dicuntur qui deficient, interdum ij qui deficient dicuntur viriles, virtus autem est in singularibus. Altera ratio petitur ex parte nostri omnia enim sunt qua intra & extra non difficultatem augent virtutis. In intellectu enim & phantasia infiniti errores, sunt, & exigua planè apprehensio dignitatis necessitatis, & utilitatis virtutum, vnde obscuritas illa cognitionis hebetem reddit voluntatis vigorem ad amorem virtutis, accidunt sensus qui omnes asperitatem virtutis repræsentant, est enim illis contraria, præterea in appetitu passiones omnes virtutem armatae oppugnant, & contra illam toto insurgunt furore, extra exempla, peccandi occasions, dæmones impellentes, difficultatem illam augent incredibiliter proponentes præcipue voluptatis lenocinia quæ hominem inebriant & virtutis odium ingenerant. Suggestit deinde Philosophus remedia saluberrima, quibus non obstante tali difficultate virtus tamen acquiratur, præcipuum est vt semper caueamus à voluptate, quia nunquam incorrupti iudicamus de ipsa, illique dicere debemus vt senes Troiani Helenæ, quod quamvis pulchra sit restituenda tamen est, hoc enim pacto remouentes à nobis ipsam minus peccabimus.

Secundam partem de virtutis eximia præstantia *Excellentia* & dignitate, probant omnia principia moralis *virtutis*. Philosophia, omnia Scriptura testimonia, omnia Scripta Patrum, omnia dicta Sapientum. pulchrum omnino esset ire per omnes illius causas, & effectus eius mirabilis recensere: primaria nobilitas eius, & præstantia, est affinitas eius & similitudo cum Deo, facit enim eum in quo est vere deiformem, deinde facit habentem vere bonum, & operationem eius bonam. Nihili facit Deus æquissimus rerum estimator alia omnia præter virtutem, ad cuius regnum stabilendum misit in terras Filium, auxilia gratiarum effundit copiosissima, denique illi soli paravit regnum.

Q V A E S T I O II.

De virtute Prudentiae S. Thom. secunda secundæ à quæst. 47.

Sic explicatis breuiter generatim virtutibus, vt veniam ad singulas in particulari, ordior à Prudentia, quam *primum officij fontem* reètè vocat Ambrosius *l. i de officiis c. 27.* De hac autem dicere tria statis erit, primò quidditatem propriam, secundò varias eius partes, tertio virtus opposita.

S E C T I O I.

Quanam sit vera quidditas Prudentiae.

Tria complector hoc titulo definitionem prudenter, proprium eius obiectum materiale & formale, actus proprios prudenter. Dico primò, prudenter definiri, est virtus intellectus quā in negotio quolibet occurrente cognoscimus quid faciendum vel omittendum sit, tres partes habet definitio ex quibus tota innotescet quidditas prudenter.

PPP 2

Dicitur

Tres parti-
culæ defini-
tionis.

Dicitur primò, *virtus intellectus*, quia ita fertur in suum obiectum ut ex modo iudicandi falli non possit circa proprium obiectum, cognoscit enim euidenter utrum illud sit turpe an honestum, alioqui non est prudentia. Quamvis autem de singularibus esse non possit demonstratio aut scientia, potest tamen esse iudicium proprium prudentiae. Dicitur secundò, *qua nōnūs in quolibet negotio occurrente*, quia prudentia versatur circa singulares actiones, non enim est prudens qui nouit in genere, quid agendum sit, & in singularibus actionibus non nouit determinare circumstantias necessarias ad operandum honestè v.g. locum, tempus, modum, prudentia enim singulas actiones liberas dirigit totius virtutis. Dicitur tertio, *quid agendum vel omittendum sit* nam agere honestè obiectum est Prudentiae, ut dicetur statim, sicut adficare domum est obiectum artis edificatoria. Et hic est etiam totus finis & effectus prudentiae, quæ nouit in particulari determinare quæ circumstantiae sunt necessariae, ut opus fiat honeste. Sic igitur explicata definitio prudentiae declarat optimè totam eius essentiam, consistentem in eo quod cognoscat in quolibet negotio virtutum, quid sit conueniens aut disconueniens, honestum aut turpe. Ad hanc enim reuocantur aliae omnes definitiones vulgo afferri solitæ, ut cum Aristoteles 6. Ethicorum c. 5. Prudentiam definit *habitum cum recta ratione actuum circa ea quæ sunt homini bona vel mala*, & ibidem prudentiam appellat *rationem agendorum* Augustinus quoque 1. de libero arbitrio c. 13. Prudentia inquit est *rerum appetendarum & fugiendarum scientia*. Quæ omnia conueniunt, cum definitione illa quam attuli. Denique per eam definitionem Prudentia differt a reliquis virtutibus, que sunt in voluntate, recipiuntque actiones honestas sub ratione boni, Prudentia verè respicit eas sub ratione veri, & bonum non respicit nisi materialiter.

Obiectum
prudentiae.

Dico secundò, proprium obiectum circa quod versatur prudentia, esse omnia media quibus virtus moralis finem suum, id est mediocritatem sibi propriam attingere potest: deinde circumstantias omnes ad finem consequendum necessarias: fines verò virtutum moralium Prudentia prescribit saltem in particulari.

Ratio est, quia Prudentia, ut dixi, est ratio agendorum ad finem, vel ut aiebat Augustinus scientia rerum appetendarum aut fugiendarum, sed non alter potest prudentia esse ratio agendorum & dirigere actus virtutum, nisi cognoscendo media quæ conducunt ad finem virutis, id est quid agendum sit, & circumstantias agendi, seu modum agendi. Finem autem virtutis *vniuersalem*, & quasi abstractum non prescribit prudentia, sed habitus Syntereses, quæ v.g. dicitur esse vivendum temperate, agendum fortiter &c. Finem verò particularē quem virtus moralis intendit in singulis actionibus per se ipsam prudentia prescribit, quia virtus moralis in singulis actionibus intendit honeste operari, id est attinere mediocritatem, sed prudentia prescribit, quid in singulis rebus sit medium proprium cuiusque virtutis, ergo prudentia prescribit fines particulares singularium virtutum. Deinde proprium est prudentiae prescribere circumstantias in singulis virtutum actionibus seruandas quod fieri non potest, quin prudentia vescetur circa finem particularē singularium virtutum.

Tres actus
prudentiae.

Dico tertio, actus prudentiae proprios esse potissimum tres, consilium, iudicium, imperium.

Ratio est, quia tunc aliquis est perfectè prudens quando bene consultat, rectè iudicat, efficaciter præcipit exequutionem mediorum ad finem. Consilium

est actus, quo cognoscimus quænam sit mediocritas propria obiecti virtutum, & quænam media vel circumstantiae possint hic & nunc conducere ad illum finem. Iudicium est actus, quo ex pluribus mediis quæ possunt conducere ad finem, concludimus quodnam ex illis hic & nunc sit conducibilis & quomodo in talibus circumstantiis illud usurpari debeat. Imperium est actus intellectus, quo electio voluntatibus eligentis certum aliquod medium, & certas circumstantias promulgatur potentis inferioribus. Itaque cum munus Prudentiae proprium sit efficere ut aliquod opus honeste fiat & secundum virtutem, ad hoc autem necesse sit inuenire diuersa media & diuersas circumstantias, deinde unum aliquod medium prescribere, ac demum exequi quod decretum est, primum illud efficere per consilium, secundum iudicium, tertium imperio, ergo tres illi actus totam prudentiam compleunt.

Ex quibus omnibus facilè colligitur quatuor potissimum esse adiumenta quibus acquiritur prudentia. Primum est experientia similiū euentuum, prudentiam ex illis facilè coniicitur quid in subiecta occasione probabilitate euenturum sit. Hinc senes prudentiores sunt iunioribus, secundum est, eruditio seniorum & sapientum: tertium lectio historiae, quantum in rebus propriis sui abnegatio iudicij. Quia illa omnia supplet quod deest experientiae. Addit autem debet omnium maximum prudentiae præsidium consideratio & reflexio, nihil enim est quod magis iuvet, & promoveat prudentiam.

SECTIO II.

Quænam sint partes Prudentiae, integræ subiectus, potentiales. S. Thom. q. 48. & seq.

Dico primò, rectè à S. Thoma numerari octo partes integræ Prudentiae, memoriam, intelligentiam, docilitatem, soleritatem, prouidentiam, rationem, circumspectionem, cautionem.

Octo partes
integræ
prudentiae.

Ratio est, quia partes integrantes Prudentiae sunt perfectiones quædam sine quibus perfectus haberi non potest, vñus prudentia: huiusmodi autem sunt octo istæ dotes, nam ex illis tres iuvant ad acquirendam prudentiam, aliae in actu prudentiae interueniunt. Ad acquirendam prudentiam iuvant Memoria seu recordatio eorum quæ legimus, vidiimus, audiimus experti sumus, deinde intelligentia præstantium quæ videlicet præsens rerum status inspicitur, postea prouidentia, seu consideratio fututorum euentuum qui sequi possent ex opere in actu prudentiae interueniunt docilitas seu promptitudo discendi quæ ab aliis dicuntur: solertia, promptitudo inueniendi medium ad finem tempore breuissimo: ratio seu promptitudo colligendi unum ex alio: circumspectio consideratio circumstantiarum ne qua desit in opere: cautio seu cura ut videntur incommoda. Est igitur perfectè prudens qui meminit præteriorum, præfentium statum rectè inspicit, futuros euentus coniicit, promptè discit quæ alij docent: promptè inuenit media, promptè colligit alia ex aliis: circumspectus est ne qua circumstantia desit in opere, cautus ut præueniantur incommoda.

Dico secundò, partes subiectus Prudentiae quinque posse numerari, Monasticā seu solitariam, quæ spectat honestatē operis eius in quo est, Oeconomicam quæ spectat bonum familiæ: Politicam quæ spectat bonum ciuitatis aut reipublicæ curando ut feruentur leges, Legislatricē quæ spectat bonū ciuitatis ferendo leges, Militarē quæ rectè militiā gubernat.

Ratio

Ratio afferri solet, quia prudentiae munus perfectum est dirigere operationem hominis ut sit honesta. Dirigit autem vel procurando bonum ipsius operantis, & est Solitaria, vel procurando bonum familie & est Oeconomico, vel procurando bonum reipublicae quod fieri potest ferendo leges & est Legillatrix, vel porcurando ut leges seruentur & est Politica, vel auertendo ab ea malum & est Militaris.

Tres partes potentiales prudentiae.

Dico tertio, tres optimè posse numerari partes potentiales prudentiae, prima est Eubulia que iuuat ad consultandum, seu ad media excogitanda, secunda est Sinefis que iuuat ad iudicandum secundum leges ordinarias, tertia est Gnome que iudicat supra rationes & leges ordinarias, sed secundum mentem tamen legislatoris.

Ratio est, quia partes potentiales hoc loco vocamus eas quae habent aliquid proprium prudentiae, sed non se tamen extendunt ad totam eius virtutem, sicut intellectus est potentia ipsius animae, quia est aliquid proprium animae, sed ad totam tamen eius virtutem non pertinet. Sed ius consultandi & vis iudicandi sunt huiusmodi, sunt enim aliquid prudentiae, quia illa consultat, iudicat, exequitur: ergo tres sunt partes potentiales prudentiae.

SECTIO III.

Quenam sint peccata Prudentiae opposita
S. Thomas à quæst. 53.

Quædam virtus opponuntur Prudentiae, quia sunt illi contraria, & sunt defectus quidam prudentiae, quædam vero sunt opposita prudentiae quod falsam quandam speciem eius gerant ut recte notat S. Thomas quæst. 53. ex S. Augustino l. 4. contra Iulianum de utroque genere pauca tantum animo.

Dico primò, imprudentie quæ peccatum est prudentiae oppositum, quatuor sunt species, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, negligentia.

Ratio est, quia illa peccata directè opponuntur prudentiae, quæ directè opponuntur tribus actibus propriis prudentiae, consilio, iudicio, exequutioni. Huiusmodi sunt defectus quatuor quos enumerabam, peccat enim contra consultationem prudentiae propriam qui aggreditur finem, aut iudicat de mediis sine Praeiuia deliberatione, hac est quæ vocatur præcipitatio; quæ omittit deliberationem. Peccat contra iudicium prudentiae qui rem de qua iudicat, & circumstantias eius non maturè inspicit, hæc vocatur inconsideratio, quæ nimis temerè iudicat. Peccat contra imperium & exequutionem prudentiae qui leues ob causas diuellit à rebus recte deliberatis, & iudicatis, quæ vocatur inconstantia, vel etiam qui omittit actus intellectus necessarios ut res mandetur exequutioni, ergo quatuor modis per defectum prudentiae peccatur sunt autem hæc peccata mortalia vel venialia tantum ratione periculi peccandi cui exponitur homo per præcipitationem, inconsiderationem, inconstantiam, & negligentiam. Denique notat recte S. Thomas quæst. 53. art. 6. ex S. Gregorio l. 3. moralium cap. 3. quod quatuor hæc virtus oriuntur potissimum ex luxuria cuius proprium est totaliter extingueare iudicium, rationis, unde dicit Philosophus 7. Ethicorum c. 6. quod incontinens ira audit quidem rationem, sed imperfecte, incontinens autem concupiscentia totaliter eam non audit, quia videlicet ex eodem Philosopho delectatio maximè corrumptæ estimationem Prudentiae, præcipue venerea, quæ totam animam absorbens trahit illam ad sensibilia à quibus prudentia & quilibet virtus animus abstrahit.

Dico secundò, sex esse virtus quæ falsa quadam spe-
cie imitantur prudentiam, & illi opponuntur quæ imitatio præ-
dicta. per excessum: primum est prudentia carnis, deinde
altruia, dolus, fraus, sollicitudo temporalium, solli-
citudo futurorum ita S. Thomas quæst. 55.

Ratio est, quia prudentia illa est, quæ idonea me-
dia excogitat & ordinat ad finem honestum, ergo il-
la virtus vere imitantur prudentiam, quæ media ido-
nea excogitat, & ordinat ad finem prohibitum &
turpem, deliberando, iudicando, exequendo. Sed
virtus sex excogitat & ordinat huiusmodi media
ad fines prohibitos, primum prudentia carnis, quæ Prudentia
idonea media excogitat & ordinat ad vitam secun-
dum carnem, id est ad opera carnis quae sunt for-
nicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolo-
rum seruitus, beneficia contentiones, æmulationes,
iræ, rixa &c. prudentia itaque illa carnis damna-
ta toties ab Apostolo, proposito fine illorum ope-
rum inuenit media perdonea quibus illa exequatur,
& delectationem ex illis hauriat; includit enim
affectionem ad illa opera quibus mouetur intellectus ad
excogitationem mediorum, quibus illa obvian-
tur, & est propria excogitatio mediorum propter cau-
sata per affectionem à quo illa ordinatur ad talem fi-
nem delectationis ut videoas quædam meritò Aposto-
lus. Dicat prudentiam illam esse inimicam Deo, &
oppositam prudentiae spiritus, qua scilicet homo re-
cte dehicerat, iudicat, & imperat media idonea ad
opera Spiritus opposita operibus carnis. *Sapere se-
cundum carnem mors est.* Est enim propria sapientium, *Astutia,*
huius saeculi. Secundò astutia, imitatur prudentiam &
reduci potest sicut alia sequentia, ad prudentiam car-
nis, cognitio prauorum mediorum occulorum, que
idonea sunt ad alios fallendos, finis enim hominis
astuti est obtinere temporalia, proprias est inuenire
media occulta quibus alij fallantur, quod sine dubio
pertinet ad prudentiam carnis, & constituit sapien-
tes huius saeculi. Tertiò, dolus & fraus imitantur pru-
dentiam & sunt executio quædam astutia, dolus & fraus
enim est exequitio astutie, in verbis quibus fallitur
proximus ad obtinendum temporale aliquod bonum.
Fraus est exequitio astutie in factis ut cum proximo
das monetam adulterinam, cum supponis personam
pro persona, cum contractum facis contra mentem
alterius. Quartò, prudentiae opponuntur & sunt fal-
sificationes prudentiae, sollicitudo temporalium, & tempo. alij
sollicitudo futurorum. Prima est nimia mentis occu-
patio in conquirendis aut conservandis bonis tem-
poralibus orta ex nimio habendi amore, & timore
amittendi ubi tria interueniunt amor habendi, timor
amittendi, nimia occupatio mentis in illis animo vo-
luendis. Secunda est, nimia mentis occupatio circa
futura vita necessaria cum anxietate quædam animi,
& parua fiducia in Deum. Vtramque sollicitudinem
sepius in Euangelio damnat & prohibet Christus,
probaturque quæ illa sit stulta sex rationibus Mat-
thæi 6. respicite volatilia coli. alias comparat eam
spinis bonum semen suffocantibus Matthæi 13. deni-
que monet Lucæ 2 1. attendite ut non grauenetur corda
vestra crapula & ebrietate, & superuiciat in vos re-
pentia illa dies. Consistit autem earum perniciies &
malitia præfertim in eo quod tempus præcipiant ne-
cessarium ad seriam cogitationem lalui, quo nullum
in vita est malum perniciosius, immo fons est & origo
malorum omnium, spiritualia enim quæ conducunt
ad virtutem & salutem sensibus non percipi-
antur, neque cognosci possunt nisi crebra & attenta con-
sideratio circa illa versetur, si autem non cognoscantur
nec estimari etiam possunt, nec amari, & hinc terræ
totius sequitur desolatio, quia non est qui recognitet
PPP 3 corde

corde. Deinde adiunctum habet illa sollicitudo affectum ad temporalia qui stare non potest cum amore supernaturalium, duo enim amores in uno se corde non capiunt. Contra hoc vitium plura dabunt Chrysost. Homilia 22. in Matthæum Augustinus 1.2. de serm. domini in monte, & interpres in citata loca Euangeli.

QVÆSTIO III.

De Virtute Iustitiae.

DE hac virtute moralium omnium virtutum Principe, neque pauca dicere facile est propter copiam materiæ, neque dici multa debent propter praescriptos breuitatis limites, medium, quoddam erit si neque de singulis omnia dixerim neque tamen vñlum è singulis vel hinc vel in morali omilero, quæ oœto videntur esse. Primo quidditas iustitiae ac iniustitiae, secundo propriæ species & partes iustitiae, tertio dominum prout est regula & obiectum iustitiae commutatiæ, quartò primus actus iustitiae commutatiæ qui est restitutio, quinto alter actus eiusdem iustitiae qui est contractus, sexto tertius actus quæ sunt iudicia, septimo actus iustitiae distributiæ propriæ, octauo virtutes iustitiae affines præsertim Religio.

SECTIO I.

Quæna sit propria quidditas Iustitiae ac Injustitiae.

Triplex acceptio iustitiae.

Certum est primo nomine (iustitiae) significari solere primo id omne quod recta ratione commensuratum est, & sic quilibet virtus & collatio virtutum appellari solet iustitia, beati qui esuriant & sitiunt iustitiam, id est virtutem, & rectitudinem. Secundo, id quod legibus consentaneum est propter publicam utilitatem, quæ vocatur iustitia legalis. Tertio id quod ponit aequalitatem cum eo quod strictè alteri debetur, seu cum iure alterius. Hæc est propria iustitia de qua sola loquimur, sed difficile est dicere quid sit ius illud quod adæquat iustitia.

Triplex acceptio juris.

Certus est secundum, nomine (iuris) significari primo, legem & dictamen rationis, iubemus reddi vnicuique quod est ei debitum, sic enim dicitur aliud esse ius naturale, quod natura ipsa immobiliter præscribit, aliud posituum quod aliqua præscribit authoritas increata vel creata, aliud ius gentium quod obseruatur apud omnes gentes, aliud ciuile quod authoritas Principis constituit, aliud Canonicum, quod instituit authoritas Ecclesiæ. Secundo significari opus alteri strictè debitum, v.g. restitutio alteri debitam. Tertio, rationem & titulum ob quem strictè aliiquid alteri debetur, & hæc est significatio iuris maximè propria, solèque definiri, legitima potestas ad rem aliquam aut functionem cuius potestatis violatio facit iniuriam, diuiditurque in ius ad rem, quod ipsam rem non habet deuinctorum, sed personam, in quam etiam dat actionem, & ius in re quod rem ipsam habet obligatam, in quam etiam dat actionem. His præmissis fine quibus intelligi non potest quidditas iustitiae, vt illa iuorescat plenissimè. Primo videndum est quale sit obiectum iustitiae tūm materiale tūm formale: secundo quænam sit propria definitio iustitiae, & quas conditiones illa exigit: tertio quid sit propriæ iniustitiae, & utrum illa volenti & consentienti fieri possit: quartò corollaria duo de iustitia Dei ad homines, & hominis ad Deum.

S. I.

Proprium obiectum Iustitiae tūm materiale, tūm formale.

Obiectum materiale circa quod versatur iustitia potest esse vel res aliqua externa, alteri debita vt pecunia, vel actio aliqua iusta quæ nimis alteri tribuitur quod suum est: obiectum autem formale, seu ratio illa secundum quam actio illa externa respicitur à iustitia dicitur ab aliquibus esse ius, ab aliis aequalitas, ab aliis medium rei, ab aliis actionem iustum vt iustum, nominibus autem diuersis illi omnes rem eandem significant. Sed tota tamen difficultas est dicere quid sit illa actio iusta vt iusta, id est alteri strictè debita, est enim difficile dicere, quid sit aliquid esse strictè debitum alteri.

Ratio ergo dubitandi primo est, quia vitiosum est Prima dubi- definire iustitiam per ipsum ius, & ius ipsum definire tatio. per iustitiam, hic enim vitiosus est circulus, quando duo se invicem probant, & definiunt, sed si actio iusta vt iusta, sit obiectum iustitiae, sequitur quod ius includitur in definitione iustitiae, & quod iustitia includitur in definitione iuris, iustitia enim definiens quæ reddit alteri suum ius, & ius erit illud quod est alteri debitum ex iustitia. Imò hinc sequetur quod iustitia includetur explicitè in sui definitione, quæ sic nūgatoria erit, & includet processum in infinitum; iustitia enim est illa quæ reddit ius, id est id quod strictè alteri debitum ex iustitia. Probatur quia, iustitia non potest explicari nisi per debitum strictum, quod est debitum iustitiae, quomodo enim aliter illud distingues à debito gratitudinis, à debito charitatis, & ab aliis debitis, quæ non sunt stricta debita, nisi dicas debitum strictum illud appellari quod violari non potest sine iniuria, id est nisi fiat contra iustitiam, ergo nō poterit definiti iustitia sine circulo vitioso, & sine pericolo principij.

Secundò videtur elici posse actus iustitiae sine actione vñlla strictè debita, quia possum ex vera virtute iustitiae velle sapienti soluere idem debitum quod prius solui, sicut possum obediens sapienti implendo id quod præceptum est, v.g. plures audiendo Missas in die festo, tunc enim sapienti pono, quod præceptum est: possum etiam pro eodem peccato sapienti satisfacere, tūm quoad culpam, tūm quoad pœnam, quia nimis ut aliquid medium eligatur ad finem, non exigitur vt illud sit necessarium ad talem finem.

Dicendum tamen primo, proximum obiectum materiale iustitiae esse actionem iustum seu aequalem cū iure alterius, obiectum autē formale ipsam aequalitatem actionis cum iure alterius, siue actionē vt aequalē iuri.

Prima pars de obiecto materiali facilis est quia, illud obiectum est obiectum circa quod actus elicitus virtutis versatur, quod homo iustus eligit & expedit, & in quo iustitia ponit suam mediocritatem immediate. Sed homo iustus non eligit & expedit res externas, sed actiones quibus illæ restituantur aut distribuantur; neque ponit mediocritatem in debito aut deposito, sed in actionibus illis quibus illa redduntur, ergo materia immediata iustitiae sunt actiones quibus redditur res aliqua debita, non autem res ipsæ debita.

Secunda pars de obiecto formali non est difficultior, quia iustum dicitur illud omne quod est aequaliter debita, cum sua regula & mensura, sed ius quod quicunque habet, seu titulus propter quem alteri debetur, est regula & mensura actionis iustæ, tunc enim quisque dicitur iustæ agere, cum tantum alteri tribuit quantum ei iure debetur, ergo iustum est illud quod est aequaliter cum iure alterius, hoc est obiectum formale iustitiae, ergo illud obiectum est aequalitas seu aequalatio

§. II.

Propria iustitiae definitio & conditiones quas exigit.

EX his quae dixi de obiecto iustitiae facile colligitur, **D**efinitio iustitiae. **Q**uid censendum sit de ipsa definitione iustitiae, **Q**uite vulgo dicitur esse constant & perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi, id est virtus voluntatem inclinans & firmans ad perpetuam adequandum id quo alteri debetur vel conservando ius alterius illatum, vel reparando illud si lassum sit. Controversia igitur tantum est de triplici conditione, que videtur sequi ex illa definitione. Prima est adaequatio iuris, secunda est debitum strictum, tertia est alteritas iuris.

Ratio dubitandi esse potest primò, quia si ad actum **P**rima dubitatio. **I**ustitiae aut iniustitiae requiratur ut ius alterius sit adaequabile sequitur quod ille qui alterum occidit non peccat contra iustitiam, quia violat ius cui nihil potest ponere aequaliter, consequens autem illud est absurdum, ergo iustitia non necessariò respicit ius adaequabile.

Secundò, neque respicit ius perfectè alterum, **S**ecunda dubitatio. non requiratur ut ille cui iuste aliquid tribuitur habeat suppositum distinctum à supposito illius qui tribuit, sed non requiratur ut habeat suppositum distinctum; Christus enim ut homo satisfecit sibi ut Deo, ergo non requiritur ad iustitiam alterius iuris.

Dico secundò, ad omnem actum propriè dictè **C**onclusio. iustitiae requiri ut recipiat ius omnino strictum, adaequabile, perfectè alterum.

Prima pars de stricto iure, id est quod si non adaequatur fiat iniuria, & sequatur obligatio restituendi, patet ex dictis, quia per hoc iustitia distinguitur à pluribus aliis virtutibus quae respiciunt debitum morale, quod nimis si violetur fiat contra honestatem morum, sed non contrahatur obligatio restituendi aut satisfaciendi, sola vero iustitia essentialiter respicit debitum illud omnino strictum quod hancen descripti: amicitia vero gratitudo, liberalitas, affabilitas, veracitas, quia ius huiusmodi non respiciunt, propterea recedunt à ratione propria iustitiae.

Secunda pars non est minus clara de iure adaequabile, quod nimis per actionem illam que ponitur à iustitia, ita exhaustur, ut nihil amplius sine iniustitia possit exigiri ab eo qui iuste agit. **R**atio est, quia iustitia propria, illa est quae ponit aequalitatem, ergo aequalitas sit impossibilis est etiam impossibilis iustitia: & hanc ob causam deficiunt à vera ratione iustitia religio erga Deum, pietas in patriam & parentes, quia respiciunt ius inadaequabile, ut constabat ex sequentibus.

Tertia pars de alteritate iuris, significat esse necesse ad iustitiam, ut ille qui debet, & ille cui debetur habeant iura distincta, id est ut ille qui tribuit non sit dominus iuris, quod alter habet. **R**atio ergo evidens, est, quia ius quod adaequat iustitia, est ius quod violari non potest quia fiat iniuria, sed si ille qui tribuit sit dominus iuris illius, cui tribuitur, non potest facere iniuriam illi cuius violatur ius, quia nemo facit iniuriam alteri quando disponit de re cuius est dominus, ergo ad perfectam iustitiam requiritur ut ille qui debet non sit dominus iurium alterius cui debet, id est requiritur alteritas iuris, & sane si abesse illa certè nec inueniretur adaequatio iuris, neque strictum debitum. **Q**ui nemo potest ponere aequalitatem cum iure suo, alioqui simul sibi aliquid subtraheret, & aliquid adderet eodem tempore, quod impli- cat, sed qui ponere aequalitatem cum iure alterius eius iuris est dominus ponere aequalitatem cum suo iure, ergo, nonquam ponere aequalitas ubi non est distinctio iurium. **S**ed neque debitum strictum reperi-

Iustitia definita est aequalitas iuris. Deinde illa aequalitas est propriè medium illud rei quod Philosophus dicit esse obiectum iustitiae, cum alia virtutes solum respiciant medium rationis quod non est apud omnes idem.

Iustitia definita est aequalitas iuris. **T**urrianus, Hurtadus non reiencia est enim sane difficillimum dicere quomodo definitio iuris non includat iustitiam & definitio iustitiae non includat ipsum ius, quod est haud dubie virtosum. Itaque respondeo ius & debitum strictum ita definiri ut nullo modo includat in sua definitione iustitiam, nolo enim illud ita definiri, ius, quod si violetur fiat contra iustitiam, sed ius seu debitum quod quoties violatur, producitur ex eo noua obligatio restituendi aut satisfaciendi, nam hoc in omni reperitur debito iustitiae, si enim occidisti si furatus es, si famam aut honorem violetisti, contrahis obligationem restituendi aut satisfaciendi. Si vero peccasti contra votum, contra gratitudinem aut amicitiam, nullam contrahis obligationem nouam restituendi.

Instantia. Instabis, committi etiam hic circulum quia haec obligatio quae contrahitur est obligatio iustitiae, ergo si definias debitum strictum illud ex quo nascitur obligatio restituendi, dicis debitum ex quo nascitur obligatio iustitiae: ergo iustitia definitur illa quae adaequat debitum cuius violatio producitur obligationem iustitiae qui est verus circulus. Imò illa obligatio restituendi est debitum strictum, ergo cum definis debitum strictum dicis esse illud quod parit debitum strictum. Denique id est teneor restituere quia stricte debeo, & id est stricte debeo, quia teneor satisfacere, ergo hic committitur verus circulus.

Precluditur. Respondeo, nullum in iis omnibus esse circulum, quia quamvis obligatio restituendi orta ex violatione stricte debiti est quidem obligatio iustitiae, & debitum strictum, sed non ponitur in definitione nisi ut est noua obligatio & nouum debitum, sed tantum ut est noua obligatio seu nouum debitum abstrahendo ab eo quod sit obligatio iustitiae seu strictum debitum, violatio enim gratitudinis noti partis ex se debitum nouum restituendi, sed hoc solius iustitiae proprium est. Denique fateor quod id est teneor satisfacere quia stricte debeo, & stricte debeo quia teneor satisfacere sed viuum est à priori, alterum est à posteriori, sicut rationabile & visibile se mutuo probant absque circulo villo virtoso.

Solutio secunda dubitationis. Ad secundam Respondet de Lugo *disp. i. sect. 2.* dari posse verum actum iustitiae etiam postquam cessavit debitum modò illud præcesserit, probatque aliam virtutum exemplo præsentim obedientia, ac pœnitentia. Sed doctrina illa videtur difficultis, quia sic soluere aliquis posset debitum præteritum aut etiam possibile, neque debitum iustitiae strictum esset debitum. Itaque nec in obedientia, nec in pœnitentia & multo minus in iustitia verum est id quod habet argumentum qui enim audiuit in die festo vnum Sacrum non obedit audiendo secundum Sacrum, alioqui obediret etiam ille, qui non habet superiorem & cui nihil imperatur. Pro peccato formaliter non satisfacit, qui iam omnia exoluit, sed virtualiter solum satisfacit, qui ponit aliquid quo tolleretur debitum, si ablatum prius non esset. In virtute iustitiae multo minus id verum est, quia illa supponit ut dixi debitum quod violari sine iniuria non potest, unde medium illud secunda solutionis, non tantum non est necellatum, sed nec est utile ad finem iustitiae.

reperi potest sine distinctione iurum. Quia strictum ius, ut dixi, est illud quod violati sine iniuria non potest, sed vbi persona cui aliquid debetur non habet ius distinctum à iure quod habet persona qua debet, implicat ut persona qua debet faciat iniuriam, & obligetur ad restitutionem, posito quod omittat id quod debet, ergo implicat ut vbi sit debitum strictum vbi non est distinctio iurum, quia ille disponit de re sua, ergo vbi non est distinctio iurum non potest reperi strictum debitum.

Solutio pri-
ma dubit.

Ad primam Respondeo illum qui occidit verè peccare contra iustitiam, quia licet in eodem genere nihil possit ponere aequalē, ponere tamen potest aliquid aequalē, imd superioris in diuerso genere.

Solutio se-
cunda.

Ad secundam Respondeo non requiri ut ille cui iuste aliquid tribuitur habeat suppositum distinctum à supposito illius qui tribuit, sed requiri ut habeat ius distinctum, ut ostensum est.

S. III.

*Quidditas propria Iniuriae, & utrum
iniuria fieri possit volenti &
consentienti.*

Iniustitia definitio clara sine dubio est, ex definitione iustitiae hactenus tradita, est enim actus quo violatur ius alterius, ius autem definiebamus potestatem disponendi de re aliqua pro sua voluntate, hinc autem orta est vulgata difficultas utrum volenti & consentienti fieri possit vera iniuria.

Prima dubi-
tatio.

Ratio enim dubitandi est primum, quia si proprii iuris cesso impedit veram rationem iniuriae sequitur Christum & Martyres non esse paucos ullam iniuriam ab interfectoribus oblatas videlicet Christus quia ipse voluit, & martyres cesserunt etiam iure suo, condonarunt iniuriam, cum hoc sit opus virtutis perfectissime: dederitque consilium hoc Christus si quis te percutserit in dexteram maxillam prebe illi & alteram.

Secunda.

Secundum, si homo non possit aliquando iure suo cedere, certum est quod cesso iuris non impedit iniuriam, atque ita volens & consentiens illam patitur, sed in multis casibus non potest homo cedere iure suo, nam maritus adulterium vxoris sua volens, non cedit validè iure suo, si quis velit occidi, si clericus velit percuti grauter, qui pecuniam usurario soluit, non cedunt validè suo iure, & iniuriam patiuntur etiam volentes, sicut & pupilli qui tutore in iure cedit iure suo, inutila cesso est, neque tollit rationem iniuriae.

Tertia.

Tertium, cum aliquis dicit cedo meo iure ille actus voluntatis videtur non habere aliud obiectum quam se ipsum, nam obiectum illius actus est obligatio, dico enim volo ut non obligaris, sed illa obligatio tua, realiter est voluntas mea, nam est id per quod formaliter obligaris, quod non est aliud quam voluntas obligantis, ergo cesso illa iuris habet seipsum pro obiecto.

Conclusio
negans.

Dico tertium, certum omnino esse quod volenti & consentienti non potest fieri propriè dicta iniuria, ita cum Aristotele s. Ethicorum cap. 9. docet S. Thomas quæst. 56. art. 5. est vulgaris illa regula 27. iuris in 6. quod scienti & consentienti non fit iniuria nec dolus, habeturque in e. Noluit 33. q. 5.

Probatio.

Ratio est, quia illud solum appellatur iniuria, quo alienum ius violatur, sed ius illius qui consentit nunquam violati potest, ergo nemo unquam iniuriam pati potest volens & consentiens:

probatur minor, facultas quam aliquis habet disponendi de re aliqua secundum suam voluntatem, nunquam potest violari per actum, quo non violatur eius voluntas, sed per actum quem ego volo non violatur mea voluntas, ergo per actum quem ego volo non violatur mea voluntas, ego per actum quem ego volo non violatur facultas, quam ego habeo disponendi de re aliqua secundum meam voluntatem. Confirmatur quia, sicut nemo potest confirmatio iniuriam inferre sibi, quia non potest habere voluntatem sibi contrariam, sic nec eam inferre potest alteri, nisi ille iam habeat talem voluntatem contrariam, eo autem ipso quod aliquis consentit non habet voluntatem contrariam, ergo nullus est qui consentiens iniuriam pati possit, aliqui patetur contra voluntatem, id quod patitur secundum suam voluntatem.

Ad primam Respondeo Christum & Martyres Solutio pri-
veram iniuriam paucos esse, quia quamvis cedere potuerint iure suo, nego tamen quod de facto cesserint, non enim constat quod cesserint, neque fuisse illa maior perfectio si cesserint, perh. etius enim est iniuriam & mortem pati, quam pati solam mortem. Aliud verò est condonare iniuriam, postquam illa est illata, alind cedere iure suo antequam illa inferatur prius illud fecerant Martyres non secundum, & ita est intelligendum consilium Christi, de paxbenda persecuti altera maxilla.

Ad secundam Respondeo quod in omni planè materia potest homo cedere iure suo sufficienter ut non patiatur iniuriam, quamvis plures sint materiae in quibus homo non possit ita iure suo cedere, ut illud sine peccato violetur qui volente marito committit adulterium cum ipius coniuge, peccat contra castitatem, contra reverentiam Sacramenti, contra iustitiam reipublica debitam, non peccat contra iustitiam debitam marito. Qui volentem interimit iniuriam Deo facit qui dominus est vita hominum, & peccat vero peccato homicidij, sed iniuriam illi quem occidit non facit. Qui volentem Clericum percutit iniuriam facit ordinis clericali. Qui volens usurias soluit alteri non patiut iniuriam, sed usurarius tamen verè peccat & tenetur ad restitucionem ex defectu tituli, quia videlicet rem non fecit suam. Si latroni occidere volentides pecuniam, non facit illam suam, & tenetur reddere. De Pupillo eadem ratio est; volens enim non patiut iniuriam, sed respublica ius habet vetandam contractum qui propterea est irritus.

Ad tertiam, Respondeo negando voluntatem illam quam suūs aliquis retinet, vel illo cedit, habere se ipsum pro obiecto, nam obiectum huius voluntatis non est obligatio actua, qua est voluntas retinentis aut cedentis ius, sed potius illud obiectum est ipsum ius, vel prout perseverans vel prout definiens, ius autem est potestas legitima obtinendi aliquid, & eius perseverantia est eius duratio. Si ergo voluntas illius qui retinet ius, velit ipsum ius & eius durationem, certè non vult suam voluntatem & voluntas eius qui cedit vult desitionem illius iuris, non autem suam voluntatem. Sed de hoc argumento quod pro condonatione peccati vallet eodem modo, multa dicta sunt in Tractatu de Pænitentia.

S. IV.

§. IV.

COROLLARIVM I.

De Dei Iustitia erga hominem.

Statutus
questio-
nis.

Hec est celeberrima illa questio quæ Scholam toties diuinit, stantibus pro parte tum affirmante tunc gante plurimis & magnis Doctoribus clarissimis Scripturæ ac Patrum testimoniis, ac demum gravissimis rationibus. Sed ex apera tamē ni fallor tota resolutio si conueniatur de vocibus & de significacione iustitiae strictæ, ac propriæ, non enim dubium est, quin reperiatur aliqua iustitia in Deo non tantum metaphorica & imperfecta sed vera & perfectissima cuius munus est reddere integræ quod alteri aliquo modo debetur. Quæritur ergo tantum, utrum iustitia illa in Deo sit quæ idèo stricta dicitur, quia respicit debitum strictum, quod si non reddatur fiat iniuria obligans ad satisfactionem aut restitutionem, quibus ex verbis statim soluta videretur questio.

Prima dubitatio ex scripturis.

Ratio tamen dubitandi primò est, quia Scriptura & Patres veram iustitiam sapè Deo tribuunt. Primò enim dicitur Deum esse iustum in retributione præmiorum secundæ ad Timothetum 2. *Reposita est mihi corona, iustitia, quam reddet mihi dominus iustus index: cui enim, inquit Aug. l. de gratia & lib. arbit. c. 6. redderet coronam iustus index, si non donasset gratiam misericors pater.* Deinde Deus dicitur debitor Rom. 4. *ei qui operatur merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum: qui enim, inquit Chrysost. in Psalm. 9. gratias Deo agit in supplicio, Deum sibi constituit debitorem, & Tertullianus l. de patient. quantum, inquit patientia licet ut Deum habeat debitorem, quod etiam dicitur in Concilio Araucano can. 18. debetur merces operibus bonis si sunt, sed gratia præcedit ut sunt.* Tertiò dicitur quod Deus iniustus esset, si non rependeret mercedem: Hebræorum 6. *non enim iniustus est Deus ut obliuiscatur operis vestri & laboris. Iniustus esset Deus* inquit August. lib. 4. contra Iulianum cap. 6. *Si ad regnum cœlorum non admitteret iustos.* Denique gloria dicitur merces, denarius diuturnus, depositum, quæ sunt nomina propriam iustitiam significantia, neque possunt solam significare fidelitatem, quia bonis operibus aliter Deus gloriam debet, quæ debeat illam pueris baptizatis, quibus gloria debetur ex fidelitate.

Secunda dubitatio.

Secundò, omnis perfectio simpliciter simplex est propriæ ac formaliter in Deo, huiusmodi est stricta iustitia, nam perfectio dicitur simplex quæ non habet admixtum imperfectionem: sed conceperus iustitiae proprius nihil dicit aliud, quædam quod sit constans & perpetua voluntas reddendi cuique quod suum est, ubi non est illa imperfectione, neque magis repugnat Deo quædam debitum fidelitatis, cum nullo argumento probari possit unum, quo non proberetur etiam aliud. Si enim dicatur primò, quod creatura habeat ius aliquod aduersus Deum, hoc non est absurdum, quia Deus dedit illi hoc ius quod potuit non dare, sicut per promissionem creatura sine dubio acquirit aliquod ius, quo Deus illam non potest privare sine infidelitate. Deinde si dicatur secundò, quod Deus posset reddere se feruum creaturæ, quæ haberet in Deum idem ius, quod habet dominus in mancipium; idem dicam de fidelitate, Deus enim polliceri creatura potest sua omnia obsequia & operationes. Denique si dicatur quod Dei dominium erit minus perfectum, quædam dominium patris in filium, & domini in mancipium: probari non potest, quia Deus verum habebit dominium sed ligatum, quale habet

Tom. I.

pater ad filium emancipatum, dominus ad seruum manumisum, nullo enim arguento potest probari quod Deus non potest nos emancipare.

Tertiò, tota ratio cur dicatur iustitia stricta non esse in Deo est quia Deus non esset dominus omnium iurum creaturæ, hoc autem non sequitur quia possunt eiusdem rei duo esse perfectè domini, nam eo instanti quo Petrus dat Paulo librum, ille liber est sub dominio Petri, quia nemo dare potest dominum quod non habet, sed Petrus eo instanti dat Paulo dominium, ergo Petrus illud habet. Sed & Paulus etiam dominium habet eo instanti quo illud accipit, effectus enim existit eo instanti quo producitur, & posset in eodem instanti dare librum illum Ioanni, & Ioannes Stephano. Neque dici potest hoc esse quidem verum pro uno instanti, non autem pro sequentibus in quibus dominium Petri destructum est. Sic enim in isto, sicut se habent Petrus & Paulus eodem instanti quo fit donatio, sic se habet Deus respectu hominis per totam aeternitatem, sed Petrus & Paulus sunt domini eiusdem rei in instanti quo fit donatio, ergo per totam aeternitatem Deus & homo possunt esse dominii eiusdem rei: probatur maior, idèo Petrus post instantis donationis non seruat dominium quod habebat in illo instanti, quia non seruat libertatem in illo instanti, patet enim quod non licet ei facere quod licebat in illo instanti, sed Deus per aeternitatem seruat eandem libertatem quam habuit, quia cum respectu illius tota aeternitas sit vincum instantis hodie illi liberum est, quod ab aeterno fuit illi liberum, quia tota suppositio quæ facit ut necessarium amet, est amissæ ab aeterno: ergo, &c.

Et ut videas quædam sit probabilis illa sententia, re- Autores
nent illam sanctus Thomas lib. 1. *contra genit. cap. 93.* huius sententiae.
sepe alibi, quem communiter sequuntur Thomistæ. Deinde plures alii, quos citant & sequuntur Suarez tom. 1. in 3. pari. disp. 4. sect. 1. & in variis opusculis. Rebellus de obligationibus iustitiae lib. 1. quest. 4. Valentia, Raguza, Hurtadus, Tannerus, Arriaga.

Dicendum tamen est quartò, nullam esse in Deo Conclusio.
iustitiam strictè sumptam, secundum totam suam rationem essentialiè. Ita docent Scotus, Durandus, Bonaventura, & alij recentiores fecundum omnes quos refert Valsques *prima parie disp. 85. & 86. prima 2. disp. 223. 3. part. d. 7.* Lessius Molinæ, De Lugo, Lorca, Medina, Oforius, & sicut constat S. Thomam loquuntur de iustitia solidum latè sumpta & inadæquata, iustitiam vero com- mutatim negare.

Ratio autem est, quia si debere posset aliquid homini ex iustitia non esset perfectissime Dominus omnium iurum creaturæ cui strictè aliquid deberet, quod consequens est manifestè falsum: probatur maior ut illi quidem videtur clarissime: tunc Deus non est perfectè dominus creaturæ, & omnium eius iurum quando est aliquid ius in creatura cuius Deus non est dominus; sed si Deus obligatur homini stricto debito, est aliquid ius in creatura aduersus Deum cuius Deus non est dominus, ergo si Deus deberet aliquid homini ex iustitia, Deus non esset dominus omnium quæ sunt in homine. Prob. minor, tunc est in homine aliquid ius cuius Deus non est dominus, quando est aliquid ius quod Deus non potest reuocare, nec de illo disponere, sed si obligaretur homini ex stricta iustitia esset in homine aliquid ius quod Deus non posset reuocare, nec de illo disponere, si enim illud reuocaret, vel de illo disponeret faceret iniuriam homini, & teneretur restituere ac facias facere.

Vnde ergo argumentum, nemo est perfectè do- Vrgentia.
minus rei de qua si disponat faciet iniuriam alteri gumen-
tum.

QQQQ

& obligatur illi satisfacere, sed si Deus disponeret de illo iure creaturæ faceret illi iniuriam, & tenetur ad restitutionem, haberet enim homo ius agendi contra Deum & repetendi rem illam suam, quam Deus cum iniuria usurpasse, ergo Deus non est Dominus illius iuris creaturæ. Probatur maior, nemo potest obligari ad restitutionem, nisi quando usurpat rem non suam, sed si Deus strictè obligare ex iustitia, faceret homini veram iniuriam, & obligaretur restituere, ergo usurpat rem non suam, ergo res illa non erat Dei quod nemo dixerit, quomodo enim non indignum est Deo dicere quod si disponeret de aliqua re mea, obligaretur mihi satisfacere, tunc enim illa res ita esset mea vt non esset Dei, quia nemo disponens de re sua facit iniuriam alteri, vt videtur per le notum.

Prima
cuaſio.

Respondent aduersarij primò, quod Deus debens aliquid ex iustitia non amittit dominium perfectum, sed tantum illud ligat, conſtat autem quod dominium perfectum esse potest ligatum, cuiusmodi est dominium coniugis in corpus alterius etiam post votum castitatis.

Sed contra, ille qui habet dominium perfectum alii cuius rei, sed ligatum non facit contra iustitiam, nec tenetur ad restitutionem si disponit de illa re cuius habet dominium ligatum, maritus enim post votum castitatis non peccat contra iustitiam si violat votum, si comedis die veneris gallinam tuam, peccas contra temperantiam non contra iustitiam. Pupillus qui de suis rebus disponit non peccat contra iustitiam, quamvis dominium habeat ligatum: sed si Deus deberet aliquid homini ex iustitia, non posset sine iniuria violare illud ius, ergo non haberet in illam rem dominium etiam ligatum. Nam habere dominium ligatum, est posse quidem sine iniustitia illa re vti, sed non posse tamen honestè vti, sed Deus de illo iure non posset etiam iuste disponere, ergo non haberet dominium illud ligatum.

Instancia.

Dices, possum voluntariè alteri concedere usum rei meæ, quā deinde non potero sine iniustitia vti, ergo potest dominium esse ligatum, quo tamen non potero vti iuste.

Respondeo dominium in eo caſu non esse ligatum duntaxat, sed esse imperfectum, quia quando concessisti alteri dominium rei tuæ, abdicasti à te partem dominij, cum enim re illa non amplius possis sine alterius iniuria vti, non potes esse perfectè illius dominij.

Altera
cuaſio.

Respondent aduersarij secundò, Deum esse posse perfectè dominum creaturæ cui obligabitur ex iustitia, quia simpliciter & absolutè potest disponere de illius iure, quamvis ex suppositione sua promissionis non possit de illa disponere, sicut Deus nunc est perfectè liber in his quæ facit, quamvis ex suppositione quod decreuerit facere, non possit non facere, cui igitur necessitas ex suppositione stare potest cum libertate, non potest autem stare cum perfecto domino.

Sed contra, quia certum est quod ad tollendum dominium præsens, sufficit suppositione aliqua præterita liberè posita, qua efficitur vt nunc disponere non possim de illa re, si enim liberè mihi heri tradidisti librum, etiam si perleueres in eadem voluntate per annum integrum, non es tamen dominus libri, quamvis vti non possim eo libro contra tuam voluntatem. Sed Deus heri posuit suppositionem, ex qua sequitur vt non possit vti aliqua re sine mea iniuria, ergo quamvis iterum eamdem ponat suppositionem, non seruat tamen dominium in illam rem, nam ad dominium se habet omnino per accidens quod seruat eundem actum, & non possit non seruare

semper enim valet quod dixi, Deus nanc ex suppositione non potest de re illa, & de meo iure disponere, & si disponeret teneretur restituere, faceret quæ veram iniuriam, ergo usurparet rem non suam, atque ita ex illa suppositione præterita non est dominus, redit enim primum argumentum, Deus non manet dominus illius iuris, quod nunc simpliciter non potest reuocare, nec de illo disponere, nam illud est impossibile simpliciter, quod est impossibile ex suppositione præterita quæ reuocari non potest, alioqui dici posset, quod nunc Iuda peccatum potest non esse. Confirmatur quia ille qui rem vendit, aut cedit iure suo, ponit liberè suppositionem ex qua impeditur perleuerantia dominij, ergo ad ablationem dominij sufficit necessitas ex suppositione præterita.

Instabis primò, necessitas ex suppositione non sufficit ad tollendam libertatem, ergo neque sufficit instantia, Prima ad tollendum dominium, nam etiam libertas Domini quoddam est.

Respondeo suppositionem præteritam satis omnino esse ad tollendam libertatem præsentem, & dominium præsens, nunquam enim potes nunc, heri non peccasse. Deus nunc liberè vult ex parte actus totum quod voluit ab eterno, quia idem actus Dei manet, quantum est ex parte Dei, non manet idem ex parte obiecti, nam creatio mundi verbi gratia nunc, non est Deo libera.

Instabis secundò, Deus nunc dat idem, quod dedit Secunda heri, alioqui mutatur, ergo nunc habet dominium instantia, illud quod prius habuit, nemo enim dat quod non habet.

Respon. distinguendo antecedens, Deus nunc dat id quod dedit ex parte actus interni, concedo, quia eundem actum habet: ex parte obiecti & effectus externi, nego, quia non dat nunc formaliter, idem dominium quod dedit, sed tantum confirmat illam donationem, & ad summum, dat virtualiter.

Vides ergo solidam esse argumentationem allatam, quod si Deus strictè aliquid debet, certè non est dominus totius iuris quod est in creatura. Nemo enim facere potest iniuriam vrendo re sua, si Deus strictè debet, faceret iniuriam creatura disponendo de illius iure, ergo non est dominus illius iuris. Valedictum argumentum etiam posito quod duo possent eiudem rei esse domini simul & semel: nam semper verum est dicere si Deus est dominus huius rei, non faciet iniuriam alteri vrendo re illâ, quantuncunque tu illius sis dominus. Alia omitto argumenta plurima, quibus assertio posita confirmari potest, verbi gratia quod Deus fieri posset verum mancipium creaturæ, cui ex iustitia seruire deberet, vt recte virget De Lugo. Sed sufficiens est ratio allata, quæ viderit alias omnes includere.

Ad primam Respondeo, illas omnes Scripturas vbi Deus dicitur iustus, debitor, &c. non significare nisi quod in Deo est iustitia secundum quid, & inadæquatè, quatenus ex promissione sua Deus debet moraliter præmium operibus bonis, & illud tribuerit etiam omnino æquale. Si autem non redderet esset iustus iniustiæ secundum quid, & inadæquatè, quæ tollit æqualitatem cum debito moralis, non cum debito stricto. Fatoe igitur esse in Deo iustitiam omnino propriam, & non tantum metaphoricam, sed nego illam esse iustitiam strictam, quæ respicit debitum ita strictum, vt si non reddatur fiat iniuria.

Quod additur non posse Scripturas illas intelligi de solo debito fidelitatis, debet distinguiri, alia enim est fidelitas gratuitæ promissionis, alia fidelitas promissionis remuneratoria, includens pactum onerosum: prima fidelitas non vocatur iustitia, per quam gloria tanquam hereditas redditur pueris baptizatis, altera vero

Solutio
prima du-
bitationis.

verò fidelitas, est iustitia secundum quid, non autem simpliciter, quia includit pactum onerosum ei cui aliquid retribuitur, ex ea fidelitate retribuitur præmium bonis operibus.

Solutio se-
cunda du-
bitationis.

Ad secundam dictum est, quomodo iustitia stricta secundum rationem adæquatam, non sit perfectio simpliciter simplex, cum tollat rationem perfecti dominij; quam non toller debitum fidelitatis.

¶ Solutio
tertia.

Ad tertiam satis etiam videtur ostensum quod Deus, & creatura non possunt habere simul eiusdem rei verum & independens dominium, immutabilitas enim diuina voluntatis, se habet purè per accidens ut ostendi. Et denique si Deus maneret dominus rei cuius etiam homo haberet dominium, Deus non faceret iniuriam homini disponendo de re illa, ergo non obligaretur homini ex iustitia.

Argumen-
ta leuiora.

Adi solent alia quædam minoris momenti argumenta; verbi gratia quod Deus non sit dominus omnis operationis humanæ, cum non sit dominus peccati, neque possit illud exigere: quod Deus ex satisfactione Christi amiserit ius retinendi peccatum: videtur sequi quod, qui lædit meum ius, lædit etiam ius Dei, & sic peccat dupliciter. Sed hæc omnia sunt leuissima, quia Deus est verè Dominus peccati, quod destruere potest, & punire, non potest autem illud exigere, quia illud odit, non quia faceret iniuriam alicui si illud exigeret. Quamvis esset verum quod Deus ex satisfactione Christi totum amiserit ius, quod habebat ex peccato, sed nos tamen nullum acquisuimus ius in ipsum Deum. Sed neque Deus per satisfactionem Christi vnum ius amisit, ut dicitur statim. Qui lædit meum ius, lædit etiam ius Dei, neque tamen peccat multipliciter, quia hæc est generalis circumstantia cuiusvis peccati, unde neque auger numerum neque speciem peccati, ut alias probauit.

§. V.

COROLLARIUM II.

De Iustitia hominis erga Deum.

Status con-
trouersie.

Dixi Deum non posse strictè obligari aut debere aliquid homini, atque adeo non esse perfectam iustitiam in Deo ex defectu stricti debiti: nunc difficultius est dicere utrum homo ex perfecta illa & stricta iustitia, obligetur & debeat Deo, quia non potest illi esse strictum debito.

Prima du-
bitatio.

Ratio enim dubitandi primò est, quia si homo in iis quæ strictè Deo debet, potest adæquare ius Dei, potest esse perfecta & stricta iustitia hominis ad Deum, solus enim defectus aequalitatis tollere potest illam iustitiam, non autem defectus debiti, sed potest homo in multis adæquare id quod Deo debet, n. v. g. si voulisti Deo dare pauperi nummum, solvas autem nummum, nihil à te ratione voti exigere potest Deus, ergo ex ea solutione nummi, adæquasti totū ius quod Deus acquisiuit ratione voti. Deinde postquam creatura totum persoluit quod potest, nihil aliud ab ea exigere potest Deus qui non potest aliquid exigere impossibile, ergo tunc illa totum adæquat ius Dei. Vnde confirmatur, quia quando debitor non potest solvere totum quod debet, verum tamen elicit actum iustitiae soluendo quantum potest, ergo ad actum iustitiae non requiritur iuris adæquatio sed sufficit quod reddatur totum quod reddi potest.

Secunda
dubitatio.

Secundò quicunque strictè aliquid Deo debet, obligatur Deo ex iustitia, homo debet strictè Deo, nam debere strictè non aliud est quam ita debere ut si non reddatur obligeris ad restitutionem aut satis-

Tem. I.

factionem, homo si non reddat qua Deo debet verè peccat, & tenetur satisfacere, igitur homo strictè Deo debet.

Tertiò non videtur dubium, quin Christus adæquaret totum ius Dei ortum ex peccatis, tunc enim ius creditoris adæquatur, quando plus restituitur quam fuerat ablatum, sed Christus plus Deo restituit satisfaciendo, quam ablatum ei fuerat per peccatum, quia eius satisfacio superat infinitè debitum peccati, ergo adæquavit totum ius Dei quod erat ortum ex peccato seu totum quod Deus exigere poterat ratione peccati. Deinde argumentor, quia totum ius Dei, est illud quod ortum est ex peccato, Christi meritum maius est peccato, ergo est maius iure quod Deus habet propter peccatum. Denique Christus imo quilibet homo, est vere dominus omnium suorum actuum liberorum, ergo liberè potest de illis disponere, ergo illos negare potest vel reddere, ergo Christus potuit adæquare per illos actus aliquod Dei ius.

Dicendum nihilominus est quinto, nullam dari hominis ad Deum strictam iustitiam qualis inter creaturas versatur, sed iustitiam quandam superiorē omni alia iustitiā. Ita censent Doctores omnes citati pro iustitia Dei ad homines, quibus ex parte videtur dissentire De Lugo.

Ratio tamen ex superiori conclusione deduci facile potest, quia vbi ius creditoris ita est essentialiter inadæquabile, ut nulla pars eius extingui possit per vnum actum debitoris, ibi esse non potest perfecta iustitia, sed ius Dei ad hominem, seu id quod homo debet Deo ita est essentialiter inadæquabile, ut nulla pars eius per vnum hominis actum extingui possit, ergo non datur iustitia vna stricta hominis ad Deum. Maior videtur certa quia iustitia ex proprio suo munere virtus illa est quæ ita ponit aequalitatem cum iure alterius, ut sine iniuria-nihil amplius possit exigi, id est per quam ita debitum extinguitur, ut non possit amplius exigi quod datum est, tunc autem implicat exerceri actum iustitiae, quando nulla ponitur aequalitas per quam extinguitur aliquid ius, nam adæquare alterius ius, est ponere id quod ipse ratione iuris exigere poterat, & quo posito, non potest amplius idem exigi: non ergo ad propriam iustitiam sufficit strictum debitum, quod violari sine aliqua iniuria non valeat, sed requiritur ut ius illud adæquari & extingui possit, saltem secundum aliquid sui per actionem iustitiae, quæ non dicitur iusta, nisi quia est aequalis cum iure.

Minor ergo probatur quia tunc ius est essentialiter inadæquabile, quando nihil potest reddi, quo extinguitur minima pars debiti: sed creatura nihil potest Deo reddere, quo extinguitur minima pars debiti creatura erga Deum: quia tunc non extinguitur pars vna debiti, quando sine iniuria facta creaturæ, Deus potest semper idem & semper plura exigere à creatura: sed quidquid creatura Deo reddat, potest Deus sine iniuria debitum idem exiger, vel etiam exigere plura, vel eodem titulo vel ex aliis titulis innumeris, habet enim dominium infinitum & universalissimum in omnia bona & iura creaturæ, de quibus disponere potest sine vna eius iniuria, ergo nulla pars debiti creatura vñquam extinguitur. Minor est evidens; quia qui perfectum habet dominium in omnia iura creaturæ, non potest illi vñquam facere iniuriam, ergo quidquid accipiat, aut quidquid exigit, à creatura potest sine iniuria plura semper & plura exigere, non solum aliis titulis sed ex eodem etiam titulo. Vnde

Secundò argumentor, quia si non datur perfecta iustitia Dei ad homines sequunt etiam non dari perfecta iustitiam.

QQQq 2 iustitiam

676 Disp. V. De Virtutib. Quæst. III. Sect. I.

iustitia hominis ad Deum. Probatum autem est, nullam dari strictam iustitiam Dei ad homines, ergo neque illa datur perfecta iustitia hominis ad Deum. Probatum maior ut sit iustitia hominis ad Deum, necesse omnino est ut homo eliciens actionem iustum, & aequalem cum iure alterius, extinguat debitum quod habebat prius, sed si non detur iustitia Dei ad homines, homo non potest extinguere illud quod debebat Deo, ita ut Deus sine iniuria non possit illud exigere: implicat ut creatura ius aliquod obtineat in Deum, ita ut nihil amplius ab ea possit exigere sine iniuria, ergo si non datur iustitia Dei ad homines, implicat ut detur iustitia hominis ad Deum. Confirmatur quia tunc non extinguitur debitum, seu non adæquatur ius cum nihil creditori redditur, quod aliis titulis non sit sub eius dominio, & quod aliis titulis non possit creditor exigere: sed creatura nihil Deo reddit, quod alias titulis non sit sub Dei dominio, & quod Deus aliunde non possit exigere, ergo &c.

Instanciæ.

*Solutio
primæ du-
bitationis.*

Dices, Deus non potest exigere pœnitentiam, nisi posito peccato. Respondeo hoc esse verum, quia pœnitentia est in se ipsa impossibilis sublatio peccato: sed posito peccato, potest Deus exigere pœnitentiam, non acceptando illam ut satisfactoriam, vnde homo per pœnitentiam non acquirit strictum ius ut Deus delect & remittat peccatum. Vnde.

Ad primam Respondeo, absolutè negando quod creatura possit aliquando adæquare aliquod ius Dei id est extinguere aliquod debitum acquirendo aliquod ius in ipsum Deum, ut amplius pro eodem debito nihil possit repetere sine iniuria: quidquid enim Deo reddas non faciet iniuriam tibi, si rursus eodem vel alio titulo idem repeteret; verbi gratia vouisti dare nummum pauperi, potest Deus sine iniuria iterum à te repetere nummum eundem, non solum aliis titulis, sed etiam titulo voti, quia tibi non faciet iniuriam si velit ut iterum solvas idem votum, cum per illam solutionem voti nullum acquisueris ius, ut Deus non à te repeatat iterum eandem solutionem voti: præter quam quod potest etiam infinitis aliis titulis, idem illud exigere, ut quantuncunque solvas quod debes, semper tamen debeas, quod soluis.

Deinde illud antecedens debet distinguiri, quando persoluit homo totum quod potest, nihil aliud Deus ab eo potest exigere, distinguo inquam, nihil exigere potest ex defectu dominij quod sit in Deo, ino ita ut si exigeret faceret iniuriam, negatur antecedens, non potest ex defectu potestatis, quæ homini desit, conceditur. Sicut si debeam Titio centum nummos, neque tamen illos habeam, certè Titius non potest exigere, non ex defectu iuris sui, sed ex defectu meæ potestatis. Igitur obseruandum hic diligenter est, quod adæquare ius non est ponere rem aequalem rei quæ debetur, sed est ita illam rem ponere, ut extinguatur ius quod prius erat.

*Solutio
secundæ.*

Ad secundam Respondeo exigi essentialiter ad actum iustitiae, ut ponatur aliqua aequalitas nam iustum, & aequalis idem sunt, ad eo ut si non possis adæquare totum ius alterius, & illud extinguere, debeas tamen extinguere saltem aliquam eius partem: ideo inter homines quando debitor soluere totum non potest quod debet, tenetur ex iustitia soluere id quod potest, quia tunc extinguat saltem aliquam partem debiti, si autem Deo satisfacias nullam debiti partem extinguas, quia Deus iterum illud posset sine iniustitia exigere, id est iustitia illa ex qua Deo debes sublimior est quam hominum iustitia inter se: Negauit videlicet quod ad strictam iustitiam sufficiat debitum strictum, quia requiritur præterea iuris alteritas, & adæquabilitas. Concedo igitur quod homo strictissi-

mè Deo debet, sed negatur tamen præterea quod reddere Deo possit aliquid ex iustitia stricta, cum non possit acquirere ius nullum in Deum, sub cuius dominio totus est cum omnibus suis iuribus.

Ad tertiam Respondeo, satisfactionem Christi non fuisse rigorosam ex iustitia, cum ab illo rigore multis ex capitibus deficiat, ut tercia parte probandum est, quia scilicet Christus quartenus homo non erat sui iuris, sed secundum se, & secundum sua omnia iura erat res Dei: vnde fiebat ut omnes eius satisfactiones, licet infiniti essent valoris, posset Deus aliis titulis exigere, neque tenebatur eas acceptare ad remittendum peccatum, sed sine iniuria poterat illud non remittere, quantumcumque Christus pro illorum remissione laborasset. Fateor itaque minimam Christi satisfactionem fuisse condignam, aequalem, & superabundantem pro infinitis peccatis ac plus exhibuisse Christum quam merebatur ipsum peccatum, sed negandum est quod Christus adæquauerit totum quod Deus poterat exigere sine iniuria, nam hoc esse falsum probant omnia quæ dixi, Christus enim fuisse sui iuris, defuit ergo Christo adæquatio divini iuris, quod per actum Christi extinguetur. Distinguatur igitur illa maior, tunc adæquaturius creditoris quando tantum restituitur quantum fuerat ablatum, si ille qui restituit sit sui iuris, ita ut acquirere possit aliquod ius aduersus eum cui restitutus concedo: si non sit sui iuris nego, quia tunc creditor, aliis titulis poterat exigere illud idem quod accipit, neque obligatur ex iustitia ad non repetendum debitum: satisfactione Christi quantumcumque fuerit condigna, & maior debito peccati, non adæquauit tamen præterea ius Dei, quia quantum pretium esset maius debito peccati, tamen ille qui exhibebat non erat capax iuris nullius aduersus Deum.

Instabis primò, cum datur aequalis adæquatur debitum, Christus dedit aequalis, ergo adæquauit debitum,

*Prima in-
stanciæ.*

Respondeo, cum eadem distinctione, cum datur aequalis ab eo, qui est sui iuris, qui scilicet potest acquirere ius aliquod aduersus creditorem concedo: cum datur aequalis ab eo, qui non est sui iuris neque potest acquirere nullum ius aduersus creditorem, negatur maior. Dixi enim quod iustitia necessaria est ad alterum qui sit sui iuris, si enim omnia iura debitoris, sint ipsius creditoris propria, nunquam adæquare potest ius creditoris obligatio illum ex iustitia ad nihil repetendum amplius. Aliud ergo est dare aequalis pro debito, aliud adæquare ius; primum fecit Christus, non fecit secundum, quia non erat sui iuris, nec obligabat Deum ex iustitia, ex defectu iuris in ipsum Deum.

Instabis secundò totum illud ius Dei ortum est ex peccato, Christi meritum maius est peccato, ergo est maius iure quod habet Deus propter peccatum.

*Secunda in-
stanciæ.*

Respondeo, verum quidem esse, quod ius illud Dei ortum est ex peccato, sed ita tamen, ut si ius supremi Domini, qui pluribus aliis titulis actus nostros possit exigere, vel etiam idem exigere possit iterum sine iniustitia. Illud ergo argumentum non est in forma, cuius conceduntur maior & minor, negatur consequentia, Christi enim meritum maius est peccato, sed non est maius iure, quod ortum est ex peccato, quia illud est ius supremi Domini, quod nunquam extinguiri potest ab eo qui nullum ius acquirere potest, aduersus supremum Dominum.

Instabis tertio, postquam Deus remisit peccatum, extinguitur in eo ius odio habendi peccatorem, ergo per satisfactionem extinguitur, & adæquatur ius Dei.

*Tertia in-
stanciæ.*

Respondeo, distinguendo antecedens, postquam Deus remisit peccatum, extinguitur in eo ius odio habendi

habendi

habendi peccatorem, extinguitur ex iustitia nego, ex fidelitate concedo. Vnde negatur consequentia, quia satisfactione non extinguuit ius Dei, sed Deus liberaliter illud remittit, obligando se ipsum ex fidelitate ad non odio habendum, neque puniendum.

Quod addebat Christum fuisse dominum suorum actuum liberorum distinguendum est, Christus & quilibet homo, ita est dominus suorum actuum liberorum, vt Deus non possit illos exigere imperando illos prout voluerit, & ad eos obligando, negatur, ita vt non possit ad illos necessitate concedo: Si enim sunt liberi certum est quod necessitas in illos non cadit, sed est tamen certum quod possunt a Deo supremo domino imperari.

Iustitia eiusdem ad se ipsum.

Iustitia patris ad filium.

Domini ad seruum.

Ex quibus omnibus facilè colligi potest, quænam sint aliae personæ inter quas reperiri potest iustitia & iniustitia. Primo, enim eiusdem ad se ipsum, nunquam esse potest iustitia, quia omnis iustitia est ad alterum iure distinctum, alioqui facere sibi posset aliquis iniuriam, & teneretur sibi satisfacere. Secundo, patris ad filium, vt filium, & vicissim filij ad patrem, vt patrem, non potest esse vera iustitia; sensu est quod pater in ijs quæ ita debet specialiter filio, vt non debeat nisi filio, iniustus esse non possit, sed tantum peccet contra pietatem, debet verbi gratia illum vt sic alere, educare, gubernare, &c. filius autem debet patrem colere, amare, obedire, alere in necessitate: illa si non præstiterit pietatem violat non iustitiam, propter allatam sèpe rationem, quia iurium alteritas ad iustitiam requisita, non inuenit inter patrem & filium vt sic, cum omnia iurâ filij vt filij, sint sub dominio patris, atque adeo pater, non reddens filio ea quæ ipsi debet vt filio violat ius cuius est Dominus. Neque obligatur restituere, & contra Filius reddens Patri quæ debet illi vt tali, non adæquat illius ius extinguendo illud, & acquirendo ius in patrem; ijs vero quæ pater & filius debent cuilibet homini, verbi gratia non occidere, non adimere famam, potest Pater peccare contra iustitiam in filium, & filius in patrem, quia pater non est dominus iurium filij vt hominis. Tertio, eadem omnino ratio est serui ad dominum, & domini ad seruum vt sic, quia seruus vt sic totus cum suis iuribus est domini. Vnde in ijs quæ dominus debet seruo vt seruo, iniustus esse non potest, sed crudelis, in ijs quæ debet illi vt homini, id est quæ cuilibet debet homini vera est iustitia, quia est distinctio iurium.

SECTIO II.

Quænam sint propria Species, & partes iustitiae.

S. Thomas quæst. 61.

Tracta generaliter partium.

Tria distinguebam, initio disputationis, genera partium, quas sigillatim in iustitia nunc inquiero. Illæ nimurum partes erunt essentiales & subiectiæ, quæ totam eius rationem participabunt, æqualitatem perfectam, debitum strictum, & distinctionem iurium: Potentiales quæ ad alterum quidem sunt, sed non totam iustitiae essentiam participant, eo quod vel non ponant perfectam æqualitatem, vel non resipiant strictum ius: integrales illæ sine quibus iustitia non potest obire integrè suum munus. De illis tribus vt distinctè dicam, primo videndum est utrum iustitia diuidatur in commutatiuam & distributiuum, tanquam in partes essentiales & proprias species, secundum utrum sint aliae præterea partes essentiales iustitiae, tertio de reliquis partibus.

S. I.

Utrum adæquate diuidatur iustitia in commutatiuam & distributiuum.

Prima & celeberrima iustitiae diuisio in commutatiuam & distributiuum tanquam in partes essentiales adæquate diuidentes iustitiam in veras species habetur a Philosopho, s. Ethicorum cap. 2. 3. & 4. defenditurque communiter a Theologis cum S. Thoma quæst. 61. Sed fuit tamen haecenus difficile inuenire in quo illæ propriè differant, & quomodo diuersam participant rationem iustitiae. Iustitia videlicet commutatiua definitur illa, quæ versatur in commercijs hominum, ponendo in illis æqualitatem arithmeticam cum iure stricto, & priuato, quod quisque habet: Distributiua iustitia illa est, quæ versatur in distributione bonorum communitatis, ponendo cum illis æqualitatem geometricam cum iure, quod quisque habet, prout est pars communitatis. Quæ definitiones difficillimæ sunt & vix defendi possunt.

Ratio enim dubitandi est, quia iustitia commutatiua & distributiua non sunt duæ species iustitiae distinctæ inter se essentialiter, si nec differant per diuersas æqualitates arithmeticam & geometricam, neque per diuersa debita, alterum absolutum & priuatum, alterum respectuum & commune, sed illas neutro modo distinguunt, multipliciter probari possunt.

Primo enim, non possunt duæ illæ iustitiae distinguuntur per duas illas æqualitates, si iustitia commutatiua respiciat aliquando æqualitatem geometricam, & iustitia distributiua sèpe respiciat arithmeticam: sed iustitia commutatiua sèpe respicit æqualitatem geometricam, nam verbi gratia, cum aliquis ex codem contractu debet multis quibus plenè non potest satisfacere, tenetur soluere singulis seruata proportione, ita vt faceret iniuste si totum vni solueret, alteri vero partem, vel si omnibus solueret æqualiter quibus tamen debet summa inæqualem: sed illa solutione est actus iustitiae commutatiæ, ergo in iustitia commutatiua seruatur æqualitas geometrica. Similiter si contraxisti societatem cum pluribus qui summan inæqualem contulerunt, teneris plus lucri dare illis, à quibus plus collatum est pecunia, idque secundum proportionem; si enim summa sit triplo maior, debet etiam esse triplo maior quantitas lucri, vbi sine dubio est etiam iustitia commutatiua; Similiter si Scholasticis eiusdem collegi, relinquat aliquis distribuendos aureos mille pro cuiusque inopia, tunc certum est quod ex iustitia commutatiua, tenetur distributor seruare illam geometricam æqualitatem dando cuique secundum proportionem inopie. Similiter iustitia distributiua videtur seruare proportionem arithmeticam: nam beneficium conferri non potest nisi vni, debet autem dari digniori, & tamen illa est iustitia distributiua. Similiter si quis cathedram petat, vel beneficium sine concursu, tunc nulla inter plures sit distributio, & tamen seruatur iustitia distributiua.

Neque satisfacere videtur Lessius, dicens quod tunc seruatur utraque iustitia, quia utraque seruatur æqualitas. Sed hinc sequitur quod duplex committitur peccatum explicandum in confessione, quoties æqualiter distribuitur pretium, vel lucrum inæqualibus creditoribus: Deinde ille creditor non habet nisi vnum ius, ergo non potest nisi vna iustitia seruari. Denique iustitia propria non respicit æqualitatem

Ratio difficultatis.

Non distinguuntur per diuersas æqualitates.

QQQ 3

tem metaphoricam, æqualitas vero geometrica non est æqualitas nisi metaphorica. Imo si iustitia respicit æqualitatem secundum proportionem, sequitur quod non respicit medium rei, magis quam fortitudo & temperantia.

Secundò, videtur quod distinctione ista vtriusque iustitiae, non petatur ex diversitate iurium in bona priuata & communia. Probatur, quia illa diversitas iurium non sufficit ad distinctionem iustitiae, quæ non sufficit ad distinguenda debita diversa, sed diversitas illa iurium priuata & communia, non sufficit ad distinguenda debita diversa, debitum enim illud non est diversum, quod si laesum sit eandem inducit obligationem restituendi, sed ius illud respectuum & commune, tam obligat ad restitutionem, si laesum sit, quam ius aliud proprium & priuatum: si enim male distribuit bona communia, neque feruasti eam, quam seruare tenebaris æqualitatem proportionis, teneris illi restituere cui minus dedisti, æquæ ac si furatus essem bona illius propria. Imò ille inquis distributio quando restituuit id quod dare debuit, elicit actum iustitiae commutatiæ, ergo ille reparat ius commutatiuum reparando distributum, ergo illa non sunt duo iura.

Dico primò, iustitiam commutatiæ, & distributiam esse duas species iustitiae inter se distinctas, tum propter diuersas æqualitates, quas ponunt, tum propter diuersa debita & iura que respiciunt. Ita communius censem cum S. Thoma & Philosopho, omnes ferè Theologi contra Buridanum, cum quo videtur etiam cenfere Vasques, discrimen vtriusque iustitiae non esse nisi accidentale *prima pars d. 85. & 82.1.2. disp. 223.*

Ratio à priori est, quia illæ virtutes specie differunt, quæ habent diuersa obiecta formalia, tum proxima tum remota, huiusmodi sunt iustitia commutatiæ & distributiae, nam obiectum formale iustitiae proximum est æqualitas cum iure, remotum autem est ius alterius: iustitia commutatiæ & distributiae, respiciunt æqualitates specie diuersas, una arithmeticam, altera geometricam: iura diuersa, una ius absolute & priuatum, quod est dominium: altera ius respectuum commune multis, ergo istæ iustitiae habent diuersa specie obiecta, & specie differunt. Minor duas habet partes probandas sigillatim, nam distinctionem istam virtutem, negant Suares & Rebellus, posse peti à respectu ad diuersas æqualitatem arithmeticam & geometricam, Vasques autem & alij plures, negant illam peti ex diuersis iuribus: ego cum Molina, Lessio, De Lugo dixi illam peti ex vtroque capite.

Æqualitas arithmeticæ & geometricæ.

Primo ergo, quod dixi de duabus æqualitatibus vt sit perspicuum, explicari debet quid sit æqualitas illa vtraque, arithmeticæ nimirum & geometricæ seu proportionum, quas explicat Philosophus mirabiliter citato loco 5. *Ethicorum.* Æqualitas Arithmeticæ dicitur æqualitas rei ad rem, abstulisti decem, totidem restituis, ponis æqualitatem perfectam rei restituta, cum re ablata, quæ appellatur arithmeticæ. Geometrica vero æqualitas, est similitudo proportionis cum proportione, si verbi gratia sint duo, quorum unus dignitatem habet triplo maiorem, quam alter, debetur ei portio bonorum communicum triplo maior quæ alteri, tunc enim proportio bonorum, est æqualis proportioni duarum personarum, vt autem accuratius etiam de hac vtraque dicam æqualitatem addam aliquam ex Philosopho.

Proprio & personalitatem.

Proportio ergo non aliud significat, quam similitudinem quandam duarum quantitatum vel numerorum, cum aliqua tamen dissimilitudine, vt cum

binarius dicitur habere proportionem sub duplam cum quaternario. Proportionalitas autem, est similitudo proportionum, & similitudinum, quæ reperiuntur inter quantitates & numeros: vt cum dicitur, sicut se habet binarius ad quaternarium, ita se habet senarius ad duodenarium. Quia vero similitudo semper est inter plura, ideo necesse est ut proportionalitas quælibet includat semper quatuor terminos, vel actum vel potestate, ita vt si sunt actu tantum tres, unus eorum æquivalat duobus, & bis accipiat: verbi gratia quæ est proportio binarij ad quaternarium, eadem est proportio quaternarij ad octonarium, illa enim est proportionalitas coniuncta, vbi quaternarius bis accipitur, si autem dicatur, quæ est proportio binarij ad quaternarium, eadem est proportio ternarij ad senarium, proportionalitas est disiuncta in qua sunt actu quatuor termini, & proportio subdupla.

Rursus autem hæc proportionalitas siue sit conjuncta, siue sit disiuncta, duplex esse potest, prima geometrica, seu secundum proportionem, quæ spectat æqualitatem proportionum inter numeros secundum se spectatos, siue in qua est eadem proportio minoris extremiti ad medium, quæ medij ad maius extrellum, verbi gratia in exemplis, quæ attuli, sicut se habet binarius ad quaternarium, ita ternarius ad senarium, ibi enim numeri comparantur inuicem accepti secundum se, binarij enim secundum se sumpti ad quaternarium subdupla est proportio, quia bis continetur in quaternario, sic ternarius bis continetur in senario. Proportionalitas autem arithmeticæ, seu secundum quantitatem, est similitudo proportionum, quæ sunt inter numeros non spectatos secundum se, sed quoad differentiam, quando scilicet eadem est proportio differentiæ, quæ est inter medium & minus extrellum, ad differentiam, quæ est inter maius extrellum & medium, non est autem eadem proportio ipsius minoris extremiti ad medium, quæ est medij ad maius extrellum: vt cum dicitur quæ est proportio binarij ad quaternarium, eadem est proportio senarij ad octonarium, denarij ad duodenarium: Vel quæ est proportio binarij ad quaternarium, eadem est proportio quaternarij ad senarium: nam sicut quaternarius superat binarium, uno binario, sic quaternarium superat senarius binario. Unde patet quod æqualitas geometrica, est inter numeros secundum se spectatos, arithmeticæ inter numeros spectatos quoad differentiam: Prima est similitudo secundum proportionem numerorum secundum se, altera est similitudo secundum quantitatem differentiæ numerorum. Hæc autem omnia, vt accommodem iustitiae cum Philosopho.

Sic probari potest conclusio. Æqualitas arithmeticæ & geometricæ sunt æqualitates essentialiter inter se distinctæ, vt dixi, cum una sit æqualitas omnino rigorosa & secundum quantitatem, altera sit æqualitas minus rigorosa & secundum proportionem, atque adeo una est æqualitas rei ad rem, altera æqualitas proportionis ad proportionem, sed in iustitia commutatiæ seruatur æqualitas arithmeticæ coniuncta, in iustitia distributiae seruatur æqualitas geometricæ disiuncta, ergo istæ duæ virtutes reficiunt æqualitates specie diuersas. Minorè probat Philosophus, cum enim iustum & æquale, sit medium inter plus & minus, non potest illud constitui, nisi duo attendantur extrema, in quibus maius extrellum, est is qui plus habet, quam debetur, minus extrellum, is qui minus habet, iustitiae munus proprium est utrumque ad æqualitatem redigere quod non facit nisi constituendo medium pluris & paucioris, quod est æquale iuri vtriusque

que. Cum autem contingit ut personarum conditio diuersa, non attendatur vlo modo, sed sola differentia inter plus, & minus in ipsa re, tunc æqualitas, quam iustitia ponit est arithmeticæ coniuncta, ut nimirum eadem sit differentia minoris extremi à medio, quæ medij est à maiori extremo: verbi gratia si sint duo habentes singuli aureos decem, vnuus autem alteri furetur duos, tunc ille qui facit iniuriam habet aureos duodecim, qui vero patitur habet tantum octo: vt ponatur æqualitas inter illos, necesse est ponit medium inter octo, & duodecim proportione arithmeticæ coniuncta, non enim ponitur æqualitas, nisi singuli habeant decem: est autem eadem differentia octonarij ad denarium, quæ denarij ad duodenarium, si numeri considererent secundum se, ergo in iustitia commutativa seruantur æqualitas arithmeticæ, quæ præcisè comparat quantitatem lucri, seu pluris, cum quantitate danni seu paucioris: non attenditur autem personarum dignitas, sed ponitur æqualitas inter rem & rem.

Distributiu respicit æqualitatem geometricam. Cum autem contingit ut diuersa personarum conditio, per se attendatur in constituenda æqualitate inter plus & minus, necesse omnino est ut seruant proportionem geometricam disiuncta ita ut eadem sit ratio rei quam tribus vni personæ, cum re quam tribus alteri, quæ est proportio dignitatis vnius personæ, cū dignitate alterius personæ: tunc enim est æqualitas geometrica quando eadem est proportio primi termini ad secundum, quæ tertij ad quartum, ac proinde quæ proportio est primi ad tertium, eadem sit proportio secundi ad quartum. Sicut se habent duo ad quatuor, sic se habent sex ad duodecim: sed in iustitia distributiva, quæ non attendit solam æqualitatem rei ad rem, sed etiam conditionem personarum, non potest ponit æqualitas, nisi eadem sit proportio rei cum re, quæ est proportio dignitatis cum dignitate, ita ut verbi gratia si publicum ærarium diuidendum est in plures proportione nobilitatis, vel meriti in Rempublicam, meritum autem Pauli sit duplo minus, quam meritum Petri, fieri Petro iniuria, nisi summa pecunia data Petro, si duplo maior quam summa pecunia data Paulo: ita ut eadem sit proportio pecunia cum pecunia, quæ est persona cum persona, quæ propria est æqualitas geometrica, quia in ea non comparatur res cum re, sed illæ comparantur cum dignitate personæ, tantum enim debet distare res à re, quantum persona distat à persona. Iustitia ergo commutativa respicit æqualitatem cum re, non attendendo qualitatem personæ: distributiva vero respicit æqualitatem proportionum, id est comparat rem cum re, secundum comparationem personæ cum persona.

Secundò, explicari debet, deinde probari, quod habet conclusio de duobus iuribus. Dupliciter enim potest aliquis habere ius in aliquam rem, primum est ius absolute & priuatum, alterum respectivum & commune cum alijs. Primum est ille titulus, quo quis ut persona priuata potest aliquid dicere suum, tanquam verus illius Dominus, sine vlo respectu ad alios tanquam ad membra communis: sic enim Petrus habet ius in suam domum, in suam famam.

Alterum est titulus ille, quo aliquis ut membrum communis, potest exigere aliquid ex bonis communis, non quidem solus, sed simul cum alijs eiusdem Rempublicæ partibus, hoc enim ius est quidem in vna parte communis, sed ita tamen ut pendeat à iure quod habent aliae partes eiusdem communis, pro quarum non solum conditione, sed etiam numero, illud crescit & decrescit: neque ita strictum est ut ante distributionem possit illud usur-

pare, atque adeo neque illud dicere possit suum. Prius itaque illud ius est verum dominium, alterum autem minus strictum est & minus proprium ius: His positis.

Altera pars conclusionis de iuribus essentialiter distinctis, lequæ videtur ex priori parte, nam illæ iustitiae specie differunt, quæ respiciunt iura specie distinctæ, quorum scilicet vnum est verum dominium formale absolute & independens, præscindendo à dignitate personæ, alterum autem non est dominium, sed ius respectivum dependens ab alijs, & secundum proportionem dignitatis personæ: sed iustitia commutativa ideo ponit æqualitatem arithmeticam, quia ponit æqualitatem cum iure illo stricto, altera ponit geometricam, quia respicit ius posterius, ergo illæ iustitiae differunt etiam ex obiectis indirectis, quæ sunt mensura iusti & iustitiae, ut sèpè monui.

Ad primam Respondeo, dupliciter possit fieri ut iustitia respiciat æqualitatem geometricam: Primo per se ac propter se, id est ut æqualis sit excessus illius quod datur, excessus dignitatis quem habet accipiens. Secundo per accidens, id est ut cognoscatur æqualitas arithmeticæ, quæ intenditur primario. Fateor accidere sèpè posse ut iustitia commutativa respiciat æqualitatem geometricam per accidens, quia etiam si nunquam illam intendat, illa tamen virtutur ad cognoscendam æqualitatem arithmeticam quam intendit, eā enim cognita eodem modo vni soluit, ac si deberet illi soli, quod certum est accidere.

Primo, cum quis ex contractu debet pluribus, id quod plenè soluere non potest, tunc enim per se non intendit æqualitatem nisi arithmeticam, sed ut eam cognoscatur, virtutur proportione geometrica, quâ cognitâ soluit eodem modo vni, ac si deberet illi soli: Differentia enim quæ est inter illos creditores, non est ratio propter quam debet, sed ratio cognoscendi, quod debet, nam eodem modo debet vni centum, ac si vnicus esset creditor, & non haberet nisi centum quos redderet, quia scilicet, id quod primario & per se intendit est ut reddat illi creditori, quantum debet illi suppositâ importunitâ debitoris. Quod etiam patet, quia quando debitor potest plenè soluere totum quod debet pluribus, tunc non intendit vlo modo æqualitatem geometricam, ergo illam non intendit nisi per accidens, quando non potest soluere nisi vnam partem debiti.

Secundò, eadem est ratio de altero casu in quod ex contractu societatis, pluribus debetur inæqualis quantitas lucri, quia inæqualis est summa qua collata est à singulis: tunc enim seruant etiam æqualitas geometrica tantum per accidens, ad cognoscendam æqualitatem arithmeticam, quia debitor primario intendit creditori soluere id quod ei debet ex contractu societatis, ex quo debetur ei quarta verbi gratia pars lucri, eodem modo ac si solus esset socius, quod etiam constat, quia si solus esset non plus ei deberetur, quam quarta illa pars lucri, in iustitia vero distributiva, pro numero ciuium crescit vel decrescit ius singulorum.

Tertiò, idem dici debet, quando diues aliquis reliquit pluribus eiusdem academæ membris, certam aliquam summam distribuendam, pro cuiusque inopia & necessitate, tunc enim sola æqualitas arithmeticæ per se locum habet, geometrica vero per accidens. Neque tunc est distributio, sed solutio rei quæ ante à erat sub dominio eorum quibus datur. Imò tunc ius vnius Scholastici per accidens tantum pendet à iure aliorum, cum donatarius potuerit dare omnibus æqualiter, vel etiam non habita vllâ ratione.

tione paupertatis, singulis illis assignare talem summan quæ nunc debetur: Vnde fit ut tunc vni codem modo debeatur, ac si esset solus, ideoque sola æqualitas arithmeticæ per se intenditur, geometrica vero ex accidenti. Idem dicendum est de stipendio, quod datur militibus, de mercede quæ debetur publicis operarijs, vni enim eorum, eodem modo datur, ac si esset solus.

In altero illo casu de beneficio, quod in concursu vni tantum debetur inter omnes dignissimos, vel etiam quod datur sine concursu, dilputant autores quænam iustitia exerceatur. Multi enim cum Vasque putant eam esse iustitiam distributiuam, quia ibi fit comparatio inter merita plurium, sive illi vniuersitatem sive non veniant ad concursum. Sed hoc videtur difficile quia verius est quod ibi exerceatur iustitia commutativa si tamen aliqua exerceatur iustitia Ratio est, quia solus ille dignior ius habet ad beneficium, alij vero nullum habent ius, ergo illi debetur beneficium eodem modo ac si esset solus: esto per accidens aliquando respiciatur æqualitas geometrica, ad cognoscendum ius strictum & commutativum, quod ibi solum reperitur.

Solutio
secundæ du-
bitationis
tria conti-
net.

Ad secundam Resp. cum Molina tria notanda esse in argumento proposito.

Primum est, quod iniquus distributor bonorum communium, tunc cum iniquè distribuit, peccat solum contra iustitiam distributiuam, violando ius illud respectuum & proportionale quod cuius ille habebat cui fit iniuria: & tamen tenetur distributor ille iniquus reparare damnum, restituendo partem illam quam non dedit quod aperè afferit S. Thomas articul. 1. ad 3. & patet ex communī doctrina de restituione.

Secundum est, quod obligatio illa restituendi causata per violationem iustitiae distributiuæ pertinet ad iustitiam commutatiuam, cuius sine dubio actus est restitutio: per eam enim restituionem reparatur ius lœsum, quod ante iniquam distributionem erat distributiuum, post illam autem ex distributiuo factum est commutatiuum atque adeo ad restituionem obligans ex iustitia solum commutatiuum.

Probatur, quia pars communitatis quæ ante factam distributionem habet ius distributiuum in certam partem boni communis si iustè facta esset distributio, haberet ius commutatiuum in illam rem tanquam verè suam, & ita mutatum esset ius distributiuum, in ius commutatiuum sed post iniustè factam distributionem eodem modo habet ius ac si facta esset iustè distributio, ergo ille ciuis habet ius commutatiuum post iniquè factam distributionem, cum prius haberet ius distributiuum: ergo iniquus distributor tunc obligatur ex iustitia commutatiua reparare ius commutatiuum: cum enim teneretur mutare ius distributiuum ad rem in ius commutatiuum in re, mutavit illud duntaxat in ius commutatiuum ad rem, vnde postea tenetur illud commutare in ius in re.

Tertium est, quod violatio iustitiae distributiuæ non obligat quidem ad restituionem faciendam ex iustitia distributiuæ, sed faciendam ex iustitia commutatiua, quia (vt dixi) quando exerceatur, vel violatur iustitia distributiuæ semper ius distributiuum mutatur in commutatiuum. Ad illud verò quod opponi potest ius illud esse reparandum quod lœsum est. Respondeo distinguendo, ius illud est reparandum, si maneat idem ius concedo, si non maneat idem, sed mutatum sit, nego; Istud autem ius est

mutatum, vt dixi. Denique nego eiusdem semper virtutis esse non facere iniuriam, & eam factam reparare, nam damnum factum contra vnam virtutem cuius motiuum amplius non manet reparari optimè potest per actum alicuius alterius virtutis cuius motiuum successit motiuo alterius virtutis. Ad hoc autem quod iustitia distributiuæ sit vera iustitia sufficit quod obligat ad restituionem saltem mediatae.

§. II.

Virum iustitia legalis & vindicativa, sunt etiam propria species iustitia, & reliqua illius partes.

Negant aliqui cum Vasque *prima secunde d. 50. cap. 2.* iustitiam legalem esse specialem & vnam virtutem, putant enim illam esse potius complexiōnem omnium virtutum, & adæquationem cum reæ ratione, vel certè generalem legum obedientiam, semper enim exercet actum alicuius virtutis qui legibus parat.

Ratio dubitandi esse primò potest, quia si iustitia *Prima da* legalis est virtus ab alijs omnibus distincta, sequitur *bitatio*, quod quoties violatur lex aliqua, duplex violatur virtus, atque ita duplex peccatum committitur, vel certè nunquam illa virtus violatur sine formalis & expresso contemptu boni communis, quod non videtur verum.

Secundò, non potest distingui iustitia legalis à virtute obedientiæ, cum sit impossibile assignare motiuum distinctum ab aliarum virtutum motiuis, nam illud dici non potest esse duntaxat dominium quodam altum Republicæ in bona ciuium, quia ad solum obedientiam petinet non impedire vt Republica vtatur bonis ciuium in casu necessitatis, cum dominium illud altum, non sit nisi potestas iurisdictio-*Secunda.*nis, aut certè ista virtus eadem est cum virtute pietatis.

Tertiò, iustitia vindicativa illa dicitur quæ punit peccata vt ponatur æqualitas cum iure alterius cui per peccatum facta est iniuria, vnde dicitur quod Christus satisfecit ex iustitia, sed illa virtus quæ ponit eo modo æqualitatem est vera species iustitiae: ergo iustitia vindicativa est vera species iustitiae.

Dico secundò, iustitiam legalem, & iustitiam vindicativam esse quidem speciales & propriæ diæ virtutes, sed illas tamen non esse partes iustitiae nisi potentiales.

Prima pars, communior est inter Theologos post S. Thomam *quæst. 58. art. 5.* & est conformis Philosopho *5. Ethicorum cap. 1. & 3. Politicorum cap. 3.*

Ratio est, quia iustitia legalis licet materiæ sit omnis virtus, eo quòd materia ciuius sit materia cuiusvis virtutis, seu obseruatio cuiuslibet legis: propria tamen ratio propter quam illa omnes amat virtutes, & obseruat omnes leges est incolumenta publica, seu bonum commune humanae societatis.

Certum enim est, quod bonum illud commune patriæ aut alterius communitatis est aliquid amabile secundum reæ rationem, ergo illud esse potest motiuum specialis alicuius virtutis, ergo iustitia legalis non est omnis virtus, neque ratio duntaxat generica virtutis. Sed nec est obedientia, quæ seruat præceptum propter motiuum subiiciendi te Deo, neque alia vlla virtus, quam iustitia legalis cuius proprius actus est seruare leges propter bonum communitatis, hanc enim virtutem afferit Philosophus esse architecto

architectonicè quidem & principaliter in gubernatoribus, quorum proprium munus est procurare bonum commune, in subditis autem esse administratiue.

Distingui-
tur à tri-
fici-
ta iustitia.

Secunda pars, afferit iustitiam quoque vindicatiuam esse speciale virtutem à stricta iusticia distictam, quia speciale motiuum eius est punire delicta, vel exigere illorum punctionem, quia hoc honestum est iuxta regulas rectae rationis: patet autem illam esse tunc in iudice cuius hoc est munus proprium, tunc in quolibet homine priuato qui expetere potest, & procurare ut legitimè puniantur iniuria etiam illæ quas ipse accepit. Vnde patet etiam quod huiusmodi iustitia non potest esse species strictæ illius iustitiae quæ ponit æqualitatem cum iure alterius, ita vero virtus ponit æqualitatem penæ, cum qualitate delicti, non enim ponit æqualitatem cum iure alterius, nam si nocentem non puniat nullam ei facit iniuriam. Imò in homine priuato videtur perspicuum, nam si expectat fieri punctionem à indice ob acceptam iniuriam, clarum est quod non elicit actum perfectæ iustitiae, quem nemo elicit nisi quando strictè tenetur illa elicere, qui autem accepit iniuriam, non tenetur exigere punctionem, ergo non elicit actum iustitiae.

Solutio-
nem du-
bitationis.

Ad primam Resp. negando quod in quolibet peccato duplex includatur peccatum, etiam si violetur iustitia legalis, quia hæc est generalis circumstantia inclusa in quolibet peccato, quæ propterea non potest constituere speciale peccatum, sicut obedientia, gratitudo, Charitas, etiam si virtutes sint speciales, nunquam tamen contra illas peccatur, nisi quando specialiter intenditur malum oppositum motiuum.

Solutio-
nem secunda.

Ad secundam, satis dictum est, quale sit motiuum huius virtutis, & quomodo distinguiatur à motiuo obedientiae, imò & à motiuo pietatis in parentes & patriam.

Solutio-
nem tercie.

Ad tertiam Resp. iustitiam vindicatiuam illam esse quæ punit peccata, quia illa merentur penam, non autem quia per illa ius alterius læditur, nam illa ut patet sunt duo motiuia honesta, ergo illa duas terminant virtutes. Deinde nemo ante sententiam iudicis tenetur subire penam, & tamen ante omnem sententiam, tenetur reparare ius alterius, ergo alia est virtus quæ punit, alia quæ satisfacit, prima est iustitia vindicatiuam, secunda est commutatiuam.

Partes in-
tegrales.

Colliges ex his primò, quām verè dixerit S. Thomas quest. 79. art. 1. duas esse partes integrales iustitiae, prima est facere bonum iustitiae proprium, altera declinare à malo iustitiae opposito: ubi statim occurrit difficultas, cur in alijs igitur virtutibus temperantia, & fortitudine partes integrales non assignentur facere bonum, & declinare à malo illis opposito scio multa dici à Doctoribus. Breuiter dico, quod declinare à malo & facere bonum sumi possunt dupliciter.

Primò declinare à malo significat, recedere ab extremitatibus oppositis, & sic certum est, quod unum ab altero non differt, nam accedere ad terminum ad quem & recedere à termino à quo, nullo modo differt.

Secundò facere bonum significat ponere mediocritatem nondum positam, & declinare à malo est conservare bonum iam positum, quod ab altero violari potest, in eo sensu facere bonum, & declinare à malo non sunt partes aliatum virtutum, in quibus nemo potest violare mediocritatem à me positam: sed sunt partes integrales iustitiae, quæ consitit in actionibus ad alterum, & respicit medium rei, possum enim vel ius alterius conferuare illsum, quod alter potest lædere, & illud læsum reparare, nam hoc est declinare à malo & facere bonum, in sensu S. Th:

Tom. I.

Colliges secundò, partes potentiales iustitiae, quæ Partes poti-
nimirum similitudinem quandam habent cum iusti-
tia, ex eo quod sint ad alterum, & tamen à propria
civis ratione deficiunt, comodè numerari decim, quorum quatuor deficiunt à propria ratione, quia res-
piciunt debitum inadæquabile, prima est religio re-
spiciens cultum Deo debitum, secunda pietas cultum
respiciens parentum, tertia obseruantia cultum eorum
qui virtute possunt, quarta obedientia quæ super-
iorum imperio subiicitur, sex alia respiciunt debi-
tum duntaxat morale, amicitia quæ varijs officijs
redit hominem alteri charum, includit autem bene-
volentiam, clementiam, misericordiam: gratitudo af-
fabilitas, veracitas, fidelitas, liberalitas cui affinis est
magnificentia: duæ primæ sunt in affectu, duæ quæ
sequuntur in verbis, duæ ultimæ facta respiciunt.

S E C T I O III.

De dominio prout est obiectum iustitiae com- mutatiuæ.

Sic constitutæ naturæ, & speciebus iustitiae, sequitur
Svt dicam accuratius de commutatiuâ quæ maximè
propriæ iustitia est. Obiectum autem eius proximum
vt sapè dixi est omnis actio ponens æqualitatem
cum iure, id est cum dominio alterius. Dominium
igitur illud est, quod iustitia respicit ut obiectum re-
motum & regulam, video autem omnia quæ dispu-
tari de illo possunt ad quatuor potissimum revocari
capita de quibus breuissimè dici potest. Primum sit
natura & species dominij. Secundum sit subiectum
dominij, seu persone in quibus est dominium. Tertiū
obiectum dominij, seu quarum rerum habeatur do-
minium. Quartum eius acquisitio, seu modus quo se-
quiritur dominium.

S. I.

Quenam sit natura, quenam species dominij.

Certum est primò, dominium vniuersè sumptum
rectè definiri ius gubernandi vel disponendi de
aliqua re tanquam sua, quia scilicet dominium eò
modo sumptum diuiditur in dominium iurisdictio-
nis & dominium proprietatis, primum est ius gubernan-
ti subditos, id est præcipendi, prohibendi, per-
mittendi, iudicandi, præmandi, puniendi, nam illi
sunt actus gubernandi. Dominium vero proprietatis
quod solum est propriæ dictum dominium definitur
facultas liberè disponendi de aliqua re in suum com-
modum, seu relatio aliqua, quâ rem aliquam respicit
aliquis, ut suam; id est ius ex quo connaturaliter se-
quitur facultas disponendi, nisi sit aliquod impedimentum, ut patebit statim.

Certum enim secundò est, dominium proprietatis
duidi communiter, in dominium perfectum, & do-
minium imperfectum: primum est illud quod conti-
net proprietatem rei & commodorum eius, defini-
turque ius in re se ad omnem rei dispositionem &
vsum extendens nisi lege prohibatur. Dicitur ius in-
re quod nimirum rem ipsam habet obligatam, & quod
tribuit actionem non solum in personam sed in rem
ipsam, ius enim ad rem non sufficit ad dominium. De-
inde dicitur extendere se ad omnem dispositionem &
vsum, id est ius ratione cuius possit rem illam tibi fer-
uare, donare, vendere, vel etiam vastare ipsam eius
substantiam, per hoc enim differt à dominio imper-
fecto vel directo, vel indirecto, ut constabit statim:
Tertiò addebat nisi lege prohibatur, quia lex sapissi-
me

R R R

mē vetat ne potest illa disponendi de aliqua re, in actum exire possit ut contingit in pupillis & alijs qui dominum habent duntaxat ligatum, sicut qui habet potestatem naturalem videndi impeditur aliquando ne vti ea possit, sublatu autem impedimento statim sine nouo auxilio exire illa potest in actum.

Certum est tertio, dominum imperfectum definiiri ius in re quod non se extendit ad omnem eius dispositionem & usum, sed vel in ipsam rei substantiam sine potestate vtendi, vel in solum eius usum. Quia scilicet dominum istud, aliud est directum, aliud indirectum: primum est, quo aliquis dominus est ipsius substantiae, sed eā tamen neque vti potest, neque fructus eius percipere: alterum est quo aliquis habet ius vtendi aliquā re vel fruendi, sed saluā eius substantiā quam destruere nullo modo potest. Numerantur vulgo quinque dominij huius indirecti species, usus fructus, usus seruitus, habitatio, possessio. Quibus omnibus hoc est commune quod iura sint permanentia, & substantiam rei omnino integrum reseruare tenentur domino directo. Ususfructus est ius vtendi, fruendi rebus alienis saluā tamen earum substantiā, quia scilicet prater rei usum potest etiam percipere illius fructus. Species ususfructus sunt emphytheusis, feudum, liella, superficies. Usus est ius vtendi re alienā, saluā eius substantia. Haberatio est ius fruendi, vel vtendi re alienā, vel aliquid circa ea impediendi. Possessio alia est iuris alia facti, possessio iuris definitur, ius insistendi rei tanquam suā non prohibitat possidere: possessio facti definitur, detentio rei corporis & animi & iuris adminiculō, id est apprehensio rei, & insistētia in ipsa re, ad quam exiguntur præsentia quādam & detentio corporeā, quā fit cum animo possidendi, cum titulo legitimo, possessor enim iniustus non verē possidet. Effectus autem possessionis duo potissimum sunt, primus quod in dubio de rei dominio melior est conditio possidentis, secundus quod possessio bonæ fidei pariat præscriptionem, ut dicitur postea.

His positis circa vtrunque istud dominium duo sunt controvērsia. Primo quomodo verū sit dominium perfectum continere proprietatem & utilitatem, dominium autem imperfectum contineat vel solam utilitatem, vel solam proprietatem. Secundo quomodo in rebus quā ipso usu consumuntur, usus distinguatur a dominio.

Ratio dubitandi circa primum caput est, pupillus perfectum habet dominium in bona de quibus tamen prohibetur disponere: similiiter qui habent fidei commissum & alia huiusmodi bona vinculata, quā non possunt alienari: vxor verū habet dominium rerum dotalium viuente marito, & de illis non potest disponere, ergo ad perfectum dominium non requiruntur potestas disponendi. Deinde dominium quod vocatur directum non videtur esse dominium, cum dominium sit facultas disponendi de aliqua re in suum commodum, qui autem dominium habet duntaxat directum non potest de illa re disponere.

Secundū, alterum punctum de separabilitate usus a dominio in rebus quā vniuersaliter actū consumuntur celeberrimam habet difficultatem, propter Patrum Franciscanorum strictissimam paupertatem, qui afferunt se nullum etiam in communi dominium habere rerum quas consumunt vniuersaliter usus, sed totum hoc ius & dominium esse penes Sedem Apostolicam, se verō non habere nisi usum facti. Hoc autem non videtur verū, quia si usus in huiusmodi rebus distinguatur a dominio, profus erat Ioannes XXII. qui sapissimè definiuit id esse impossibile & professus est se abdicare omne huiusmodi dominium in res ordinis Minorum: chimæricum esse omnem illum

usum facti sine usu iuris, vel enim (inquit) Patres Franciscani habēt ius vtendi rebus quibus vtuntur, & sic dominum habet saltem imperfectum, vel non habent ius comedendi v.gr. & illorum comedio est furum. Neque satis est dicere illos habere ius depēdēns & reuocabile a domino, nam si prohiberentur comedere, fieret illis iniuria cum illud sit verum ius naturalis. Denique usus prout distinguuntur a dominio perfecto, est ius vtendi aliqua re saluā ipsius substantiā, in rebus autem quā vniuersaliter actū consumuntur non datur usus saluā rei substantia, ergo in illis usus non distinguuntur a dominio perfecto.

Tertio si usus pecuniae separari potest a domino, manifestum est licitam esse usuram: quod aperit probō, quia usura tunc erit licita, quando dare potes alteri tuam pecuniam, & vltra sortem aliquid accipere, potes autem accipere, si verū est, quod usus pecuniae potest separari a dominio: quod probō, tunc accipi potest aliquid vltra sortē quando licet cōcedere aliquid pro concessō usu pecuniae, retinendō nihilominus eius dominium, vel etiam vendendo illud pro iusto valore pecuniae, sed possum separatim accipere aliquid pro pecuniae usu qui sine dubio est aliquid pretio estimabile, ergo possum aliquid accipere vltra sortem.

Dico primo, ad dominium perfectum non exiguntur facultas disponendi omnino expedita, sed sufficit ligata. Pupillus verbi gratia dominum habet totius hæreditatē paternā ut traditur *Roman. 4. Quanto tempore heres parvulus est, nihil est differt a seruo cum si dominus omnium*, quia scilicet ex vi iuris quod habet in hæreditatem, sufficenter posset de illa disponere. Eadem est ratio mariti qui de consensu coniugis voulit castitatem. Qui possident bona ea quā dicuntur vinculata, quia non possunt alienari, verb. grat. fidei commissum, dominiū habet solum imperfectum, quia substantiam rei alienare non possunt sine iniustitia, quod non accideret si dominium haberent ligātū ut volunt aliqui cum, Lessio, Dominium ergo perfectum illorum bonorum est in tota familia quā habetur in iure tanquam aliqua persona. Dominium imperfectum quod dicitur directum est verū dominium, quia dominus directus potest verē dicere suam substantiam illius rei, & ita de illa disponere secundum substantiam non tamen de illius usu.

Dico secundū, in rebus quā vniuersaliter actū consumuntur usus verē potest separari a dominio etiam imperfecto. Ita fuisse tradunt *Molina tra. 2. disp. 6. Sanchez lib. 7. in decalogum cap. 18. Suares tom. 3. de religione lib. 8. cap. 8. Bellarminus lib. 4. de Pontifice cap. 4. Lessius cap. 3. dubit. 8. & alij quos citant. Contrarium docent Sylvestris, Aragon, Turrecremata.*

Ratio autem est, quia usus rei consumptibilis duplīciter sumi potest. Primo enim significat ius irreuocabile & independens vtendi aliquā re, quem Nicolaus Papa & alij Pontifices appellant usum iuris. Secundū ius vtendi aliqua re, sed reuocabile ab omnino pendens ab alio quem appellant usum facti, qui non significat solum usum actualem, seu solum actum, sed ius vtendi reuocabile. Quo posito.

Probatur quod asserebam, usus pecuniae verbi gratia separari potest a dominio, si dominus cōcedere potest usum pecuniae reuocabilem quoties ipsi libuerit, sed concedere potest usum huiusmodi reuocabilem, & pendentem a voluntate ipsius domini, ergo in iis rebus potest separari usus a dominio. Maior est certa, quia nemo est dominus rei quē auferri ab eo potest, & de qua quoties alteri libuerit non potest disponere. Probatur minor, nihil repugnat aliquem accipere facultatem ab alio reuocabilem semper, & dependentem a voluntate concedentis: deinde nihil repugnat

Prima conclusio de domino pet. fecit.

Secunda conclusio de rebus que consumuntur vniuersaliter actū.

Duplex usus iuris & facti.

§. II.

Quodnam sit subiectum dominij, seu persona quibus conuenit dominium.

Non dispuo h̄c de supremo, & absolutissimo domino Dei, Christi, Beatae Virginis & Angelorum, in quibus nulla potest esse difficultas huius loci propria. De solis hominibus viatoribus h̄c agō, nam creaturas irrationales certum est non esse capaces v̄lii dominij, quia dominium est facultas liberē disponendi de aliqua re, ergo supponit libertatem. Constat autem ex dictis quod pueri & amentes perpetui habere possunt multarum rerum dominium, sed ligatum, quia illi sunt capaces liberē operationis ablato impedimento, de peccatoribus res est definita contra Vvicleffum & Hussitas qui negarunt principes si fuerint impij manere verē dominos rerum suarum. In vxoribus, filijs familiis, & seruis plura distinguuntur genera bonorum, quorum aliqua sunt sub eorum dominio, alia non sunt. Quæ omnia omittens, solum in quo de religiosis, & de Clericis, deinde vtrum duo possunt eius rei habere dominium simul & in solidum.

Dico primò, religiosos ordines ferē omnes habere in communi dominium rerum temporalium, aliquo tamen modo limitatum: nullum autem religiosum in particuliari post emissam solemnem p̄fessionem habere v̄lium dominium perfectum vel imperfectum, neque illius capacem esse. Sed religiosos tamen Societatis Iesu post emissā vota simplicia exacto nouitiatu biennio, retinere licetē dominium suorum bonorum per aliquod tempus, sed ita tamen ut non possint licet illis vti, aut de illis disponere sine licentia superioris. Tres sunt partes conclusionis.

Prima pars de dominio quod habent communites religiosæ negatur à Nauarro cuius anterior sententia communiter reicitur, contraria enim aperte colligitur ex Tridentino *sess. 25. cap. 3.* vbi religiosi ordines permittuntur possidere bona immobilia: deinde probatur, id non est contra p̄fessionem religiosæ paupertatis, cum certum sit Christum & Apostolos possidisse aliquid in communi, ut dixi definitum esse à Ioanne XXII. dixi tamen esse illud dominium valde limitatum, quia non est facultas alienandi bona immobilia, nec mobilia pretiosa sine facultate Papæ.

Sequitur primò, Monasteria omnia religiosorum exceptis Minoribus posse acquirere h̄ereditatem ex testamento relictam. Domus autem professæ Societatis posse quidem huiusmodi h̄ereditatem accipere, sed nullo tamen modo posse retinere bona immobilia nisi ad aliquod tēpus, sed debere ea vēdere.

Sequitur secundò, quod communites religiosæ recipere posse legata ex testamentis & censu etiam annuos exceptis Fratribus Minoribus, qui nihil ad sustentationem in vita recipere possunt stabile, sed tantum ad Ecclesiæ ornamenta, lampades, ceroes &c. domus autem professæ Societatis nullius huiusmodi census stabilis capaces sunt ad quoquā v̄li.

Secunda pars de carentia & incapacitate religiosorum in particuliari ad omne prorsus dominium post emissam p̄fessionem solemnem, habetur ex concilio Tridentino *sess. 15. cap. 2.* & nota est ex omnibus iuribus, quia videlicet hic est proprius & intrinsecus character religiosi professi per quem ab alijs intrinsecè distinguitur, ut mundo ac sibi mortuus, nihil vñquam dicere possit suum, sed nudum Christum sequatur nudus, & hæc est essentia solemnis voti paupertatis.

Difficultas tantum est, vtrum incapacitas illa do-

R R R 2 mini

ut aliquis accepter facultatem v̄tendi dependenter ab alio nolendo tamen acceptare dominium verbi gratia religiosi habent in particuliari ius aliquod v̄tendi rebus, quibus v̄tuntur, & tamen non habent dominium in cum illud ius sit dependens à superiori. Qui ad coniūtiū aliquod sunt inuitati iustè v̄tuntur cibis appositis quorum tamen non habent dominium; eadem est ratio seruorū, & in multis exemplis probari posset.

Dico tertio, Fratres Minores, habere v̄sum rerum consumptibilium sine v̄lo dominio etiam imperfecto qui vocatur v̄lus facti licti, non habere autem solum v̄sum actualē sine v̄lo iure v̄tendi. Ita docent authores nuper citati.

Ratio enim perpicua est ex dictis, si enim ius v̄tendi aliquando est separabile à dominio, ut probatum est, certè nihil prohibet, quin illud separetur in ijs Patribus qui nullum ut dixi acceptantius independens & ita sanxerunt Innocentius IV. Alexander IV. Gregorius IX. Nicolaus III. Clemens V. Sed quod ille tamen v̄lus facti si aliquod ius patet, quia sequeretur eos furari quando v̄stuntur aut comedunt, quia sine v̄lo iure id facerent.

Ad primam Responsio patet ex prima conclusione.

Ad secundam Respondeo Ioannem XXII. lacessum ab Ochamo, & quibusdam alijs declamasse quidem contra paupertatem Fratrum Minorum, & multa contra eam scripsisse ut Doctorem priuatum, sed ita tamen ut suam illam sententiam nunquam definiuerit ut certam de Fide & quasi loquens ex Cathedra: nam hoc exp̄s̄ negat in Extravagante illa, quia quorundam, vnde alij etiam Pontifices censurunt contrarium. Definiuit quidem Ioannes contra Ochamum quod est hæreticum asserere Christum, & eius discipulos nihil habuisse proprium, neque in communi, neque in particuliari, cum illud contrarium omnino sit Scripturis Ioannis 12. n. 6. & cap. 13. n. 29. Actorum 4. n. 32. vnde sequitur, quod possidere in communi aliquid stare omnino potest cum p̄fessione religiosæ paupertatis. Sed non determinauit ut Fide certum quod Fratres Minores habeant dominium rerum primo v̄su consumptibilium ut constat ex cap. *cum inter*, & ex cap. *ad abolendum* ut ostendunt præter ceteros Vaddingus *tom. 3. Annalium ad Annū 1322.* Nicla Franciscanorum contra Bzouium. Fateor quod religiosi fieret iniuria, si eis negaretur v̄ctus, & vestitus ad quos habent ius naturale cui non renunciant per votum: sed hoc ius non est dominium, ut patet in seruo, qui non habet dominium, & tamen ius habet ad accipendum à domino v̄ctum, sic & pauper habet ius accipendi in necessitate res alienas quarum non est dominus. Ius itaque illud Fratrum Minorum quatenus spectat verbi gratia hunc cibum, & hunc vestitum numero est prorsus reuocabile ac dependens: sed prout spectat cibum necessarium ad tuendam vitam est irreuocabile, quia est ius naturæ. Denique verum est, quod in rebus vñico actu consumptibilibus v̄lus iuris independens non distinguitur à dominio p̄fetto, quia v̄lus iuris qui est imperfectum dominium, est ius v̄tendi re saluā eius substantiā, vnde in huiusmodi rebus non datur imperfectum dominium, sed dari tamen potest v̄lus facti, qui est reuocabilis, & non est dominium.

Ad tertiam Respondeo cum Lessio posse quidem fieri duplēm contractum, quorum vno vendatur dominium pecunia, alterum quo vendatur v̄sus, sed tunc dominium pecunia, non posse vendi rati quanti venderetur simul cum v̄su, sed dempto illo valore quo estimatus fuit v̄lus. Vnde sit ut nihil accipi possit ultra fortem, quia dominium pecunia, & v̄lus pecunia non plus valent quā ipsa pecunia cum iure v̄tendi.

Tom. I.

minij oriatur ex ipsa natura voti solemnis, an vero solum oriatur ex ordinatione Ecclesiae quæ professos omnes reddit inhabiles ad dominum hoc autem postrem est longe probabilius, quia per votum solemnem paupertatis homo quidem abdicat dominium, sed non reddit se ad illud inhabilem, quia per contrariam voluntatem sequentem posset se reddere habilem: sicut quamvis nouerit aliquis se matrimonium non initur, validè tamen potest illud postea contrahere, quamvis illicitè illud contrahat.

Ex hac autem incapacitate dominij sequitur primò, quod nullus professus esse potest capax hæreditatis, successionis, legati, donationis, quæ immediatè ipsis fiat, ex testamento, aut alio quovis modo: sed hæreditatem quamlibet aut alia religioso legata immediatè acquiri monasterio, etiam sine consensu, & scientia religiosi professi, ut rectè docet cum communi sententia Sanchez lib. 7. in decalogum cap. 12. vbi omnino docet quod legata & hæreditates religiosis professis reliqua non sunt inutila exceptis fratribus Minoribus, & professis Societatis, quorum professio solemnis reddit eos incapaces omnis profus successionis & hæreditatis ut latè probant Suares, Azor, Sanchez, De Lugo.

Sequitur secundò, quod nullus professus facere potest testamentum post professionem editam nisi ex consensu expresso Pontificis: sed neque reuocari ab eo potest testamentum conditum ante professionem, quia per eam ciuiliter ille moritur, & est inter homines nullus homo, candemque incapacitatem dominij habent in Societate Iesu coadiutores omnes formati, etiam si vota non emittrant nisi simplicia, quæ tamen ex ordinatione Pontificum candem quoad hoc habent vim ac solemnis professio.

Sequitur tertio, quod nullus planè religiosus post emissum votum paupertatis solemnne vel simplex quidquam potest acquirere vel etiam ut sine licentia sui prælati a deo ut totes ille peccet quoties absque huiusmodi licentia, usurpat, accipit, consumit alienat, aut aliquo modo disponit de re aliqua temporali, vel de illius voto, quia scilicet per votum spoliavit se omni voto retum conuentus, vel externorum nisi dependenter à voluntate superioris, a deo ut peccet contra iustitiam, si de rebus monasterij disponat, donando, commodando, mutuo dando; peccat vero contra solam paupertatem si res ipsius monasterij sine licentia consumat, aut ijs vtratur sine licentia etiam ad votis communes, & quodammodo ipsi debitos, tunc enim voto ille independens est, & peccatum graue si materia sit gratis. Indò etiam per votum priuauit se facultate accipendi aliquid ab amicis aut parentibus, & vtendi eorum rebus etiam de ipsorum voluntate, quia semper ille voto est independens à voluntate superiorum à quibus pèdet totus corū voto.

Difficultas vero est quænam licentia superioris sit religioso necessaria ut sine peccato vtratur rebus temporalibus. Certum enim est quod illa non requiritur semper omnino expressa, sed neque sufficit licentia illa solum conditionata. Iudico quod si peterem à superiori licentiam, illam non negaret: hoc inquam, certum est non sufficere, alioqui evacuaretur votum paupertatis, & religiosa disciplina ludus esset, ut eruditè probant Suares & alij communiter. Sufficere tamen omnino potest licentia rationabiliter præsumpta & tacita verbi gratia non potes adire superiorem nisi valde incommodè, præsumis autem quod tibi non negaret licentiam, tunc illa licentia sufficiens est æquè ac si esset expressa. Debet autem licentia illa ut valida sit esse libera, non dolo aut metu extorta, & concessa in voto non superfluo aut turpè, si enim ad tales votis concedatur illa est haud

dubie nulla, cum superior non possit eam concedere, multo autem magis rei scienda est illa sententia quorundam Theologorum, quod religiosus cui valde molestum est & durum petere licentiam à superiori, potest sine licentia dare aliquid aut accipere; quod sanè dici sine graui scando non potest. Nunquid enim, quia molestum est iugum castitatis aut obedientiæ, non tenetur utramque feruare religiosus qui vovit? Quasi vero, ille qui vovit paupertatem non eam vovit feruare nisi sit facilis, sic enim & Dei præcepta, & vota religiosa vix vñquam obligarent. Quid vero est cui votorum obseruatio non videatur difficultis? Sententia ergo illa nec est tuta, nec probabilis.

Sequitur quartò, quod voto alicuius rei nunquam est contra votum, si sit dependens à voluntate Prælati: vnde non peccat religiosus contra votum qui absque licentia petit ab amico, ut deponat pecunias apud aliquem, retinens interim totum dominium illarum; ad hunc finem ut quando religiosus indigebit, petità licentia à superiori possit ex illo deposito accipere, ita docent Sanchez lib. 5. cap. 19. Diana resolut. 45. Sed neque peccat, si absque licentia quidam accipiat, sed animo tamen non vtrendi absque licentia, quam vult petere à superiori, quem sperat breui venturum, vel eius litteras. Ita etiam Doctores citari, non est etiam contra votum si tibi aliquis rerum suarum meram administrationem & curam committat, modo ex administratione illa nullum percipias emolummentum temporale. Neque facit contra votum qui aliquid sub conditione tantum accipit, aut donat, quod Prælatus approbat, vel etiam qui volentem sibi aliquid donare, rogar ut donet alteri, fratri verbi gratia vel consanguineo, quia tunc nihil mihi donatur, sed illi alteri me petente, quod non est illicitum; ut tradunt & alia huiusmodi plurima Diana tract. de paupertate religiosa, Sanchez lib. 7. De Lugo sect. 8. Suarez tom. 3. de retinione.

Sequitur quintò, peccare religiosum illum contra hoc votum; primò, qui ex rebus communibus, & ad voto sibi concessis aliquo modo disponit, tradendo illas, vel externis, vel etiam religiosis eiusdem ordinis, quia hic est verus actus dominij, & sèpè contra iustitiam, ut dixi. Idem videtur etiam esse verum si mutuo dentur res huiusmodi vel commodenetur, vbi tamen rectè notant Ledesma & Diana, vix reperiuntur materiam grauem, si præsertim ad breue tempus, & cum certa Spe recuperationis fiat tale mutuum: adiungit autem non esse peccatum mortale si commutes tuum breuiarium pro alio planè simili, etiam cum extraneo quod tamen videtur difficile. Secundò peccat qui sine licentia accipit aliquid vtrendum, vel ab extraneis, vel etiam ex rebus domesticis: verbi gratia peccat sine dubio qui accipit aliquid ex alterius cubiculo, quia hoc est contra votum propter voto independentem, & contra iustitiam, quia tollit alteri voto lictus & concessus ab eo qui poterat concedere. Idque videtur per se notum, & traditur ab omnibus Doctribus. Tertiò, peccat etiam qui occultat ea quæ habet cum licentia eo animo, ut ea prælatus inuenire non possit, quia hoc est velle possidere independenter ab eius voluntate, non peccat autem, si occultare solum alij intendat, non autem superiori. Addant autem Sanchez & De Lugo, te non peccare occultando, si probabiliter existimes Prælatum non ablaturum, sed duntaxat non vis pati ruborem refractam memoriam eorum quæ tibi semel permisit. Quartò, peccat qui pecuniam quam in aliquos votis poterat expendere, consumit eam in alios diuerfos, præsertim si probabiliter negaretur licentia voto.

verbi gratia si quis habeat licentiam emendi libros, & emat cometibilia, ille haud dubie peccat. Quinto, ille peccat qui in rebus quibus vti potest, non vtritur diligentia, quam homines communiter adhibere solent verbi gratia in vestibus & candelis. Ita De Lugo num. 169. vbi ostendit illud esse aliquando posse peccatum mortale.

Materia sufficiens ad peccatum graue.

Sequitur sexto, religiosum in eo vsu independente tunc peccare grauiter contra votum, quando materia est sufficiens ad graue peccatum furti contra iustitiam; sic enim habet sententia communisima omnium Doctorum apud Suarezem, Valerium, Reginalem, Sanchezem, Diana, quod tamen video magna egere explicatione, vt intelligatur quandam grauis sit materia in qua votum violatur. Primo enim falso omnino videtur, quod tamen non omnino improbat Rebellus part. 1. lib. 3. quaf. 15. sed. 3. num. 22. sufficere quidem ad grauem voti violationem quod sufficeret ad furtum graue; sed graue tamen furtum considerandum non esse, quod est graue respectu extranei, nam religiosi respectu conuentus ad quem pertinent considerandi sunt vt filij, requiritur autem maior quantitas, vt furtum filij sit graue circa patrem, quam furtum extranei, vnde concludunt aliqui, peccatum non esse graue, nisi ascendas ad summam duorum saltum aureorum. Sed hæc sententia merito ab omnibus reprobatur vnanimiter, & Rebellus ipse statim contradicit, quia hæc non attenditur tantum temporale detrimentum, quod affertur conuentui, sicut attenditur in furtu filij, sed præterim attenditur detrimentum spirituale religionis ex relaxatione paupertatis. Quod enim si acciperes ab extraneo, materia est peccati graui sufficit si accipias eo rebus cōuentus. Deinde falso est, quod religiosi cōsiderentur in hoc puncto vt filij, qui sunt domini paternorum bonorum saltum in spe, vbi certa non potest dati regula, quia sunt aliquando plures, aliquando pauciores fratres, in quos incommode illud redundat. Fator ergo cum De Lugo religiosum non considerari vt omnino extraneum, sed illum tamen obligari ex voto, ad bona communis non usurpanda nisi de licentia prælati, & si usurpar in materia, quæ communiter censetur sufficere ad furtum graue, illum peccare mortaliter, quod tamen diuersimode applicari debet ad diuersas materias. Secundum enim in pecuniis conuentus quas aliquis daret extraneis, vel ad suos usus acciperet, non est dubium, quin furtum vnius nummi est materia graue: in vestibus communibus, quæ non sunt adhuc applicatae aliis, & quas tu tibi assumis, maior requiritur quantitas vt peccatum sit graue, recte autem docet Suarez lib. 8. cap. 15. num. 6. maiorem requiri quantitatem ad peccatum graue, quando aliquis dat aliis religiosis eiusdem conuentus, vsum rei sibi iam concessæ. Circa esculentæ & poculenta vt peccetur mortaliter, certum est requiri summam maiorem. Scribit vero Suarez num. 41. quod si duxat ad actualem & proprium usum quasi transitorium a religiosis aliquid sumatur regulariter non videri peccatum mortale, nisi damnificatio religionis est nimia, & in re extraordinaria, & pretiosiore: secus vero est si huiusmodi res acciperentur in magna quantitate, & occulte tentare consumerentur paulatim, nam illud esse posset graue peccatum. Denique approbo quod ait Sanchez num. 30. quod si sepe violetur hoc votum in materia leui, modica illa coalescunt in materiam grauem, si sunt pecuniae, in aliis omnibus modicas violationes non eo modo vnit ad grauem quantitatem. Alia plura possent hæc addi quæ spectant magis ad votum paupertatis fusiisque tractantur a Theologis in materia de votis religiosis.

Materia graui in pecuniis.

Materia graui circa esculentæ.

Tertia pars conclusionis erat de votis emissis in Societate post biennium nouitiatus, que licet vero propriè, ac perfectè sufficiant ad faciendo religiosos, non auferunt tamen dominum bonorum, sed illud tantum ita ligant, vt nulla supersit facultas illis vtrandi nisi ex licentia prælati, quia scilicet ita sanciunt Pontifices in suis Bullis, & eos excommunicant qui contra senserint. Deinde aperta ratio afferitur, quia retentio dominij sine vlo eius usu non tollit perfectio paupertatis, sicut matrimonium non repugnat perfectioni voti castitatis si tollatur facultas eo vtrandi, vt patet in Sanctissima Deipara, cuius puritati coniugium nihil obfuit. Similiter ergo dominum non repugnat voto paupertatis, si ab eo separetur facultas vtrandi, præsertim si adeo pendeat à voluntate superioris, vt omni momento sis paratus illud dimittere ad eius nutum. Potest igitur in illis religiosis non obstante voto paupertatis, esse verum dominum, sed ligatum, & separatum ab usu, quod propter rationes optimas conuenienter esse institutum declarant Paulus III. Iulius III. Pius IV. Pius V. Gregorius XIII. in bullis quibus Societatis institutum confirmant, & approbant. Sicut etiam approbavit, & luculentissimis verbis confirmauit Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 16. vbi agens de regularibus laudabile appellat institutum Societatis, & decernit vt nihil in eo innouari possit circa votorum simplicium emissionem post biennium nouitiatus. Quæ sanè Spiritus Sancti vox satis potest ad crociantes in contrarium omnes coruos confundendos, & obruendos.

Manet igitur in illis religiosis dominum usque ad ultima vota, sed ita tamen, vt si tunc de rebus suis disponerent, facerent illi quidem validè, sed grauissime tamen peccarent, quamvis eam dispositionem inualidam fore censeant. Molina & Lessius, negat vero Suarez illam fore irritam, sed à superiori irritabilem. Si vero queratur quorum bonorum illi manent domini, solet responderi vera hæc esse de illis bonis quæ ante vota possidebantur, vel ad quæ habebatur ante ius propter successionem aut quid simile, non autem de illis quæ dari possent, vel eleemosina nomine, vel amicitia, quod non impedit, quin ex licentia superioris acquirere possint rerum etiam illarum dominum sine usu. Si vero à consanguineis legatum relinquatur huiusmodi religioso, non est dubium, quin acquirat illius dominium.

S. III.

An & quomodo Clerici non religiosi habeant dominium.

Hæc doctrina est maximi momenti vt consuletur multorum conscientiis qui pereunt haud dubie in æternum, propter malum usum reddituum Ecclesiasticorum. Tractant illam accurate Sanchez tom. 2. in decalogum lib. 6. Molina disp. 140. & sequent. Vasques lib. de redditibus Ecclesiasticis Lessius lib. 2. cap. 4. dubit. 4. qui alios citant innumeros & Theologos & Canonistas, quorum doctrinam vt tradam breuissime, præmitienda primò tria videntur, deinde quorum bonorum Clerici sint domini, tertio quos in usus expendere teneantur bona Ecclesiastica.

Certum igitur est primò, triplex à Clericis posse bonorum genus possideri, alia sunt patrimonialia, quæ ipsi possident titulo ciuili verbi gratia successione, testamento, industria. Alia sunt quasi patrimonialia, quæ ipsi acquirunt quidem vt Clerici, sed non vt beneficiati, verbi gratia celebrando missas, concionando;

R R R r 3

Vota societatis simplicia.

cionando: alia sunt Ecclesiastica, quæ aliquis recipit titulo Beneficij Ecclesiastici qualis est Episcopatus, Canoniciatus, &c.

Congrua sustentatio.

Triplex status bonorum Ecclesiastico- rum.

Prima dubitatio.

Secunda.

Tertia.

monialibus, & æquè ac alij laici, hoc autem esse falso sum constabit ex sequentibus.

Dico secundò, Clericos beneficiatos non esse quidem vlo modo dominos bonorum immobilium beneficij, sed illos tamen esse verè ac plenè dominos reddituum beneficij, non tantum quod partem congruæ sustentationi necessariam, sed etiam quod partem prorsus superfluam. Ita docent & fuisse probant Sarmientus, Soto, Ledesma, Couarruvias, & alij citati à Valentia, Molina, Lessio, Sanche, Azor, Valsq. Hurtado, De Lugo. Repugnant autem plures tūm Canonistæ, tūm Theologi cum Nauarro tract. de redditibus quæst. 2.

Prima pars de bonis immobilibus neminem habet aduersarium, illi enim haud dubiè pertinent ad cœtum Ecclesiarum in quibus sunt, vel etiam ad totam Ecclesiam, quæ sola potest de illis disponere, quod Clerici nullo modo possunt. Neque verò dominum illud est in solo Christo tanquam Principe totius Ecclesiae, vt censem Maior & Nauarrus, neque in solo Pontifice qui non est nisi dispensator, sed in ipsa Ecclesia, vt docet S. Thomas quæst. 23. art. 8. & fuisse probat Molina tom. 1. tract. 2. disp. 142. dominum enim Dei, & Christi non impedit dominium subalternum creaturarum: Pontifex neque licet, neque validè potest alienare bona huiusmodi, atque adeò non est dominus.

Secunda pars de redditibus huiusmodi bonorum Prima pars totorum habet difficultatem. Probatur autem primò de redditibus horum ex decreto Pontificum verbi gratia, Capitulo unico de Clericis non residentibus in 6. Statuit Bonifacius VIII, vt ille qui diuinis officiis non interest circa iustum & rationabilem necessitatem, rerum perceptarum dominium non acquirat, neque illas efficiat suas, imò & ad omnium restitutionem teneatur, ergo hinc rectè sequitur, quod alij qui adiunt verè acquirunt dominium: est autem quod hoc eadem ratio aliorum, quæ colliguntur ex beneficiis. Vnde in Tridentino sess. 23. cap. 1. decernitur de Episcopis non residentibus vt pro rata temporis, fructus non faciant suos, neque illos retineant, ergo alios fructus efficiunt verè suos. Deinde argumentor, quia fructus beneficij non minus cedunt dominio Clerici quā pauperum, quando illis dantur, certum autem est quod pauperes verè sunt domini pecuniarum quas acquirunt ex beneficio, quidni ergo & Clerici qui non minus capaces sunt dominij: Deinde si Clerici non essent domini horum bonorum, deberent rescindi donationes in quibus Clerici de huiusmodi bonis disponunt circa prius, hoc autem factum haec tenus non est.

Ad primam Respondeo illos omnes Canones quibus dicuntur Ecclesia bona, esse bona pauperum, esse intelligendos dupliciter: primò de illis temporibus in quibus ante factam distributionem bonorum Ecclesiae, Clerici omnes erant religiosi, & nullum habebant dominium: vel certè quando postmodum quarta bonorum illorum pars pauperibus fuit destinata, tunc enim illa debebatur etiam ex iustitia nunc autem post factam divisionem longè alia ratio est, quia totus fructus beneficij datus est Clerico. Secundò Pontifices & Patres per quandam ibi loquuntur exaggerationem, vt significant obligationem dandi pauperibus fructus superfluos, sicut etiam sè dicunt laicos furari, quoties ex superfluis non tribuunt Eleemosinas. Itaque nego fideles suos dedisse bona Ecclesiae cum ea conditione, vt imponeretur obligatio iustitiae ad danda ea pauperibus quæ forent superflua; liberaliter enim sua bona dederunt, vt de illis statueret Ecclesia, quod expedire iudicaster: illa verò iudicauit optimas ob causas, vt bonorum illo-

Solutio prima dubitacionis.

Certum est secundò, nomine congruæ sustentationis, intelligi communiter ea, quæ sunt vnicuique necessaria ad sustentationem honorabilem sui status & familie, secundum conditionem gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis in qua commoratur Clericus, qui non tenetur ad vitam parcam, sed facere potest sumptus moderatos & decentes secundum statum suum ut viuat honorabiliter more Christiano, & Ecclesiastico.

Certum est tertio, quod bona Ecclesiastica tripli- cem ab initio Ecclesiæ habuerunt statum. Primus fuit, quando per multa sæcula Clerici omnes erant religiosi, & omnia inter illos bona erant communia, ut probant clarissimè Bellarminus lib. de Monachis cap. 5. Basilius Legionensis 1. part. variarum quæst. 3. scholastica cap. 2. patetque omnino ex variis Pontificum decretis, & ex Patrum testimoniosis præsertim Augustini, Hieronymi, Gregorij. Secundus status fuit à temporibus Simplicij Papæ sub annum 471. cum in quatuor partes huiusmodi bona diuidi cepererunt, prima enim pars Episcopo, secunda Clero, tertia fabricæ, quarta pauperibus destinata erat. Quod confirmatum est à Gelasio Papa anno 494. ut constat ex cap. redditibus 12. quæst. 2. Tertius status est is qui nunc in Ecclesia viget, sunt enim instituta & erēta beneficia quibus certi prouentus sunt annexi, ut totum hoc cedat Beneficiato, nullà facta mentione pauperum. His præmissis

Non est dubium, quin Clerici non religiosi domini sunt bonorum patrimonium, & quasi patrimonium, ut omnes fatentur: sed de redditibus beneficij

Ratio dubitandi est primò, dicunt multi Canones quod bona Ecclesiastica sunt patrimonium pauperum, ut habetur cap. quia iuxta, 17. quæst. 1. &c. quod autem 23. quæst. 7. vbi profitetur Augustinus se procuratorem esse pauperum, asseruntque plurimi Patres committi furtum à Clericis, si bona pauperum dilapident, ut exaggerat eximiè Bernardus epist. 2. & 4. Vnde argumentor, quia ex intentione fidelium qui bona sua liberaliter Ecclesiæ dederunt, & ex intentione ipsius Ecclesiæ aliqua pars reddituum destinata est ad alendos pauperes, ut patet ex iis quæ initio Ecclesiæ fiebant, & ex ipsa prima institutione beneficiorum, sed hanc intentionem nemo potest mutare, ergo illa bona verè pertinent ad pauperes. Frigida enim viderur esse responsio communis, quæ dicit valuisse quidem id initio, nunc autem post factam bonorum divisionem id non valere, si enim talis ab initio fuit voluntas fidelium, ut ex iis alerentur pauperes, certè omnino videtur, quod Ecclesia intentionem illorum non potuit fraudare.

Secundò, in multis etiam Canonibus negatur, Clericum esse dominum bonorum Ecclesiæ, dicuntur enim esse tantum dispensatores, verbi gratia sic habet Canon 40. Apostolorum relatus à Gratiano 12. quæst. 1. cap. precipitum, & ibidem cap. res Ecclesiæ; quia sicut bona immobilia Ecclesiæ non pertinent ad ipsos Clericos, sed ad Ecclesiæ, sic pertinent etiam illorum redditus, imò id etiam constat, quia ex iure communi prohibentur Episcopi testamentum condere de redditibus Ecclesiæ. Iuò si aliqua ratio probaret, Clericos esse dominos fructuum, sequeretur quod domini etiam essent religiosi facti Episcopi, qui tamen semper tenentur voto paupertatis.

Tertiò, si plenum dominum illorum bonorum collatum est Clericis beneficiatis, sequitur quod æquè liberè possint disponere de illis bonis, ac de patri-

rum domini essent Clerici; cum obligatione tamen Charitatis, de qua statim dicam.

**Solutio se-
cunda.** Ad secundam Respondeo certum omnino esse, quod Clerici nullo modo disponere possunt de bonis immobilibus beneficij, de redditibus vero disponere possunt, vnde dispar ratio est. Farcor quod ex iure communi non possunt Episcopi condere testamentum, & disponere de bonis Ecclesiasticis quia in articulo mortis Ecclesia eos priuat usum illius dominij quod haberunt in vita, alij Clerici non prohibentur testari, patet ergo quod sunt domini. De religiosis qui assumuntur in Episcopos maior controvicia est, nam aliqui negant illos solui voto paupertatis, alij probabilius afferunt, quos citat & sequitur Valsques cap. 3. Sanches cap. 6. Hurtadus §. 54.

Ad tertiam Respondeo fateri omnes Theologos quod Clerici ex redditibus partem illam, quae coniugae sustentationi necessaria est possunt seponere, alienare, dare consanguineis vel aliis pro libito, si habeant verbi gratia bona patrimonialia vnde viuant, vel etiam si parciunt viuendo aliqua sibi subtrahant, quae non superflue possent expendere. Secundò factentur ferè omnes, quod bona quasi patrimonialia, nimurum stipendia pro Missis, distributiones inter praesentes, eosdem in usus possunt expendere, in quos licet illis expendere bona patrimonialia, neque tenentur specialiter ex illis facere eleemosinas. De solidis igitur redditibus veri beneficij difficultas est quare Clerici, qui eorum sunt domini expendere illos non possint ad quos voluerint usus, sed peccent mortaliter si expendant in usus superfluos canum, equorum, coniuiiorum, vel si thesaurizent, quod ut explicem videndum est.

§. IV.

Quomodo, & quos in usus teneantur Clerici ex pendere redditus beneficiorum.

**Prima du-
bitatio.** Ratio dubitandi primò est illa quam attuli, quia scilicet nulla ratione probari potest tanta illa obligatio dandi eleemosinam, quae non probet Clericos obligari ad restitutionem, si partem illam residuam non dederint pauperibus: nam hoc non probat nisi ordinatio Ecclesiae, fidelium intentio, qui Ecclesiam tot bonis non locupletassent, nisi voluissent pauperibus prospicere. Sed hanc omnia obligationem iustitiae magis indicant quam Charitatis, & Patrum etiam testimonia statim afferenda plenam obligacionem demonstrant, ut patebit.

Secunda sequeretur quod etiam pauperes grauiter peccarent, si das Eleemosinas expenderent in usus prophanos, nam illae sunt etiam res Dei. Deinde sequeretur quod iij etiam peccarent qui data sibi à Clericis munera recipieren, verbi gratia laicos illos qui ex hereditatibus consanguineorum ditantur teneri ad eas recusandas, hoc autem quis vnuquam aut dixit, aut fecit.

Tertia. Tertiò graue videretur esse illud onus cum sit difficile determinare, quid & quantum sustentationi coniugae sit necessarium. Imò sequeretur quod iij etiam qui habent Capellianas, aut pensiones beneficiorum tenentur similiter ad danda pauperibus quae supra sustentationem congruam sunt residua.

**Conclusio.
affirmans.** Dicendum tamen tertio est, certum omnino esse, quod Clerici beneficiati totam portionem fructuum redundantem, tenentur dare pauperibus, vel expendere in pios usus, peccare autem mortaliter si ad ditandos amicos aut consanguineos, vel in alios prophanos usum insument. Ut autem videoas quam hoc sit verum,

Primo ita censent vnamiter Theologi omnes, & Canonistæ quos dabunt Valsques opusculo de elemosina cap. 4. Molina disp. 146. L'essus cap. 4. dubit. 6. vt merito mireris Dianam parte 5. tract. de elemosina, resolut. 27. Hurtadum secl. 7. qui contra Doctorum omnium communem sensum soli ausi sunt dicere, quod huic obligationi satisfacit Clericus, si quartam partem, vel certè diuidim partis illius redundantis largiatur pauperibus, citantque Toletum, Molinam, Bannem, & Lorcam qui contrarium distinctè afferunt, ut rectè ostendit De Lugo §. 11.

Secundò, sic imperat distinctè Concilium secl. 25. cap. 1. de reformatione vbi omnes beneficiatos alloquens nullo excepto etiam Cardinali, sic habet, omnino eis interdicti sancta Synodus, ne ex redditibus Ecclesiae consanguineos, familiarèque sivos augere studeant, citantque in eam rem Canones Apostolorum, de quibus statim dicam, & rationem affer, quia illæ res sunt Dei.

Tertiò, Canones Ecclesiastici sic iniungunt. Primus est Canon Apostolorum 39. citatus à Concilio Tridentino, vbi dicitur quod non licet Episcopis ex Ecclesiae bonis aliquid omnino contingere, aut parentibus propriis quae Dei sunt condonare, quod si pauperes sunt, tanquam pauperibus subministret, nec eorum occasione Ecclesiae negotia depræderetur. Secundus est cap. quia tua fraternitas 12. quæst. 1. vbi Sancti Gregorij verba sunt, omne quod superest necessitatibus, in causis piis & religiosis erogandum est. Idem habetur cap. decima 16. q. 1. vbi ait Augustinus decimas à Deo delegatas esse pauperibus, & qui eas non soluunt, tot homicidiorum reos esse quot pauperes famè pereunt: similiter cap. conuertimini ibidem afferit Hyeronimus puniri à Deo populos, quia Ecclesiastici pauperes priuant eleemosinis.

Quartò, multi sunt in eo arguendo Patres, de quo nemo dixit uberiorius, nemo clarius quam S. Bernardus verbi gratia epist. 2. ad Fulconem, quidquid præter necessarium vñclum ac simplicem vestitum de altario retunes, rapina est, sacrilegium est. Epist. 42. ad Henricum Senonensem verum tu sacerdos Dei altissimi, cui ex his placere gestis, mundo an Deo: & in declamatione ad illud Euangeli: ecce nos reliquimus omnia res pauperum non pauperibus largiri par sacrilegij crimen esse dignoscitur, & c. de altario viuat, non superbiat, non luxuriatur denique non diteatur.

Quintò, quamvis præcipua & primaria ratio sit Ecclesiæ præceptum, optimam tamen & conuincens est ratio Concilij Tridentini quam tangunt etiam omnes Patres, quia scilicet illi redditus sunt res Dei, hoc est res Deo confecrata, non minus ac sacra supelle data Ecclesiæ, Deo ipsi data ad Deum honorandum, & peccata expianda, vnde illarum rerum talis natura est, ut sit turpissimum ad alios usus illas quam ad sacros conuertere, sicut est turpe calicem aureum, lampadem argenteam datam Ecclesiae diuendere ac expendere ad equorum pompa, ad coniuiorum lasciuiam, ad ludorum velaniam.

Ad primam Respondeo in iis omnibus quae attulit illi solam iudicari obligationem Charitatis, non autem iustitiae. Ecclesia enim quamvis in creatione beneficiorum plenum Clericis dominium attribuerit, potuit tamen illis præcipere ut partem redundantem erogarent in pauperes, alioqui valde imprudente tam illis bonorum copiam permittere.

Ad secundam Respondeo magnum discrimen esse pauperum, & Clericorum, quia id Ecclesia pauperibus non præcipit, sicut imperat Clericis. Deinde non datur pauperi eleemosina ut illa sit res sacra & in Dei usum destinata, Clerico autem datur cum tali onore Denique

Consensus
Doctorum

Canones
Ecclesiastici

Patrum
authoritas

Solutio
Prima du-
bitatio

Solutio
secundæ

Denique modica quædam portio illorum bonorum pauperi aspergitur, in possessores beneficij tota effluit copia bonorum. Illos qui à Clericis consanguineis aut amicis huiusmodi accipiunt munera, & hereditates, si petant & sciant illa fuisse superflua congruae sustentationi Clericorum, certum est grauissime peccare, quia inducent alium ad peccandum, dando id quod obligantur non dare nisi pauperi: sed non tenentur tamen ad restitutionem, quia ille Clericus non tenebatur nisi ex Charitate dare illa bona pauperi: Si autem non petant, multi censem illos adhuc peccare, Sanches, Corduba, Nauarrus; alii negant illos peccare, quos referunt & sequitur de Lugo, mihi sane prior sententia videtur probabilis.

Solutio
tertiae.

Ad tertiam Respondeo congruam sustentationem non debere nimis scrupulosè definiri, sunt autem in ea tres gradus, summus, medius, infimus: nemo autem peccat, nisi quando excedit summum, tenetur vero quilibet si amans est salutis, examinare quis ille sit, habitâ ratione personæ, loci, dignitatis, aliarumque circumstantiarum, & attendere ne Dei bona reddat prophana. In particulari autem quomodo debeat definiri congrua sustentatio tractant Nauarrus tract. citato de redditibus, Azor lib. 6. cap. 10. quæst. 9. Filiccius in appendice Tractatus 41. cap. 7. quæst. 4. optima illa regula est si attendas ad alios qui timoratæ sunt conscientiæ, habentque simile beneficium, & illis omnino te conformare.

Congrua
sustentatio
quomodo
definienda.

Primò ergo fateor esse probabile, quod stricta illa lex non eos obligat qui habent Capellam aut pensionem, quamvis contrarium non pauci teneant citati à Sanche, Vasque, De Lugo, sed pro certo tamen eos obligari qui habent beneficium in commendam, quia illi sicut beneficiario substituuntur in eius munere, ita & in onere. Similiter qui habet plura beneficia non potest ex singulis congruam assumere sustentationem, sed si ad eam vnius beneficij redditus sufficiat, expendi debent reliqua in pauperes.

Secundò, fateor quod nomine (pauperum) quibus facienda sunt ex his bonis Eleemosinæ, non iuntur intelliguntur, qui non habent necessaria naturæ, sed iij etiam, qui non habent res ad statum necessarias iuxta conditionem personæ. Vnde sequitur quod beneficiarius largiri aliquando potest consanguineis ea quæ ad eam statum sunt necessaria, non quidem ut illos locupletet, sed tantum sustenter, quantum satis est ad vitandum pudorem. Addo etiam cum Nauarro & Sanche, posse paulo plus dati pauperibus consanguineis, quam alijs egenis, quia ordo Charitatis id exigit. Imò etiam affero cum Molina, Nauarro, & Sanche dari posse consanguineis ad eleuandum statum conuenienter ad dignitatem ipsius Clerici, verbi gratia Cardinalis suis consanguineos, ita potest iuuare, ut eorum status dignitatem Cardinalis non dedebeat, & aliorum, eadem ratio est. Potest item ex redditu beneficij alere nepotes in studijs, & promouere ad doctoratum, si aliunde id non possint asequi. Denique affirmant Doctores, licita etiam esse munera modica in testimonium amoris, & gratitudinis, aliaque huiusmodi sine quibus inter amicos urbanè non viuitur, quod etiam pertinent modica coniuia & decens hospitalitas, quæ omnia continentur in sustentatione congrua. De hac Clericorum obligatione; alia nonnulla dabunt Doctores quæ tamen ex principijs allatis, non est difficile colligere.

§. V.

Vtrum eiusdem rei duo possint esse Domini simul & in solidum.

Sensus
quæstionis

Non queritur utrum possint duo simul dominium habere inadæquatum, & partiale in rem eandem, ita ut neuter possit de illa disponere nisi dependenter à voluntate alterius, nam hoc est quotidianum: sed queritur, utrum possint ambo simul habere plenum & solidum dominium, ratione cuius possit utrumque sine alterius cuiusquam iniuria de illa secundum voluntatem disponere, vel permanenter per aliquod tempus, vel saltem in aliquo instanti, quo res donatur aut venditur, utrum (inquam) donator & donatarius saltem pro instanti quo fit donatio sint domini simul rei donata.

Ratio dubitandi primò est, quia nemo potest eo instanti retinere dominium in quo illud transfert in alterum, sed in instanti donationis, donator transfert dominium rei donatæ in donatarium, ergo donator in eo instanti non seruat dominium. Deinde ille qui dat alteri librum, dicit ego abijco dominium libri, sed illa propositio practica est & operatur de præsenti id quod significat, ergo ille qui dat librum habet dominium libri, alioqui habet simul priuationem & formam. Denique ille qui dat libertatem seruo, non manet eo instanti dominus sui serui, alioqui ille unus & idem qui liberatur esset simul seruus & liber, ligatus & solitus, quod implicat. Imò dominus serui faciat se seruam sui serui, tunc utrumque in eodem instanti erit seruus & dominus.

Secundò, tunc homo non est dominus libri quando non potest licetè uti libro contra voluntatem alterius, sed in instanti donationis donator non potest uti libro contra voluntatem alterius, faceret enim iniuriam illi si uteretur, ergo non est dominus in eo instanti: Probatur maior, quia coniux qui eo instanti quo consentit in matrimonium peccaret cum altera, committet adulterium contra iustitiam alteri debitam: & professus qui eo instanti quo emitit professionem peccat contra castitatem, peccat contra votum, ergo donator in instanti donationis non potest licetè uti re illa quam donat. Deinde quo instanti causa conferuans definit esse, definit etiam esse effectus conservatus, sed causa conservans dominium est voluntas habendi dominium, ergo in instanti, quo dicitur nolo esse dominus, non habetur dominium.

Tertiò, si dominium libri pro uno instanti esse potest in eo qui dat, & in eo qui accipit, potest etiam esse pro tempore sequenti, quod tamen vulgo rejicitur, probatur sequela, quia contradictione non magis esse possunt in uno instanti quam in tempore, sed ideo dominium esse non potest in duobus in tempore, quia includit contradictionem, ergo repugnat etiam pro unico instanti, sicut dicitur priuationem & formam neque in tempore, neque in instanti esse posse simul.

Dico primò, esse prorsus impossibile, ut duo simul permanenter, & pro aliquo tempore diuisibili sint in solidum domini eiusdem rei. Ita fatentur omnes communiter & sic habetur ex lego si ut certo §. si duobus ff. commodati.

Ratio est, quia, si duo per aliquod tempus, rei eiusdem essent Domini, possent iuste habere voluntates repugnantes circa rem eandem, posset enim unus dicere volo illam rem destruere, alter nolo destruere, ex quo sequeretur bellum ex utraque parte iustum.

Conclusio

Probatio

iustum. Deinde dominum est facultas disponendi de re aliqua sine alterius iniuria, sed si Petrus dominus sit libri, non possum de illo disponere contra Petri voluntatem sine illius iniuria.

Secunda conclusio. Dico secundò, videtur probabilius quod transfeunter, & in instanti quo res aliqua donatur, dominum est simul in eo qui donat, & in eo qui accipit.

Probatio. Ratio est, quia dominum solidum rei quæ donatur eo instanti reperitur in duobus, si est simul in accipiente & donante; est autem in accipiente ut omnes fatentur, qui enim accipit dominum habet id quod accipit, & effectus eodem instanti existit quo præducitur, cum produci sit accipere existentiam: quod verò sit in donante probatur, quia dominum est potestas utendi & disponendi de aliqua re sine alterius iniuria, sed qui dat aut vendit librum eo instanti habet talem facultatem, quia liberè donat, & posset illum retinere, vel etiam alteri donare aut vendere, sicut cum loquor, liberè loquor. Deinde tunc dominum existit quando elicit suum actum, sed in instanti quo donas librum, elicit actum dominij in talem librum, ergo eo instanti est dominum in talem librum. Denique nemo dat id quod non habet, sed das dominum in hoc instanti, ergo illud habes.

Prima instantia. Neque dicas primò, sufficere ut habueris dominum immediate ante.

Sed contra, eo instanti quo donas mihi librum, ego possum illum dare alteri, non habui dominum antea; ergo illud habeo tunc quando dono. Imò si Deus diceret volo ut sis dominus libri usque ad illud instantis, tunc eo instanti, non possem dare librum, ergo debo esse dominus eo instanti quo dono.

Secunda instantia. Neque dicas secundò, ille qui destruit librum eo instanti non est dominus rei non existentis, & tamen elicit actum dominij. Similiter ille qui cedit dominio elicit actum dominij, & tamen eo instanti non haber dominium.

Respondeo posse aliquem esse dominum rei non existentis eo instanti quo facit illam non existere cum prius existeret. Cessio dominij significare duo potest.

Primò, non acceptionem dominij, quod mihi offertur, verbi gratia tu mihi librum donas quem ego non accepto, illa cessio non est actus dominij ut patet.

Secundò, cessio dominij significat donationem alteri factam, & tunc dominum eo instanti existit quo fit cessio dominij.

Solutio primæ dubitationis. Ad primam Respondeo certum esse quod translationis dominij non significat, quod idem numero dominum quod est in te, postea sit in me, quod est impossibile: significat ergo tantum, quod dominum existens in te producat in me aliud dominium in rem candem, & eo modo transfertur dominum cum aliquid donatur, vnde negatur illa maior, quo instanti transfertur dominum, non retinetur dominum pro eo instanti, quia non transferritur idem dominum quod habes sed alterum producitur: illa propositio, ego tibi dono librum, non significat, ego abdico dominum libri pro isto instanti, sed pro sequentibus, implicat enim ut me priuam dominio pro eo instanti quo elicio actum dominij. Neque implicat, vt aliquis pro eodem instanti seruus sit & liber, modo tamen utrumque nomen explicitur positiuè, non autem negatiuè, significat enim seruus

etiam qui est iuris alieni, & liber eum, qui est sui iuris: quæ duo pro uno instanti esse possunt simul.

Neque hinc sequitur, quod eodem instanti possit homo esse seruus peccati, & liber à peccato, quia in instanti iustificationis peccator non potest retinere vinculum illud peccati, sed solus Deus cuius propterea homo specialiter est seruus ratione peccati, quod potest non dimittere.

Ad secundam Respondeo distinguendo minorē, in eo instanti quo dono librum non possum licet illo uti antecedenter & absolute contra voluntatem donatarij concedo, non possum consequenter & ex suppositione nego: sed hoc ut pater, non sufficit ut non sim dominus. Fateor effectum definire illo eodem instanti, quo causa conservans definit. Verum causa conservans dominium, non est voluntas habendi dominium pro instanti quo datur alteri dominium, sed est voluntas dandi dominium pro tempore sequenti, cum enim dico do tibi dominium libri, non dico me nolle habere dominium libri in hoc instanti, sic enim dicere me nolle habere potestatem dandi alteri librum, sed dico me nolle habere dominium libri pro tempore sequenti.

Ad tertiam Respondeo satis ostensum esse quomodo magis implicet ut duo sint domini permanenter, quā ut transfeunter & in vno instanti sint domini; si enim essent domini permanenter possent habere voluntates oppositas, & dari bellum utrinque iustum: si autem transfeunter & vno instanti sint domini, tunc non possunt habere voluntates oppositas, quia donator qui vult, ut ego sim dominus libri, & ut ego de illo disponam ut voluero, non potest velle ut ego non utar eo libro: id est dominia duo eiusdem rei non opponuntur contradictione pro illo instanti donationis, sed opponuntur pro sequentibus. Et hac satis sint de quæstione ut vides subtiliori, quā utiliori.

§. VI.

Quarum rerum haberi possit dominium, & quibus modis illud acquiratur.

Nihil hic difficile video, neque Theologico dignum examine, vnde breuissimè totum hoc definio.

Statuendum enim primò est, quod iure naturæ potest quilibet homo rerum omnium externarum esse dominus, modo eas alter homo non occupauerit: *Omnia dedi vobis in escam, dominamini pisibus maris, &c.* Nullus tamen homo habet ex iure naturæ dominium in alterum, cum omnes eiusdem naturæ sint, ab eodem conditi parente in eundem finem. Sed iure tamen gentium & ciuili licet potest aliquis effici seruus alterius: *Seruus vocatus es* (inquit Apostolus primæ ad Corinthios septimo,) non sit tibi curæ, vita tua vel alienæ nemo est dominus, neque membrorum suorum, sed sola nobis data est custodia: *Non est alius præter me* (inquit Deus capite trigesimo secundo Deuteronom.) ego occidam & ego vivere faciam, quia scilicet, ut ratiocinatur optimè sanctus Thomas quæstione sexagesima quarta, articulo quinto ad tertium, id eniū homo est dominus debet esse aliquid de quo liberè homo iam existens, & liber possit

possit disponere in suum commodum, sed si res illa non sit ab homine ipso distincta, homo, iam existens non poterit de illa disponere in suum commodum, ergo res illa cuius homo est dominus esse debet aliquid ab homine ipso distinctum, hominis autem vita non est aliquid ab homine distinctum, igitur homo non est vita suæ dominus, quæ haud dubiè fundamentum est potius omnis dominij. Denique non est dubium, quin famæ sua ac honoris & bonorum spiritualium quilibet sit dominus, cum sit dominus auctum liberorum, per quos illa omnia consequitur, neque tamen illa potest prodigaliter effundere sicut nec alia bona, unde sapiens precipit haberi curam de bono nomine.

Statuendum est secundò, diuisionem bonorum externorum, esse quidem in statu naturæ lapsæ licitam, namne manens tibi manebet, & venundatum erat in tua potestate, inquietabat S. Petrus Ananiæ alioqui nullum esset furtum, neque necessaria est restitutio. Imò & necessariam esse ad tenendum pacem inter homines, & vitanda iurgia ob concupiscentias, & malitiam, atque ut notat Philosophus ad seruandam societatem communem hominum, & commercia; sed non esse tamen introductam iure naturali, quia in statu innocentia fuisse communio bonorum, & in iis illa etiam reperitur, qui statum perfectionis amplexi sunt neque tamen verum est quod iure naturæ omnia sint communia, quasi verò natura præcipiat communitatem bonorum, sed tantum est verum, quod rerum natura nemini priuato rei vlli dominium applicuit, sicut neque verum est, quod rerum diuilio sit introducta iure naturæ, ita ut illam præceperit, quia ius naturæ non præcipit in particulæ & immediate illa omnia quæ ad tuendam dominum pacem sunt necessaria, sed satis est quod vniuersum, & mediæ illa suadeat, dictando scilicet esse conformè rationi ut ius gentium instituat illam diuisionem, quo pæto remotè ac generaliter dicuntur esse de iure naturæ quæcunque præcipiuntur iure positiuo.

Statuendum est tertio, modos acquirendi dominium ab initio esse non posuisse, nisi vel occupationem, vel sortitionem, nunc autem illos etiam esse generaliter duos, occupationem eorum, quæ nullius sunt, & translationem dominij ab uno in alium. Ita fuse tradunt Molina, Lessius, & alij explicantes signifikatim modos quibus acquiritur dominium primò, quidem hominum eorum qui sunt mancipia, quod afferunt posse fieri quatuor modis, venditione, iure belli, natuitate, iusta condemnatione.

Secundò, animalium tūm ferorum, tūm mansuetorum: tertio, eorum quæ sunt in terræ visceribus littore maris, thefauorum prefertim, & eorum omnium quæ certum dominum non habent vel habent pro derelictis. Denique illorum quorum dominium est penes communitatem, ut sunt pasca, sylva, cæduæ, &c. quæ omnia optima sunt, sed minuta, sola præscriptio aliquod examen requirit, de qua breuiter

Statuendum est quartò, præscriptionem rectè definiri, acquisitionem dominij, proper possessionem continuatam, tempore lege definito, quæ licita omnino est etiam in conscientia, modò tamen habeat conditiones omnes in iure requisitas.

Prima pars explicat definitionem, quia nimi-

rum (præscriptionis) nomine significatur exceptio quælibet aduersus actionem actoris, id est id quod defensor opponit ei à quo intentatur actio, ut ei respondeat, & ostendat actionem eius admittendam non esse ut cum dicit testes esse infames, iudicem minimè competentem, præscriptio est seu exceptio dilatoria: cum dicis te soluisse iam ante id quod petitur, exceptio est peremptoria. Sic igitur, quia possesio rei ad alterum pertinentis continuata per tempus lege definitum opponi potest ei qui actionem intentat ut rem suam recuperet & ita excluditur eius actio, rectè vocari potest præscriptio, siue usu capio, quæ duo idem prorsus significant.

Secunda pars afferit huiusmodi præscriptionem etiam in foro conscientia licitam esse, quod video negatum esse à quibusdam Canonistis, sed immēritò, quia leges humanæ, quæ præcipiunt, ut possesio alienorum bonorum facta per longum tempus cum certis conditionibus, fauac possessori, iusque omnino sunt, sic enim expediebat fieri ad pacem tuendam inter ciues: potuit autem res publica ob causam adeò legitimam si statuere, approbatürque in iure Canonico: si autem præcipiteret in civile ut seruare possem illud, quod seruare sine peccato, nequaquam possum, iniusta esset & perniciosa lex, statuta in perniciem animarum.

Tertia pars explicat conditiones ex lege requi-sitas, ut translatio illa dominij sit legitima; solent autem illæ quinque numerari, ut res sit præscriptibilis, ut verò sit possesio, ut bona fides, ut titulus probabilis, ut tempus legitimum.

Primò dixi, rem esse debere huiusmodi ut præscribi possit, quia nimis multa sunt quæ nunquam de iure præscribi possunt, huiusmodi est libertas hominis; qui enim seruus initio non fuit, diuturnitate temporis quo seruavit non definit esse liber, deinde res publico usui addicta, forum, via publica, pons, &c. Deinde limites Episcopatum aut parochiarum, ea quæ debentur principi in recognitionem supremæ potestatis: ius decimatum non est præscriptibile per hominem laicum, locus religiosus, & alia in iure definita.

Secundò necesse est ut verè res illa possideatur, non modò naturaliter, eo modo quo possident, depositarius aut conductor, sed etiam ciuiliter, id est non solo corpore, sed etiam animo, quæ dicuntur possesio ciuilis, cum vel animo solo vel corpore simul & animo res aliqua detinetur, hanc enim omnino requirunt iura, idè nunquam possidere possunt sufficenter ad præscribendum, religiosus professus, si possideat suo nomine, conductor, depositarius, usufructarius, tutor, curator, qui ut pater suo nomine non possident.

Tertiò, requiritur bona fides possidentis, id est ut ille prudenter existimat rem illam, quam possidet esse suam, vel certè illam non esse alterius, mala verò fides cum existimat illam esse alterius, quam tu interim tamen seruas, tunc autem nullam esse posse præscriptionem fatentur omnes Doctores, & affirmant omnia iura, iuxta notissimam illam regulam iuris in 6. posse fidei vlo tempore non Prescribit approbatam ab Alexan-dro III. cap. vigilanti, Titulo de prescriptio-nebus.

Difficultas tamen est, utrum bona illa fides tollatur per dubium, vel per conscientiam erro-neam! dubius eris, si con iudices certò vel probabiliter quod res illa sit tua: conscientiam habebis

bebit erronam; iudices quod possidere non potest cum dubio. Respondent igitur communis Doctores, quod talis dubitatio impedit, ne possis inchoare possessionem, quia in dubio melior est conditio possidentis, & propter eandem causam impedit ne possis illam continuare. Conscientia erronea impedit præscriptionem ut colligitur ex lege si fur paragrapho primo D. de usu capiobus.

Quarto, requiritur etiam titulus probabiliter præsumptus, qui nimurum probabiliter existimetur esse validus, qualis est emptio ab eo quem nescis esse furem: verus videlicet titulus præscriptionem non exigit, sed sufficit titulus existimatius legitimus, sine quo non potest esse bona fides initio possessionis: est autem necesse, ut præsumptio veri tituli non oriatur ex ignorantia iuris indubitati, verbi gratia si putares esse licitum emere a fure, tunc enim quamvis ignorantia esset inuincibilis nulla tamen præscriptio est, ad quam est necesse ut oriatur ex ignorantia facti, verbi gratia si nescias furem esse illum qui vendit, tunc enim fructus quidem possunt præscribi, non autem res ipsa furto sublata. Porro ad res Ecclesiasticas non debet allegari titulus si possessio sit temporis imminoralis, in cæteris necesse est probari titulum quando possessio est minor tricennali.

Quinta & potissima conditio est, continuatio possessionis per certum aliquod tempus non interrupturn, si enim interrumpatur tempus tunc dormire dicitur præscriptio non cessare, quale autem tempus præscribant leges explicatur communiter a Doctoribus.

Primo enim ad præscribendas res mobiles sufficit haud dubiè possessio triennalis inter præsentes qui nimur in eadem vrbe commorantur, quadriennalis autem inter absentes.

Secundo, ad præscribendas res immobiles Ecclesiæ Romanæ requiruntur anni centum: aliarum Ecclesiasticarum, anni triginta inter præsentes, inter absentes quadraginta.

Tertio, ad præscribendas res immobiles priuatorum non vitiolas, id est nec furto, nec vi sublata, sufficit possessio decem annorum inter præsentes, viginti annorum inter absentes: si vero vitiæ fuerint, & ad hæredes omnino ignoros transmissæ, requiritur possessio annorum triginta inter præsentes, quadraginta inter absentes. Quæ omnia sic vniuersim proposita plures habent limitationes, nam verbi gratia contra pupillum nunquam currit præscriptio: Contra minorem non currit nisi tricennalis: Contra principem non currit possessio nisi centenaria, circa ea quæ coronæ annexa sunt: Contra ciuitates annis quadraginta præscripturit: si vero vendita res esset, donata, vel per ultimam voluntatem relictæ, præscripturit tantum annis centum. Valet autem hic etiam regula illa celeberrima cancellariae de pacifica possessione beneficij per triennium, quod nimurum si non sis intrusus aut simoniacus, & possederis triennio toto beneficium, quod tamen ad alium pertineat tunc illud incipiat esse tuum, neque in eo molestari possis, ut docet Sanchez libro secundo, consiliorum capite primo, dubitat, vigesima, De Lugo disputatione, seprima, sezione septima.

Plura dicere parantem & ea persequi quæ de actibus partibusque, tunc iustitiae, tunc aliarum virtutum moralium dicere proposuimus initio

Tom.

quaestiones huius, cursum tamen inhibere cogit excrescens supra modum voluminis moles, & cau ibi monui, reijsere ad Philosophiam moralem, ubi plenius ex mente tum Philosophi, tum sancti Thomæ proponi poterunt, actus omnes iustitiae tum communitiae, tum distributiae, restitutio videlicet, contractus, iudicia, distributiones onerum & munerum publicorum. Deinde partes illius virtutis præsertim potestatiæ, maximè vero religio reliquarum omnium præstantissima. Postea virtutes aliaæ due morales, fortitudo, & temperantia, cum proprijs singularum munieribus, actibus, atque partibus, sed stylo philosophico, qui controversias illas omnes morales ignorat spectantes ad causas potissimum conscientiæ, propter quas Theologia nunc casuum, ob malitiam nouorum dogmatistarum imperiti vulgi iudicio subest, & in mulierularum etiam circulis traducitur, & ridetur ut impia & prophana. Ego autem à iugis omnibus semper alienus lubens etiam ab omnibus illis abstineo controuersijs, & in sola hære Theologia speculatrice veritatis, inimica vanitatis. Iamdiu autem est cum vocat me imò rapit ad se Christus Saluator verus bonorum omnium cordum magnes, trahit Maria Deipara cum illicijs omnibus gratiarum quibus est plena, rapiunt Sacramenta fontes Salvatoris & salutis, tria enim hæc sunt quæ accuratè tractantur in posteriori Toto Scholastice nostræ Theologiæ ut in eo solo definat & quietat qui solus est initium & finis Christus Saluator.

Nunc perducò ad vmbilicum hoc primo volumine in quo sex tractatibus explicantur Deus, Angelus, homo, dignosciturque Deus secundum se, ut principium omnium effectuum, ut finis hominis ultimus & vera eius beatitudo superest ut breuem in summam redacta ea videat vniuersa, lector benevolus, quæ singulis tractatibus disputantur.

Primus videlicet tractatus Deum unum & Trinum exhibet cognoscendum, sex disputationibus, quibus explicatur Dei primum cognitio propriæ viatorum, quo ad existentiam, quidditatem, attributa, & modum quo cognoscitur ab illis in speculo & Enigmate.

Secundo cognitio Dei, propria comprehensio rum, hoc est viuus Dei, cuius traditur possibilitas & existentia principia effectiva, species impressa, lumen gloriae, intellectus. Obiectum primarium & secundarium, quidditas & proprietates.

Tertio perfectio intellectus diuini id est infinita latitudo sapientiae ac scientiae Dei tum in genere, tum sigillatum, scientia possibilium, scientia eorum quæ absolute futura sunt, scientia conditionata, scientia practica, sive approbationis.

Quarto perfectio voluntatis diuinae quoad obiectum, variis actus, deinde quoad proprietates præcipuas, quarum difficilima est libertas.

Quinto perfectio prouidentiae, quæ generatim consideratur quoad existentiam, quidditatem, actus quos includit tum intellectus tum voluntatis, generales proprietates, & actus, quos elicit. Deinde sigillatum expenditur prouidentia erga electos & reprobos, id est prædestinationis, & reprobationis abyssus profundissima saltem ostenditur. Postremò mysterium diuinitatis in fastigis id est abditissimum Trinitatis secretum probatur existere, declarantur ea quæ sunt de illius intrinseca quidditate, explicantur proprietates personarum singularum in particuliari, ac demum illæ, quæ omnibus personis com

SSS 2 munes

munes sunt. Hæc sunt quæ de ineffabili & incomprehensibili balbutire potest muti hominis lingua, & cæxa mens percipere.

Secundus tractatus de creaturis spiritualibus completis duplii disputatione scrutatur Angelorum perfectionem primo naturalem, quoad substantiam, intellectum, voluntatem, potentiam motricem tunc immanenterem tunc transcurrentem: deinde supernaturalem iuxta tria instantia quibus creati sunt in gratia, lapsi sunt, aut perseverarunt, coronam accepérunt meriti, vel paenam peccati.

Tertius tractatus de homine prout eleuato ad finem beatitudinis acquirendum per actus proprios, quatuor proponit principia humanorum illorum actuum, totidem disputationibus, primo principium finale, seu beatitudinem, de qua plenè agitur. Secundò principium directium, seu conscientiam, cuius propria ratio, varia diuisiones, & obligations exponuntur accurate. Tertiò principium materiale vbi ratio voluntarij, & tota humana libertas probantur, & explicantur: Quartò principium formale seu moralitas secundum naturam suam vniuersim, deinde secundum varias species, causas, & munera locum habet.

Quartus de homine prout defecit à beatitudine lapsus in peccatum per propriam malitiam, qua-

tuor item disputationibus vniuersam exponit naturam & proprietates peccati, deinde præcipuas diuisiones, postea causas tunc internas homini tunc externas, postremò effectus, quos inter nullus est diffilior peccato originali, cuius adeo inquiruntur, existentia, natura, causa ac effectus.

Quintus tractatus de homine prout erectus est à peccato per gratiam Christi Salvatoris tribus disputationibus totam persequitur materiam de gratia Christi, contra errores veterum & nouorum dogmatistarum. Prima est de vera quidditate, & varijs speciebus diuinæ gratiæ. Secunda de tribus illustribus attributis, necessitate, sufficientia, efficacia. Tertia de duobus eius effectibus præcipuis, iustificatione videlicet per gratiam sanctificantem, & merito bonorum operum.

Sextus tractat. de homine prout præparatus est ad beatitudinem per virtutes Theologicas & morales amplissimam complectitur considerationem virtutum, quinque disputationibus quibus primò natura virtutum Theologicarum generatim proponitur, secundò Fides, Spes, Charitas plenissime declarantur, postremò virtutum moralium supernaturalium in genere disputantur natura & proprietates, deinde prudentia & iustitia breuiter expositis, reliquæ virtutes, in moralem Philosophiam reseruantur.

Coll. S. J. Paderb. 1664.

FINIS TOMI PRIMI.

INDEX